

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босна и Херцеговина

Predmet br: S1 1 K 017799 15 Kri

Datum objavljivanja: 16.05.2018. godine

Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Darko Samardžić predsjednik vijeća
sudija Davorin Jukić član vijeća
sudija Jasmina Kosović član vijeća

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE
protiv
Mile Puljića

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine:

Remzija Smajlagić

Branioci optuženog

Senka Nožica advokat iz Sarajeva

Davor Martinović advokat iz Mostara

Mirela Kanilić advokat iz Sarajeva

I. OBRAZLOŽENJE.....	12
II. PROVEDENI DOKAZI.....	13
a) Tužilaštvo BiH.....	13
b) Odbrana.....	13
III. ZAVRŠNE RIJEČI.....	13
a) Tužilaštvo BiH.....	13
b) Odbrana.....	17
IV. PROCESNE ODLUKE.....	19
a) Odluka o proteku roka od 30 (trideset) dana.....	19
b) Odluke o isključenju javnosti.....	19
c) Odluke o mjerama zaštite za svjedoke.....	21
d) Uvrštavanje zapisnika o saslušanju svjedoka u dokazni materijal.....	22
e) Odbijanje prijedloga Tužilaštva BiH za saslušanjem svjedoka.....	24
f) Dokazi replike i dodatni dokazi Tužilaštva BiH.....	26
g) Odluka o prigovorima odbrane na materijalne dokaze Tužilaštva.....	29
h) Materijalni dokazi Tužilaštva koje Vijeće nije prihvatilo.....	30
i) Odluka o prigovorima Tužilaštva na materijalne dokaze Odbrane.....	33
j) Rješenje o prihvatanju utvrđenih činjenica.....	34
1. Poseban osvrt Vijeća na vještaka vojne struke Tužilaštva BiH	44
V. STANDARDI OCJENE I OPŠTA OCJENA DOKAZA.....	45
2. Navodi iz optužnice i oblici odgovornosti	48
VI. KRIVIČNO DJELO ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI.....	50
a) Opšta obilježja krivičnog djela ratni Zločini protiv čovječnosti.....	50
b) Postojanje široko rasprostranjenog i sistematičnog napada.....	52
c) Cilj napada- civilno stanovništvo bošnjačke nacionalnosti.....	67
d) Svijest optuženog o postojanju široko rasprostranjenog i sistematičnog napada	
e) Radnje optuženog kao dio napada.....	70
VII. INKRIMINACIJE PO TAČKAMA OPTUŽENJA.....	74
a) Odgovornost za radnje podređenih.....	74
b) Odgovornost vezano za zahtjeve za izvođenje zatvorenika.....	76
VIII. ODLUKA O TROŠKOVIMA I IMOVINSKOPRAVNOM ZAHTJEVU.....	82
IX. I X. PRILOG A I B SPISAK SVJEDOKA I MATERIJALNIH DOKAZA	
TUŽILAŠTVA	I
ODBRANE.....	83 I 100

U IME BOSNE I HERCEGOVINE !

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u vijeću sastavljenom od sudije Darka Samardžića, kao predsjednika vijeća, te sudija Davorina Jukića i Jasmine Kosović kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravnog savjetnika Ivane Totić u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženog Mile Puljića zbog krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), i) i k) u vezi sa članom 180. stav 1. i 2. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ BiH), a sve u vezi sa članom 29. istog Zakona, povodom optužnice Tužilaštva BiH broj T20 0 KTRZ 0009822 14 od 02.12.2014. godine, potvrđene dana 16.12.2014. godine, a izmjenjene dana 06.03.2018. godine, nakon održanog usmenog i javnog glavnog pretresa, u prisustvu tužiteljice Tužilaštva BiH, optuženog Mile Puljića i njegovih branilaca advokata Davora Martinovića, Senke Nožice i Mirele Kalinić, donio je, i javno objavio dana 16.05.2018. godine :

P R E S U D U

Optuženi Mile Puljić, sin Ivana i Janje, rođene Marić, rođen 20.06.1954. godine u mjestu Ljubljanića, opština Stolac, nastanjen u M... , u ul..., JMB..., ..., državljanin ... i ..., diplomirani inženjer strojarstva, direktor Vodovoda u Mostaru, oženjen, otac troje punoljetne djece, srednjeg imovnog stanja, služio vojsku u Bihaću 1979. – 1980.godine, ima čin JNA mlađi vodnik, učesnik rata, dobio čin pukovnika i odlikovan redom hrvatskog Trolista, neosuđivan, prema izjavi ne vodi se drugi krivični postupak;

Na osnovu odredbe člana 284. tačka c) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: ZKP BiH)

OSLOBAĐA SE OPTUŽBE

Da je,

u vremenskom periodu od početka mjeseca maja 1993. godine do početka mjeseca marta 1994. godine, za vrijeme rata između Armije BiH i HVO-a, u svojstvu

zapovjednika II Bojne II Brigade HVO na području opštine Mostar, u okviru širokog i sistematičnog napada HVO vojske, vojne policije HVO-a idr; na civilno muslimansko stanovništvo, u cilju realizacije strateških ciljeva Hrvatskog naroda, na dijelovima teritorije R BiH, za koje su tvrdili da pripadaju Hrvatskoj Zajednici Herceg Bosni, te preuzimanjem kontrole na tom području, i stvaranjem teritorije, tako da njom dominiraju Hrvati, i to etničkim čišćenjem, prisilnim nestankom, protupravnim lišenjem slobode muškaraca, muslimana i zatvaranjem u zatvore i logore, i izvođenjem muškaraca-muslimana civila iz logora na prinude radove, na liniji fronta i u živi štit, a žene djecu i starce istejarali iz stanova i kuća pa zatvarali i premjestili na područje pod kontrolom Armije BiH ili deportovali u druge zemlje. Pa svjestan da svojim radnjama dobrovoljno učestvuje u organizovanju i izvršenju širokog, rasprostranjenog i sistematičnog napada, usmjerenog protiv civilnog stanovništva, muslimana na području opštine Mostar, na način da je kao zapovjednik II bojne, II Brigade HVO-a u saizvršilaštvu, i dogovoru sa zapovjednikom operativne zone Jugoistočne Hercegovine, Miljenkom Lasićem, Zlatanom Mijom Jelićem, Stankom Božićem, Ilijom Vrljićem i dr; Mile Puljić je kao dio tog plana i znajući za taj napad pripremajući se za isti stavlajući bojnu kojom je zapovijedao u stanje pune borbene gotovosti 16.4.1993. godine, kao i da svojim činjenjem i nečinjenjem učestvuje u njemu, te znajući kakva je bila priroda tog sistema, u svojstvu zapovjednika II Bojne II Brigade HVO-a Mostar, u okviru širokog i sistematičnog napada na civile, dopustio neposrednim izvršiocima da čine krivična djela radi ostvarenja te zajedničke zločinačke namjere, i zahtijevao od Zlatana Mije Jelića, zapovjednika odbrane Grada i Stanka Božića, upravnika logora Heliodrom, da pripadnici II Bojne 2. Brigade, izvode zatvorenike iz logora Heliodrom i dovode na prinudne radove, zahtijevao izvođenje civila –zatvorenika iz logora Heliodrom i u živi štit, na prvu liniju između Armije BiH i HVO-a, dok su borbe bile u toku, u Mostaru u zoni odgovornosti II Bojne, 2. brigade, na području Šantićeve i Ričine ulice i dr., a sve u cilju očuvanja i proširenja teritorije Hrvatske Zajednice Herceg Bosne, odnosno uspostavljanja hrvatske teritorije u granicama Hrvatske Banovine, svjesno i voljno, znajući pod kakvim se uslovima obavljaju ti radovi, izlažući zatvorenike po život opasnoj situaciji, i preuzimajući rizik da zatvorenici budu ubijeni, ranjeni i izloženi svirepom i nehumanom tretmanu, na radovima i u živom štitu, na pomenutim lokacijama, prve borbene linije, usljed čega je oko 73 zatvorenika-civila bilo ranjeno, a 11 zatvorenika – civila poginulo, dok je oko 15 zatvorenika bilo fizički zlostavljano od

strane pripadnika II boje 2. brigade HVO-a, čime je svjesno i voljno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu, sa zajedničkim ciljem pa je radi realizacije ovog cilja, dijeleći zajedničku zločinačku namjeru, bitno i značajno mu doprinio, skupa sa ostalim, s kojima je dijelio opisani zajednički plan, a što je i u suprotnosti sa Međunarodnim humanitarnim pravom i Ženevskom konvencijom o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata od 12.8.1949. godine, član 3. stav 1. tačke a) i c), što je za posljedicu imalo sljedeće:

1. dana 11.05.1993. godine, oko 23.00 sati, u Mostaru, u ul. Avenija br. 75 u stanu vlasništvo Drače Alice, pripadnik II Bojne II Brigade HVO-a Zovko Ante i Gagro Predrag, pripadnik II Bojne II Brigade HVO do 01.05.1993. godine, a od 01.05.1993. godine pripadnik Vojne policije HVO, protivpravno lišili slobode braću Drače Alicu i Drače Dragana i odveli ih u nepoznatom pravcu, a koja tijela su ekshumirana dana 17. i 18. 05. 2007. godine u mjestu Goranci - „Rimski bunar“, na području opštine Mostar i identifikovana 25.03.2008. godine, a Puljić Mile, kao nadređena osoba, bio je dužan i mogao je znati da se ovi spremaju učiniti i da su već učinili to djelo, pa je propustio da preduzme nužne i razumne mjere da spriječi učinjenje ovog krivičnog djela, odnosno da počinioce tog djela kazni.
2. dana 21.07.1993. godine ili oko tog datuma, u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO-a, upućenog upravniku logora Heliodrom, pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a iz logora Heliodrom izveli su više zatvorenika bošnjačke nacionalnosti i prisilno doveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti, koju je držala ova bojna u Ričinoj-Šantićevoj ulici, te prisiljavani da za potrebe ove bojne pune vreće sa pijeskom i prave tranšeje i puškarnice na liniji razgraničenja, izlažući ih velikoj životnoj opasnosti, kojom prilikom je od metka na liniji razgraničenja praveći tranšeje i puškarnice i za vrijeme borbenih dejstava ranjen zatvorenik civil Hrnjica Nerzad, u prijedjelu lijeve nadlaktice, lijeve strane grudnog koša i abdomena.
3. dana 03.08.1993 godine, u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO-a, upućenog upravniku logora Heliodrom,

pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a, iz logora Heliodrom izveli 60 zatvorenika civila bošnjačke nacionalnosti i prisilno odveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti, koju je držala ova bojna u Šantićevoj ulici, te prisiljavani da za potrebe ove bojne prenose i slažu vreće sa pijeskom na liniji razgraničenja, izlažući ih velikoj životnoj opasnosti, kojom prilikom su od granate ili rasprskavajućeg metka na liniji razgraničenja prenoseći i slažući vreće sa pijeskom i za vrijeme borbenih dejstava ranjeni zatvorenici civili L. M., u predjelu glave i tijela, a Biščević Amel u predjelu ruke.

4. dana 05.08.1993. godine, u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO-a, upućenog upravniku logora Heliodrom, pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a, iz logora Heliodrom izveli 70 zatvorenika - civila bošnjačke nacionalnosti i prisilno odveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti koju je držala ova bojna u Šantićevoj ulici, te prisiljavani da za potrebe ove bojne pune vreće sa zemljom i pijeskom i grade zaštitni zid preko ulice, gdje je HVO vojska nastojala pomjeriti liniju prema liniji Armije BiH, na liniji razgraničenja, izlažući ih velikoj životnoj opasnosti, kojom prilikom su od metka na liniji razgraničenja puneći vreće sa zemljom i pijeskom i za vrijeme borbenih dejstava ranjeni zatvorenici – civili Leto Rijad, u lijevu podlakticu, a O. F. od metka i cigle u predjelu noge i glave, a B. O., Burić Senad, Čolaković Velija, Gadara Ibro, Humačkić Zulfo, K. Č., Kodro Meho i O. F. bili izloženi svirepom i nehumanom tretmanu od strane pripadnika II Bojne II Brigade HVO, na način da su ih više puta snažno udarali kundacima, okvirima od pušaka, držalicama od lopata, nogama i šakama, i drugim tvrdim predmetima u predjelu glave i tijela i na taj način Kodro Mehi izbili zube, a B. O. nanijeli povredu u vidu prijeloma tri rebra, usljed čega su i svi bili modri i krvavi.

5. dana 06.08.1993. godine, u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO-a, upućenog upravniku logora Heliodrom, pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a, iz logora Heliodrom izveli 90 zatvorenika - civila bošnjačke nacionalnosti i prisilno odveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti koju je držala ova bojna u Šantićevoj ulici, te prisiljavani da za potrebe ove bojne prenose vreće sa zemljom i pijeskom i grade bunkere i zaklone za

potrebe vojnika HVO, na liniji razgraničenja, izlažući ih velikoj životnoj opasnosti, kojom prilikom su od metka na liniji razgraničenja prenoseći vreće sa zemljom i pijeskom i za vrijeme borbenih dejstava ranjeni zatvorenici – civili H. O. u predjelu potkoljenice i Jelin Samir u predjelu tijela, a od granate ranjeni civili – zatvorenici Demirović Mirso u predjelu glave i tijela, Karić Mugdim i Vranović Adem u predjelu tijela i nogu a Krpo Vahid, Husnić Halil, i Tuće Mustafa bili izloženi svirepom i nehumanom tretmanu od strane NN pripadnika II Bojne II Brigade HVO, na način da su ih više puta udarali tvrdim predmetima u predjelu glave i tijela od kojih udarca je Tuće Mustafa zadobio rasjekotinu u predjelu glave, izgubio svijest i pao na zemlju a ostali zadobili modrice u predeglu tijela.

6. u dane 09., 10. i 11.08.1993. godine, u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO-a, upućenog upravniku logora Heliodrom, pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a, iz logora Heliodrom izveli oko 110 zatvorenika – civila bošnjačke nacionalnosti i prisilno odveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti, koju je držala ova bojna u Šantićevoj ulici, te prisiljavani da za potrebe ove bojne nose vreće pijeska, grade bunkere i utvrđuju borbene položaje HVO, na liniji razgraničenja, izlažući ih velikoj životnoj opasnosti, kojom prilikom su od metka na liniji razgraničenja gradeći bunkere i za vrijeme borbenih dejstava smrtno stradali zatvorenici - civili Ljević Huso i Čolaković Dervo i ranjeni zatvorenici-civili Kukrica Ibro i mldb. Kubić Nedžad, u predjelu tijela.
7. u dane 11., 12. i 13.08.1993. godine, u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO, upućenog upravniku logora Heliodrom, a po odobrenju Zlatana Mije Jelića, zapovjednika odbrane grada Mostara, pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a iz logora Heliodrom izveli 3 grupe zatvorenika - civila, ukupno oko 70 zatvorenika - civila bošnjačke nacionalnosti i prisilno odveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti, koju je držala ova bojna u Šantićevoj ulici, te prisiljavani da za potrebe ove bojne i pomjeranja linije HVO prema liniji Armije BiH izgrađuju-uređuju rovove, prave zaklone i bunkere i druge utvrde, pune vreće pijeska i iste nosili na prvu liniju razgraničenja, izlažući ih velikoj životnoj opasnosti, gdje su bila borbena dejstva, kojom prilikom su iz vatrenog oružja na liniji razgraničenja dana 13.08.1993.

godine smrtno stradali zatvorenici - civili Čolić Emir i Šuta Elvedin, a od granata smrtno stradali zatvorenici- civili Huseinagić Salem, Torlo Afan-Arif, Ćimić Nermin i Čevra Hasan i ranjeni civili iz vatrenog oružja i granata Omerović Ahmet, mldb. B. A., S-11, Fejzić Ibrahim, Gosto Alija, Huseić Esad, Idriz Ahmo, Mušić Adnan, S-4 , S-13, Smailhodžić Mujo, Šošić Emir, Turković Alija, Vračić Salko, Žujo Enver, Žarkušić Edin, Ratkušić Šefik, Idriz Ismet, S-12, Jelovac Osman, S-8, Kreso Hivzija, S-10 i Kudra Edin, u predjelu glave i tijela.

8. u dane 15., 16., 17., 23., 26., 27. i 28.08.1993. godine, u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO, upućenog upravniku logora Heliodrom, a po odobrenju Zlatana Mije Jelića, zapovjednika odbrane grada Mostara, pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a, iz logora Heliodrom izvodili više grupa zatvorenika civila bošnjačke nacionalnosti i prisilno odvodili na rad na prvu liniju zone odgovornosti, koju je držala ova bojna u Ričinoj - Šantićevoj ulici, te prisiljavani da za potrebe ove bojne kopaju tranšeje, tunele i rovove, grade zaklone i bunkere, i probijaju zid izlažući ih velikoj životnoj opasnosti, jer su bila borbena dejstva, kojom prilikom su iz vatrenog oružja i od granata na liniji razgraničenja ranjeni zatvorenici - civili: Velić Fadil, Maksumić Fadil, Afadža Mustafa, S-8, S-14 i Fejzić Adi, Đikić Enver, i S-15, u predjelu glave i tijela, a Razić Salih bio izložen svirepom i nehumanom tretmanu od strane NN pripadnika HVO na način da ga je udario jednom nogom u predjelu glave-usta te na taj način Razić Salihu izbio dva prednja zuba u gornjoj vilici.
9. dana 30.08.1993. godine, u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO, upućenog upravniku logora Heliodrom, pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a, iz logora Heliodrom izveli 50 zatvorenika civila bošnjačke nacionalnosti i prisilno odveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti, koju je držala ova bojna u Šantićevoj ulici, te prisiljavali ih da za potrebe ove bojne nose pune vreće pijeska, uređuju rovove, bunkere i drugih utvrde, izlažući ih velikoj životnoj opasnosti, kojom prilikom je od metka na liniji razgraničenja radeći na rovovima, bunkerima i drugim utverdama i za vrijeme borbenih dejstava smrtno stradao zatvorenik – civil Brković Adis i ranjeni zatvorenici - civili S-16 i L. S. u predjelu tijela.

10. dana 31.08.1993. godine ili oko tog datuma, u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO-a, upućenog upravniku logora Heliodrom, a po odobrenju Zlatana Mije Jelića, zapovjednika odbrane grada Mostara, iz logora Heliodrom, pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a izveli više zatvorenika civila bošnjačke nacionalnosti i prisilno odveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti, koju je držala ova bojna u Ričinoj ulici – Šantićevoj ulici, te prisiljavani da za potrebe ove bojne kopaju tranšeje, uređuju rovove, bunkere i druge utvrde, i od vreća punih pijeskom prave grudobrane na liniji HVO-a, izlažući ih velikoj životnoj opasnosti, kojom prilikom su iz vatrenog oružja od metka i bombi-eksplozivnih naprava i gelera i kamena, na liniji razgraničenja radeći na punjenju vreća sa pijeskom, izradi rovova i bunkera i za vrijeme borbenih dejstava ranjeni zatvorenici- civili: Voloder Adis, Muslić Sanel, Polčić Nermin, Đ.S., Alender Zlatan, Sakić Ifet, O. S., Omerbegović Osman, Rožajac Sifet, Kreso Miralem, Demirović Osman i Sulejman, Kohnić Mujo, Čustović Miralem, Grcić Halid, Salihović Refik, Karić Aner, Maksumić Murat, D. S., Muratović Ramo, Čolaković Zehrid, J. E., A. E., Kupusija Malik, Lulić Ibrahim, Čevra Menso, u predjelu glave i tijela, a zatvorenik-civil Berić Semir smrtno stradao.

11. u periodu od 02. do 13.09.1993. godine, u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO-a, upućenog upravniku logora Heliodrom, a po odobrenju Zlatana Mije Jelića, zapovjednika odbrane grada Mostara, iz logora Heliodrom, pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a, u više navrata izvodili više zatvorenika – civila bošnjačke nacionalnosti i prisilno odveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti koju je držala pomenuta jedinica u Ričinoj-Šantićevoj ulici, te prisiljavali ih da za potrebe ove bojne grade utvrde na liniji razgraničenja, izlažući ih velikoj životnoj opasnosti, kojom prilikom su iz vatrenog oružja od metka, bombi i gelera na liniji razgraničenja radeći na utvrdama i za vrijeme borbenih dejstva ranjeni civili A. H., Alilović Salem, i Razić Adis, u predjelu tijela a dana 05.09.1993. godine u večernjim satima, civili T. A. i Čulić Mehmedalija bili izloženi svirepom i nehumanom tretmanu od strane NN pripadnika II Bojne II Brigade HVO-a, na način da ih je natjerao da pjevaju pjesmu

uvredljivog sadržaja "Evo zore, evo dana, evo Jure, evo Bobana", pa ugasio cigaru na vratu T. A., i udario ga više puta šakama u predjelu glave usljed čega je ovaj zadobio opekotinu i modrice, a Mehmedaliju Čulića udario više puta snažno rukama, nogama i flašom u predjelu glave-usta, od kojih udaraca su mu izbijeni zubi, pa je izgubio svijest i pao na pod.

12. dana 09.10.1993. godine u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO-a, upućenog upravniku logora Heliodrom, pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a, iz logora Heliodrom izveli 35 zatvorenika civila bošnjačke nacionalnosti i prisilno doveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti, koju je držala ova bojna u Šantićevoj ulicu u Mostaru, te prisiljivali ih da za potrebe ove bojne uređuju rovove, bunkere i druge utvrde, izlažući se velikoj životnoj opasnosti, da bi prilikom izvođenja prinudnih radova zatvorenik Husović Jusuf bio izložen svirepom i nehumanom tretmanu od strane pripadnika HVO-a, na način da ga je ovaj vrijeđao i više puta udario kablovima od električnih žica u predjelu tijela i iz pištolja ispucao jedan metak u predjelu ruke usljed čega je Husović Jusuf zadobio prostrijelinu lijeve podlaktice.

13. dana 14.10.1993. godine u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO-a, upućenog upravniku logora Heliodrom, pripadnici II Bojne II Brigade HVO-a, iz logora Heliodrom izveli 35 zatvorenika civila bošnjačke nacionalnosti i prisilno doveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti, koju je držala ova bojna u Šantićevoj ulicu u Mostaru, te prisiljivani da za potrebe ove bojne uređuju rovove, bunkere i druge utvrde, izlažući ih velikoj životnoj opasnosti, kojom prilikom je iz vatrenog oružja od metka, na liniji razgraničenja, radeći na uređenju rovova, bunkera i drugih utvrda i za vrijeme borbenih dejstava, smrtno stradao Muminagić Muhamed.

14. u dane od 24.06. do 29.06., od 03.07. do 31.07., 01.08., 02.08., 03.08., 04.08., 06.08., 08.08., 09.08., 17.08., 18.08., 19.08., 20.08., 21.08., 22.08., 24.08., 25.08., 28.08., 29.08., 01.09., 03.09., 04.09., 05.09., 06.09., 07.09., 08.09., 09.09., 16.09., 21.09., 22.09., 23.09., 24.09., 25.09., 26.09., 27.09., 28.09., 02.10., 03.10., 04.10., 05.10., 06.10., 07.10., 08.10., 10.10., 11.10., 12.10.,

13.10., 25.10., 02.12.1993. godine, te 17.01. i 07.02.1994. godine, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II brigade HVO-a, upućenog upravniku logora Heliodrom, a po odobrenju Zlatana Mije Jelića, zapovijednika odbrane grada Mostara, iz logora Heliodrom, pripadnici II Bojne II brigade HVO-a izvodili grupe zatvorenika P. M., S-4, A. H., Alender Zlatana, Kevelj Jusufa, Mulač Halila, Duranspahić Zijaha i dr., i prisilno odvodili na položaje II Bojne II Brigade HVO, a najčešće na prvu liniju zone odgovornosti koju je držala pomenuta jedinica u Ričinoj-Šantićevoj ulici, gdje su u uslovima krajnje opasnosti po život i u uslovima neposredne razmjene vatre između HVO i ARBiH, zatvorenici izvodili razne prinudne radove, i to kopali rovove, gradili bunkere i utvrde za potrebe vojnika HVO, te na taj način pomjerali liniju HVO prema liniji ARBiH.

Dakle, kao što je opisano u prethodnom tekstu u okviru širokog i sistematičnog napada HVO-a protiv bošnjačkog stanovništva na području opštine Mostar i dr., u cilju provođenja politike HZHB i HDZ-a, da ukloni bošnjačko stanovništvo sa teritorije planirane hrvatske države Herceg-Bosne, znajući za taj napad, i znajući da svojim činjenjem i nečinjenjem sudjeluje u njemu osumnjičeni Puljić Mile, svojim činjenjem i nečinjenjem, uz posjedovanje diskriminatorne namjere, i nanošenju velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede, ili narušavanjem zdravlja, između ostalog naređivanjem, podsticanjem, promovisanjem, bodrenjem, omogućavanjem i /ili sprovođenjem sistema korištenja zatvorenih bosanskih muslimana za protupravni prisilni rad od strane pripadnika II bojne II Brigade HVO-a; promovisanjem, podsticanjem, bodrenjem i tolerisanjem vršenja zločina, protiv bosanskih Muslimana, dopustio neposrednim izvršiocima da čine krivična djela, propustio da prijavi i /ili istraže zločini ili navodi zločina protiv njih, da se poduzmu daljnji koraci, slijedom tih istraga i /ili da se izrekne kazna ili disciplinska mjera podređenim za zločine izvršene protiv bosanskih Muslimana, ili na drugi način pomogao i podržavao činjenje krivičnih djela, za koje se tereti, a kako je opisano u prethodnom tekstu. Puljić Mile je također odgovoran na osnovu službenog položaja kao nadređeni za krivična djela koja su počinili njegovi podređeni nad kojima je imao stvarnu kontrolu, jer je znao ili mogao znati da se njegovi podređeni spremaju počiniti ta djela ili su to već učinili, a da nije poduzeo neophodne i razumne mjere u cilju sprečavanja ili kažnjavanja počinitelja, a što je i u suprotnosti i sa Međunarodnim humanitarnim pravom i Ženevskom konvencijom.

Čime bi:

-pod tačkom 1. optužnice počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka i) u vezi sa članom 180. stav 2. KZ BiH;

-pod tačkom od 2. do 14. optužnice krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) i k) u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH, a sve u vezi sa članom 29. KZ BiH.

Optuženi se u smislu člana 189. stav 1. ZKP BiH oslobađa obaveze da naknadi troškove krivičnog postupka koji u cijelini padaju na teret budžetskih sredstava Suda.

Na osnovu člana 198. stav 3. ZKP BiH oštećeni se sa imovinskopравnim zahtjevom upućuju na parnicu.

I. OBRAZLOŽENJE

1. Optužnicom Tužilaštva BiH broj T20 0 KTRZ 0009822 14 od 02.12.2014. godine, optuženom Milu Puljiću pod tačkom 1. optužnice na teret je stavljeno krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka i) u vezi sa članom 180. stav 2. KZ BiH, te pod tačkom od 2. do 14. optužnice krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) i k) u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH, a sve u vezi sa članom 29. KZ BiH.

2. Sudija za prethodno saslušanje je dana 16.12.2014. godine potvrdio optužnicu, a optuženi Mile Puljić se dana 21.01.2015. godine izjasnio da nije kriv za krivično djelo koje mu se stavlja na teret. Glavni pretres je počeo dana 01.04.2015. godine.

3. Dana 06.03.2018. godine Tužilaštvo BiH je protiv optuženog Mile Puljića dostavilo optužnicu izmjenjenu u pogledu činjeničnog sadržaja. Odbrana se nije protivila izmjenjeni optužnice, niti je imala svojih dokaza u odnosu na izvršene izmjene u toj optužnici, ističići da se ne radi o bitnim činjeničnim promjenama, već da se uglavnom radi o izmjeni ili dopuni datuma, imena i slično.

4. Vijeće je nakon izvršenog uvida u izmjenjenu optužnicu utvrdilo da se u konkretnom slučaju radi o činjeničnom preciziranju optužnice u skladu sa članom 275. ZKP BiH, nakon što je tužilac uočio da do tada izvedeni dokazi ukazuju da se činjenično stanje izmjenilo, te da učinjene promjene ne narušavaju subjektivni i objektivni identitet prvobitne, od strane suda potvrđene optuženice, iz kojih razloga je Vijeće izmjenjenu optužnicu prihvatilo.

II. PROVEDENI DOKAZI

a. Tužilaštvo

5. U toku dokaznog postupka, Tužilaštvo BiH je izvelo svoje dokaze saslušanjem 66 svjedoka, čitanjem iskaza 6 svjedoka, te saslušanjem vještaka vojne i vještaka medicinske struke. Tužilaštvo je također predstavilo uvelo u spis i materijalne dokaze. Spisak saslušanih svjedoka/ vještaka i uloženi materijalni dokazi su dati u prilogu A presude i čine njen sastavni dio.

b. Odbrana

6. Odbrana je u toku dokaznog postupka izvela dokaze saslušanjem 7 svjedoka i 1 vještaka, te optuženog u svojstvu svjedoka. Također, odbrana je predstavila i uvela u spis i materijalne dokaze. Spisak saslušanih svjedoka/ vještaka i uloženi materijalni dokazi su u prilogu B presude i čine njen sastavni dio.

III. ZAVRŠNE RIJEČI

a. Tužilaštvo BiH

7. Tužilaštvo BiH je svoju završnu riječ iznijelo na ročištu od 27.02.2018. godine. U završnoj riječi Tužilaštvo cijeni da je tokom postupka dokazalo postojanje opštih elemenata krivičnog Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, koje se optuženom stavlja na teret i kako je to navedeno u optužnici. U tom smislu,

Tužilaštvo ističe da je postojanje širokog rasprostranjenog i sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva utvrđeno najprije na osnovu utvrđenih činjenica koje je Sud prihvatio u toku postupka a koje se odnose na dešavanja na području Mostara u inkrimisanom periodu, te na osnovu mnogobrojne materijalne dokumentacije uložene u sudski spis, kao iz iskaza mnogobrojnih svjedoka. Tužilaštvo ističe da je svojim dokazima dokazalo znanje optuženog za postojanje širokog i sistematičnog napada protiv bošnjačkog civilnog stanovništva koje se ogleda najprije u činjenici njegovog vojnog statusa, odnosno dužnosti zapovjednika II bojne II brigade HVO-a. Nadalje, Tužilaštvo navodi da je u toku postupka dokazano i da su njegova djela predstavljala dio tog napada, odnosno da je Puljić Mile kao zapovjednik II bojne znao za napad, te su on i pripadnici njegove II bojne II brigade aktivno učestvovali u njemu, a što proizlazi također iz materijalnih dokaza. U tom smislu Tužilaštvo navodi da Zlatan Mijo Jelić, zapovjednik Sektora odbrane grada Mostara, organizovao sastanak sa postrojbama do nivoa bojni i ostalih samostalnih postrojbi i brigada i izdao zadaće, pa samim tim se ukazuje da je Puljić Mile bio dio širokog i sistematičnog napada i udruženog zločinačkog poduhvata jer je znao za naredbu i istu provodio u svojoj zoni odgovornosti i navedenom bitno doprinio. S obzirom na prethodno navedeno, Tužilaštvo se osvrnulo na lanac zapovjedanja i odnos podređenosti i nadređenosti u strukturama HVO na navedenom području, te navodi da se time dokazuje da je Mile Puljić bio visoko pozicionirani zapovjednik unutar Sektora Odbrane grada Mostara, kao i sudionik UZP-a.

8. Kada je u pitanju Zona odgovornosti II bojne Tužilaštvo tvrdi, da iz materijalnih dokaza, a potvrđeno i nalazom vještaka vojne struke, zona odgovornosti II bojne 2. brigade HVO bila u Mostaru na području ulice Alekse Šantića (Ričina) i obuhvatala dijelove objekta Tehničke škole, te zgrade Liftare, Ledare, Abraševića, Hotela Ero, Hotela Hercegovina, prodavnice obuće Derventa, zgrade ŽTO-a, zgrade HDZ-a i dr. Zona odgovornosti II bojne 2. brigade je formirana u mjesecu aprilu 1993. godine, njen zapovjednik je bio Mile Puljić, koji je bio dužan osigurati i regulirati smjene u ovoj zoni odgovornosti, te da su II bojnoj bile prepočinjene i pridodate i druge jedinice Vojne policije, ATG jedinice i pripadnici PS Mostar, koje su djelovaliena tom području.

9. Kada je u pitanju tačka 1. optužnice Tužilaštvo tvrdi da je Mile Puljić kao zapovjednik II bojne 2. brigade sa komandom na Aveniji, već od 09.05.1993. godine imao u zoni odgovornosti pomenutu liniju u gradu Mostaru, odnosno u periodu i kada su braća Drače odvedena u nepoznatom pravcu iz svojih domova na Aveniji, što dokazuje da II bojna tada nije držala liniju prema VRS-u. Shodno tome, Mile Puljić je bio dužan i mogao je znati i propustio da preduzme nužne i razumne mjere da spriječi učinjenje krivičnog djela i da kazni počinioce tog djela, da provede istragu u vezi prisilnog nestanka braće Drače koji se desio unutar njegove zone odgovornosti dana 11.05.1993. godine, odnosno svojim nečinjenjem je omogućio svojim vojnicima da čine zločine bez da je spriječio, prijavio ili proveo istragu protiv svojih podređenih i kazni ih.

10. Nadalje, kada su u pitanju ostale inkriminacije (tačke 2-14 Optužnice) koje se odnose na izvođenje zatvorenika na prisilne radove, tužilaštvo navodi da iako je Mile Puljić znao za borbena dejstva na liniji razgraničenja, konstantno je zahtijevao izvođenje zatvorenika iz logora Heliodrom radi obavljanja radova na prvoj liniji odbrane i time dovodio zatvorenike-civile Bošnjake u životnu opasnost, te da je na taj način Mile Puljić djelovao u sklopu širokog i sistematičnog napada i u udruženom zločinačkom poduhvatu. Tako iz mnogobrojnih materijalnih dokaza se jasno vidi da je zapovjednik II bojne Mile Puljić potpisivao zahtjeve i tražio od Božić Stanka, upravnika Heliodroma, da mu za potrebe II bojne radi obavljanja radova na liniji razgraničenja, odnosno na prvoj liniji odbrane HVO-a i izvođenja inženjerskih radova, obezbjedi zatvorenike a da će prevoz i osiguranje zatvorenika obezbjediti II bojna, na koji način je zatvorenike koje mu šalje izlagaopo život opasnoj situaciji , a sve to odobravao Zlatan Mijo Jelić, zapovjednik odbrane grada Mostara ili general Pušić Berislav, što sve, po ocjeni Tužilaštva upućuje na zaključak da se radilo o širokom i sistematičnom napadu i o udruženom zločinačkom poduhvatu.

11. Tužilaštvo ističe da su svjedoci bili saglasni u svojim iskazima u odnosu na korištenje zatvorenika logora Heliodroma za obavljanje opasnih prisilnih radova koji su uključivali pravljenje bunkera, kopanje tranšeja, nošenje vreća sa pijeskom ili zemljom, pravljenje utvrda na liniji fronta i pomjeranja linije prema AR BiH , usljed čega je 11 zatvorenika - civila smrtno stradalo, 73 zatvorenika - civila ranjeno, a

oko 15 zatvorenika-civila bilo fizički zlostavljano.

12. Optuženom Mili Puljić je bilo poznato da će zatvorenici koje je tražio i koji su dovedeni iz logora na rad na prvim crtama biti izloženi ozbiljnoj opasnosti koja će najvjerojatnije dovesti do stradanja značajnog broja zatvorenika. Međutim, prema ocjeni Tužilaštva, optuženi je unatoč tome, tražio zatvorenike i slao ih na rad. Na osnovu dokaza izvedenih na glavnom pretresu, imajući u vidu saglasna svjedočenja svjedoka, nesumnjivo je da su zatvorenici redovno bili na prinudnom radu duž linije fronta, suprotno odredbama IV Ženevske konvencije. Nadalje, posljedice toga rada su očite i upečatljive jer su rezultirale smrću, ranjavanjem i premlaćivanjima mnogih zatvorenika, što nesumnjivo govori u prilog činjenici da je Mile Puljić morao znati za navedeno i nije ništa poduzeo da spriječi pomenute radove.

13. Dakle, u svojstvu zapovjednika II bojne HVO-a, Mile Puljić je znao i mogao znati, i propustio da preduzme nužne i razumne mjere da spriječi učinjenje krivičnih djela i da kazni počinioce djela, odnosno nečinjenjem je omogućio svojim vojnicima da čine zločine bez da je spriječio, prijavio ili proveo istragu protiv svojih podređenih i kazni ih, a što je vidljivo iz mnogobrojnih svjedočenja i materijalne dokumentacije.

14. Po ocjeni Tužilaštvo sve navedeno dokazuje postojanje UZP-a i široko rasprostranjenog i sistematičnog napada na civile muslimanske nacionalnosti u Mostaru i širem području Hercegovine početkom maja 1993. godine, i da je Mile Puljić znao za taj napad, i znao da su njegova djela dio tog napada. Tužilaštvo smatra da je optuženi također znao za plan i imao za cilj da sprovede taj plan, učestvovao u sprovođenju istog, bio svjestan posljedica tog plana, te svjesno i dobrovoljno učestvovao u UZP-u. S obzirom na navedeno, Tužilaštvo smatra da je optuženi počinio predmetno krivično djelo, te predlaže da Sud utvrdi krivičnu odgovornost optuženog, oglasi ga krivim, i izrekne adekvatnu krivičnu sankciju u skladu sa Krivičnim zakonom.

a. Odbrana

15. Odbrana je završne riječi iznijela na ročištu održanom 04.04.2018. godine. U svojim završnim riječima odbrana se također prethodno očitovala na opšte elemente krivičnog djela koje se optuženom stavlja na teret. U tom smislu odbrana smatra da materijalne dokaze koje je Tužilaštvo prezentovalo u svrhu dokazivanja ovih elemenata, te utvrđene činjenice, ne mogu se dovesti u bilo kakvu vezu sa optuženim, kao i tvrdnjama koje se žele dokazati, te da istim Tužilaštvo nije van svake razumne sumnje dokazalo potojanje širokog i sistematičnog napada. U tom smislu odbrana tvrdi da se ne može govoriti o planiranom i pripremljenom napadu HVO snaga dana 09.05.1993. godine u Mostaru. Prema tvrdnji odbrane ta napadna djelovanja HVO-a su bila protunapad u smislu zauzeća zapadnog dijela Mostara, te su ista bila u funkciji slabljena moći Armije BiH. Također odbrana navodi da nakon primirija u periodu od 09.05. do 30. 06., osim napetosti, nije bilo napadnih djelovanja u Mostaru, te da se 30.06. ponovo uspostavljaju linije fronta. Odbrana ukazuje da 2. bojna nije sudjelovala u sukobima 09.05. u Mostaru, s obzirom da se ista nalazi na položajima prema VRS izvan Mostara. Kada je riječ o postojanju elemenata koje ukazuju na znanje optuženog o postojanju širokog i isitematičnog napada, odnosno da je optuženi znao da su njegova djela dio tog napada, odbrana ističe da Tužilaštvo niti jednim svojim dokazom nije uspjelo dokazati tu činjenicu. U u tom smislu odbrana se referisala na pojedine dokaze Tužilaštva za koje tvrdi da su ti dokazi navođeni proizvoljno, bez bilo kakve uspostave pravno-logične veze. Kada je u pitanju zona odgovornosti 2. Bojne, tezu koju Tužilaštvo zastupa, a to je da ista obuhvata ulicu Šantićeva sa poimenično nabrojanim objektima, odbrana ističe da se ne radi o nikakvom logičnom prirodnom slijedu objekata u jednoj liniji, već se radi o objektima koji se nalaze u najmanje 4 ulice, i koje u velikom broju sa samom Šantićevom nemaju nikakvu vezu. U tom smislu jasno se ukazuje da zona 2. Bojne nije ona zona koju zagovara Tužilaštvo, te da su svi zatvorenici koji su stradali, stradali su u podsektoru u kojem nije bilo niti jednog pripadnika 2. Bojne. Naime, odbrana analizirajući pojednine dokaze koje se odnose na zapovijedi koje se tiču zone odgovornosti, navodi da je zapovijed od 20.05.93 godine, 2. bojna preuzela dostignute linije u Ričinoj /Šantićevoj, koja je zapovijed važila do 19.06., i da u tom periodu nema borbenih dejstava, a da je potom 19.06. izdata nova zapovijed kojom se gradsko područje dijeli u dva sektora, te da je za zapovjednika 1. Sektora

postavljen Zdenko Gavran, koji je odgovoran po svim pitanjima u sektoru zapovjedniku 2.brigade. Iz navedenog prema ocjeni odbrane, jasno proizlazi da je uspostavljena nova linija zapovijedanja iz koje je očigledno da optuženog Puljića nema nigdje. Nadalje, odbrana navodi da se 2. bojna u periodu 19.06.-03.07. nalazi na pozicijama Raštani jačinom 1 satnije, te da se također na osnovu materijalnih dokaza potvrđuje da je 2. Bojna od 03.07. na položajima sjeverno od carinskog mjesta, te da nema nikakvog otvorenog dodira sa zaraćenom stranom i gdje optuženi nema nikake zapovjedne ovlasti.

16. Nadalje, kada su u pitanju zahtjevi optuženog za izvođenje zatvorenika na radove, odbrana navodi da između upravnika Heliodroma i optuženog kao zapovjednika 2.Bojne, nije postojao nikakav odnos nadređenosti, te sami zahtjevi su predstavljali u stvari molbe koje u vojnom smislu nemaju nikakvog značaja, jer iste ne obavezuju upravnika. Odbrana tvrdi da bi se utvrdila odgovornost za stradavanje zatvorenika potrebno je utvrditi ko je iste doveo na prvu crtu, ko je imao efektivnu kontrolu nad zarobljenicima, te gdje su isti nastradali s obzirom na jasna razgraničenja unutar sektora. Po mišljenju odbrane za sigurnost pritvorenika na mjestu radova odgovoran je zapovjednik postrojbe za koju su izvodili radove, odnosno zapovjednik sektora. Odbrana je analizirala pojedine zahtjeve koje se odnose na pojedinačne inkriminacije (tačke 2-14 optužnice) ukazujući na određene manjkavosti i pokušavajući ukazati na sve proturječnosti i kontradiktornosti same optužnice i navodnih dokaza koji ih navodno potkrepljuju. Odbrana se također osvrnula i na pojedinačnu inkriminaciju iz tačke 1. Optužnice, te ističe da dokazi Tužilaštva ne potvrđuju da je optuženi Puljić znao ili mogao znati za počinjenje navedenog krivičnog djela od strane njegovih podređenih.

17. Dakle, na osnovu svega navedenog odbrana smatra da ne postoji niti jedna činjenica koja bi ukazivala na zaključak da je 2.bojna na bilo koji način učestvovala u etničkom čišćenju, prisilnim nestancima, protupravnim lišenjima slobode i sl., te samim tim ne postoje dokazi koji ukazuju da je Mile Puljić u dogovoru sa drugim učestvovao u širokom i sistematičnom napadu, kao ni elementi njegovog diskriminatornog ponašanja.

18. S obzirom na navedeno odbrana predlaže da Sud donese oslobađajuću presudu u odnosu na optuženog.

IV. PROCESNE ODLUKE

a. Odluka o proteku roka od 30 (trideset) dana

19. Između ročišta održanih 09.12.2015. i 13.01.2016. godine, 27.04.2015. i 29.06.2015. godine, 13.07.2016. i 17.08.2016. godine, 07.09.2016 i 22.02.2017. godine, 22.02.2017. i 10.05.2017. godine, 14.06.2017. i 09.08.2017. godine, 09.08.2017. i 13.09.2017. godine, i 17.01.2018. i 28.02.2018. godine protekao je vremenski period duži od 30 (trideset) dana.

20. Odredba člana 251. stav 2. ZKP BiH propisuje da: *“Glavni pretres koji je odgođen mora ponovo početi ako se izmijenio sastav vijeća ili ako je odgađanje trajalo duže od 30 dana, ali uz saglasnost stranaka i branioca vijeće može odlučiti da se u ovakvom slučaju svjedoci i vještaci ne saslušavaju ponovo i da se ne vrši novi uviđaj, nego da se koriste iskazi svjedoka i vještaka dati na ranijem glavnom pretresu, odnosno da se koristi zapisnik o uviđaju”*. Kako su stranke u postupku i branioci optuženog od strane Vijeća obavješteni da se u naprijed navedenom vremenskom periodu glavni pretres neće moći održati u roku od trideset dana, kao i činjenica da optuženi zbog zdravstvenog stanja nije bio u mogućnosti da prisustvuje glavnom pretresu u periodu od 07.09.2016. do 22.02.2017. godine, isti su u smislu naprijed citirane zakonske odredbe dali svoju saglasnost, tako da u navedenim slučajevima glavni pretres nije počinjao iznova, s tim da je Vijeće prije svakog nastavka glavnog pretresa izvršilo uvid u sve do tada provedene dokaze.

b. Odluke o isključenju javnosti

21. Vijeće je po službenoj dužnosti isključilo javnost sa pojedinih dijelova glavnog pretresa primjenom člana 237. ZKP BiH koji propisuje da *“Odluku o isključenju javnosti donosi sudija, odnosno vijeće rješenjem koje mora biti obrazloženo i javno objavljeno”*.

22. Isključenju javnosti opravdavali su razlozi zaštite interesa svjedoka kako zahtjeva član 235. ZKP BiH, a uslijedili su u nastavcima glavnog pretresa koji su održani u dane 08.04.2015. godine, 13.05.2015. godine, 09.09.2015. godine, 7.10.2015. godine, 21.10.2015. godine, 04.11.2015. godine i 09.12.2015. godine.

23. Vijeće je prihvatajući prijedlog tužioca, tokom odlučivanja o dodjeli dodatnih mjera zaštite za svjedoke S1 i S2, isključilo javnost sa glavnog pretresa održanog dana 08.04.2015. godine, kao i dana 13.05.2015. godine kada je svjedočio svjedok S3. Također, na nastavcima glavnog pretresa održanim dana 09.09.2015. godine Vijeće je isključilo javnost prilikom odlučivanja o dodjeli zaštitnih mjera prema svjedocima S -7 i S-8, dana 07.10.2015. godine, prilikom odlučivanja o dodjeli zaštitnih mjera prema svjedocima S-10 i S11, dana 21.10.2015., godine prema svjedocima S-12, S-13, S-14 i S-15, dana 4.11.2015. godine, prema svjedoku S-16, i dana 09.12.2015. godine, prema svjedocima sa pseudonimom S-5 i S-6.

24. U tim slučajevima, Vijeće je cjeneći iznesene razloge, saglasnost odbrane, vodeći računa o interesima svjedoka, našlo cjelishodnim i opravdanim da u skladu sa odredbom 236. ZKP BiH, isključi javnost sa djela nastavaka glavnih pretresa na kojima se raspravljalo o njihovom procesnom statusu.

25. U navedenim slučajevima, radilo se o kratkotrajnom isključenju javnosti tokom kojeg su tužilac i svjedoci iznosili razloge zbog kojih traže određivanje mjera zaštite ili uz postojeće, dodjelu dodatnih mjera, a odbrana se izjašnjavala u vezi sa tim.

26. Imajući u vidu da uvijek nije moguće predvidjeti i potpuno kontrolisati dinamiku izjašnjenja o pravnim i činjeničnim pitanjima čiji sadržaj bi dospijećem u javnost mogao izazvati štetne posljedice po prava i interese zaštićenih svjedoka i na taj način imati negativnog uticaja na sam tok postupka, Vijeće je odlučilo da isključi javnost sa dijelova glavnog pretresa prilikom rasprave o pitanjima koje se tiču mjera zaštite u skladu sa datim okolnostima, te tokom davanja iskaza svjedoka ,u opravdanim slučajevima.

c. Odluke o mjerama zaštite za svjedoke

27. Rješenjem sudije za prethodni postupak broj S1 1 K 0016667 14 Krn od 27.11.2014. godine određene su mjere zaštite proglašenjem tajnim svih ličnih podataka i pseudonim svjedocima S1, S2, S3 pod kojim su ovi svjedoci davali svoje iskaze na nastavcima glavnih pretresa održanih dana 08.04.2015. godine i dana 13.05.2015. godine. U odnosu na svjedoke S1 i S2, Vijeće je nakon njihovog saslušanja, prema istima odredilo i dodatne mjere -svjedočenje iz druge prostorije uz distorziju slike sa njihovim likom.

28. Rješenjem broj S1 1 K 017799 14 Kri od 15.06.2015.godine, odlučujući po prijedlogu Tužilaštva BiH za određivanje mjera zaštite prema svjedoku S4, Vijeće je odredilo navedeni poseudonim, te, dodatne mjere svjedočenja uz izmjenu slike i glasa¹, i svjedok uz primjenu ovih mjera svjedočio na nastavku glavnog pretresa koji je održan dana 30.09.2015. godine.

29. Rješenjem broj S1 1 K 017799 14 Kri od 09.11.2015.godine, odlučujući po prijedlogu Tužilaštva BiH, Vijeće je prema svjedocima S5 i S6, odredilo navedene poseudonime uz dodatnu mjeru svjedočenja uz izmjenu slike², uz primjenu kojih mjera su isti svjedočili na nastavku glavnog pretresa održanog dana 09.12.2015. godine.

30. Na nastavcima glavnog pretresa zatvorenim za javnost tužilac je u skladu sa odredbama Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka (u daljem tekstu Zakon o zaštiti svjedoka), zatražio određivanje mjera zaštite prema svjedocima S7, S8, S10, S11, S12, S13, S14, S15, i S16.

31. Odlučujući o prijedlozima, nakon što je saslušalo svjedoke koji traže zaštitu identiteta, izjašnjenje odbrane, Vijeće je donijelo odluku po istome.

¹ Navedene mjere zaštite svjedok je imao i prilikom svjedočenja pred MKSJ.

² Navedene mjere zaštite svjedok je imao i prilikom svjedočenja pred MKSJ.

32. Tako je na nastavku glavnog pretresa održanog dana 09.09.2015. godine, Vijeće prema svjedocima S-7 i S-8 odredilo mjere zaštite u vidu pseudonima, pod kojim su davali iskaze na glavnom pretresu. Na nastavku glavnog pretresa održanog dana 7.10.2015.godine, Vijeće je svjedocima S-10 i S11, odredilo pseudonime uz dodatnu mjeru zabrane objavljivanja u javnosti fotografija sa likom ovih svjedoka, te odredilo I pseudonime prema svjedocima S-12, S-13, S-14 i S-15³, S-16⁴.

33. Odlučujući o dodjeli predloženih mjera, Vijeće je u skladu sa odredbama člana 3, 4. i 13. Zakona o zaštiti svjedoka svjedocima, u situacijama kada je našlo opravdanim, donijelo odluku o određivanju mjera zaštite za navedene svjedoke, uz poštivanje ranije određenih mjera, a sve u cilju osiguranja zaštite njihovog identiteta, njihove sigurnosti i zaštite njihovih interesa. Vijeće je u svakom od navednih slučajeva, uzimajući u obzir opravdane razloge koje su svjedoci navodili, te njihove osobnosti⁵, status koji imaju u konkretnom predmetu, prema istima određivalo mjere zaštite, poštujući cilj i svrhu zaštitnih mjera, kao i prava optuženog.

d.Uvrštavanje zapisnika o saslušanju svjedoka u dokazni materijal

34. Vijeće je postupajući u skladu sa odredbama člana 273. stav 2. ZKP BiH⁶ prihvatilo da se kao dokazi tužioca, pročitaju i ulože u spis izjave svjedoka Smaje

³ Odluka o mjerama zaštite za svjedoke S-12, S-13, S-14 i S-15 nastavak glavnog pretresa održan dana 21.10.2015. godine;

⁴ Odluka o mjerama zaštite za svjedoke S-16 nastavak glavnog pretresa održan dana 04.11.2015. godine;

⁵ Neki od svjedoka su direktna žrtva inkriminirajućih radnji (svjedok pod prijetnjom i ugroženi svjedok), a neki svjedoci su očevici i imaju saznanja o inkriminirajućim događajima (svjedoci pod prijetnjom);

⁶ Članom 273. stav 1. ZKP BiH propisano je da : „Iskazi dati u istrazi dopušteni su kao dokaz na glavnom pretresu i mogu biti korišteni prilikom direktnog i unakrsnog ispitivanja ili pobijanja navoda.....“. Stav 2. istog člana propisuje da izuzetno od stav 1. ovog člana, zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu po odluci sudije, odnosno vijeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su umrli ili je njihov dolazak pred Sud nemoguć ili je znatno otežan iz važnih uzroka.;

Čevre od 16.10.2014. godine⁷, Salih Razića od 28.10.2014. godine⁸ i Hasana Berića od 22.10.2014. godine⁹.

35. Naime, uvidom u izvode iz matičnih knjiga umrlih¹⁰, Vijeće je utvrdilo da su svjedoci Smajo Čavra, Salih Razić, Hasan Berić preminuli. Kako je iz tih razloga neposredno saslušanje navedenih svjedoka pred sudom postlo nemoguće, Vijeće je zaključilo da su time ispunjeni uslovi propisani članom 273. stav 2. ZKP BiH za čitanje i korištenja zapisnika iz istrage, kao dokaza na glavnom pretresu.

36. Iskazi ovih svjedoka su pročitani i uloženi u spis kao dokaz na glavnom pretresu održanom dana 27.01.2016. godine.

37. Tužilaštvo BiH, dostavilo je prijedlog¹¹ kojim u skladu sa odredbama člana 273. stav 2. ZKP BiH, predlaže da se na glavnom pretresu pročitaju i koriste kao dokaz zapisnici o iskazima svjedoka Gadara Ibrić¹², Duranspahić Zijaha¹³, Mulać Halila¹⁴, Fejzić Adia¹⁵ i Đikić Envera.¹⁶ U prijedlogu je Tužilaštvo za svakog svjedoka ponaosob iznijelo razloge zbog kojih smatra opravdanim da se umjesto neposrednog saslušanja pred sudom, pročitataju i u spis ulože zapisnici o njihovom saslušanju.

⁷ Zapisnik o saslušanju svjedoka Smeje Čevre broj P-16-15/3-04-2-Z-222/14 kod Državne agencije za istrage i zaštitu dana 16.10.2014. godine; Dokaz broj T-19a;

⁸ Zapisnik o saslušanju svjedoka Salih Razića broj P-16-15/3-04-2-Z-238/14 kod Državne agencije za istrage i zaštitu dana 28.10.2014. godine; Dokaz broj T-20a;

⁹ Zapisnik o saslušanju svjedoka Hasna Berića broj P-17-15/3-3-04-2-Z-233/13 od 22.10.2014. godine sastavljane kod Državne agencije za istrage i zaštitu broj T-21-a

¹⁰ Izvod iz matične knjige umrlih na ime Čevra Smaje od 13.10.2015. godine- dokaz broj T-19; Izvod iz matične knjige umrlih na ime salih Razić od 14.04.2015. godine dokaz broj T-20, Izvod iz matične knjige umrlih na ime Hasan Berić od 9.11.2015. godine, dokaz broj T-21;

¹¹ Prijedlog Tužilaštva BiH broj T20 0 KTRZ 0009822 14 od 25.01.2016. godine;

¹² Zapisnik o saslušanju svjedoka Gadara Ibrić, Tužilaštvo BiH, broj T20 0 KTRZ 0000380 10 i T20 0 KTRZ 0009196 14 od 23.10.2014.,

¹³ Zapisnik o saslušanju svjedoka Duranspahić Zijaha, Državna agencija za istrage i zaštitu, RU Mostar, broj P-16-15/3-04-2-Z-350/14 od 31.10.2014. godine.

¹⁴ Zapisnik o saslušanju svjedoka Mulać Halila, Državna agencija za istrage i zaštitu, RU Moasta, broj P-16-15/3-04-2-Z-349/14 od 31.10.2014. godine .

¹⁵ Zapisnik o saslušanju svjedoka Fejzić Adi broj T20 0 KTRZ 0000380 10 i T20 0 KTRZ 0009196 14 od 31.10.2014., Tužilaštvo BiH;

¹⁶ Zapisnik o saslušanju svjedoka Đikić Enver, Državna agencija za istrage i zaštitu; broj I-16-15/3-04-2-Z-198/15 od 24.12.2015.godine;

38. Odbrana se saglasila sa čitanjem i ulaganjem u spis zapisnika o saslušanju svjedoka Gadara Ibri, Duranspahić Zijaha i Mulalić Halila, prihvatajući naovode tužioca da je dolazak ovih svjedoka pred Sud znatno otežan. Nasuprot tome, odbrana se usprotivila uvrštavanju Zapisnika o saslušanju svjedoka za Fejzić Adija i Envera Đikića, jer smatra da u odnosu na njih nisu ispunjeni uslovi za odstupanje od neposrednog saslušanje na osnovu člana 273. stav 2. ZKP BiH.

39. Razmatrajući prijedloge Tužilaštva sa dostavljenim priložima, izjašnjenje odbrane na taj prijedlog, Vijeće je na nastavku glavnog pretresa održanog dana 27.01.2016. godine, donijelo odluku da prihvati prijedlog Tužilaštva i da se kao dokazi pročitaju i u sudski spis uvrste zapisnici o saslušanju svjedoka Gadara Ibri, Duranspahić Zijaha i Mulalić Halila, nalazeći da je prijedlog tužioca potkrijepljen zabilješkama koje govore o starosnoj dobi i zdravstvenim razlozima svjedoka koji opravdavaju njihovu nemogućnost dolaska pred Sud, te stoga u skladu sa relevantnim zakonskim odredbama i primjenu izuzetka od neposrednog izvođenja dokaza, te dosljedno tome i da se u spis uvrste Zapisnici sa njihovim iskazima.

40. Sud nije prihvatio prijedlog Tužilaštva za čitanjem izjave svjedoka Adija Fejzića, smatrajući da nisu ispunjeni uslovi iz člana 273. ZKP, jer se u konkretnom slučaju radi o privremenoj spriječenosti svjedoka koji je se nalazi na radu u Kuvajtu i zbog toga spriječen da dođe pred Sud. Svjedok Adi Fejzić je saslušan na glavnom pretresu 24.08.2016. godine.

41. Obrzložene razloge zbog kojih je odbijen prijedlog za saslušanje svjedoka Envera Đakić, Vijeće je dalo u dijelu presude koji se odnosi na prijedlog Tužilaštva za saslušanje ostalih predloženih svjedoka koji nisu saslušani u toku istrage (paragrafi 42.-45.)

e.Odbijanje prijedloga Tužilaštva BiH za saslušanjem svjedoka

42. Tužilaštvo BiH je predložilo da se putem video konferencijske veze saslušaju: zaštićeni svjedok S9, Ifet Salkić, Edin Kudra, Ibrahim Lulić, Nermin Polčić, Aner

Karić, Murat Maksumić, Mujo Smajilhodžić i Enver Đikić¹⁷. Radi se o oštećenim licima koji nisu saslušani u istražnom postupku jer se nalaze u inostranstvu. Nakon navedenog prijedloga, u toku trajanja pretresa u ovom predmetu, Tužilaštvo je sa većinom navedenih svjedoka obavilo putem telefona informativne razgovore o okolnostima na koje bi trebalo da svjedoče, te Sudu naknadno dostavilo i Prijedlog-listu¹⁸ sa činjenicama i materijalnim dokazima koji ukazuju da su u vremenskom periodu koji je obuhvaćen optužnicom ove osobe bile žrtve ranjavanja.

43. Odbrana se protivila prijedlogu Tužilaštva da se ovi svjedoci saslušaju putem videolinka i bilo kakvom ulaganju izjava ili službenih zabiljeških od strane tužilaštva prije njihovog neposrednog svjedočenja. U skladu sa procesnim pravilim odbrana ima pravo na unakrsno ispitivanje svjedoka, ali kada ne postoje zapisnici o njihovom saslušanju iz istrage, onda odbrana nema ni mogućnosti da se adekvatno pripremi za njihovo unakrsno ispitivanje dok saslušanje putem audio-video tehnike (video linka), primjenu tog prava odbrani dodatno otežava. Pored toga odbrana ukazuje da se činjenice da li su svjedoci bili ranjeni konkretnom prilikom mogu utvrditi samo iz medicinske dokumentacije koju odbrana ne posjeduje, te da bi se ovakvi dokumenti trebali ulagati na posve drugačiji način.

44. Nakon ocjene argumenta obje strane u postupku, Vijeće je odlučilo da odbije prijedlog Tužilaštva za saslušanjem navedenih svjedoka. Prevažodno jer navedeni svjedoci nisu saslušani u toku istrage, odnosno prije podizanja optužnice, iako su njihove adrese poznate i bili su dostupni Tužilaštvu, pa tako nije ni bilo zapreke da se svjedoci na zakonom propisan način saslušaju u toku istrage. Također, Vijeće je imalo u vidu da se radi o svjedocima koji bi, prema navodima Tužilaštva, svjedočili na okolnosti o kojim su na glavnom pretresu već svjedočili brojni svjedoci i da Tužilaštvo posjeduje materijalnu dokumentaciju koja na posredan način dodatno ukazuju na položaj svjedoka koji su oštećeni u ovom predmetu. Pored navedenog, Vijeće je prilikom odlučivanja imalo u vidu da dužina trajanja krivičnog postupka može imati za

¹⁷ Prijedlog Tužilaštva BiH broj T 20 0 KTRZ0009822 14 od 15.01.2016 godine sa navednim okolnostima na koje bi svjedoci svjedočili

¹⁸ Prijedlog Tužilaštva BiH broj T 20 0 KTRZ0009822 14 od 25.01.2016 godine o nespornim činjenica o ranjavanju zatvorenika na prinudnom radu

posljedicu ugrožavanje osnovnog prava optuženog – pravo na suđenje u razumnom roku¹⁹ i da na to pravo može da utiče relativno duže vrijeme potrebno za organizovanje i sprovođenja videokonferencijske veze koja podrazumjeva uspostavu tehničkih veza i kontakte sa zemljama u kojima se svjedoci nalaze. Međutim, imajući u vidu stanje provedenih dokaza i činjenicu da se saslušanje navedenih svjedoka predlože na identične okolnosti o kojima su već saslušani mnogobrojni svjedoci, Vijeće je i odlučilo da prijedlog Tužilaštva odbije.

45. Polazeći od toga da je Tužilaštvo BiH saslušalo svjedoka Envera Đikića dana 30.12.2015., godine (dakle u momentu dok je glavni pretres u toku), Vijeće je zaključilo da se u konkretnom slučaju radi o sprovođenju istrage nakon podizanja optužnice, odnosno o radnjama koje je tužilac, imajući u vidu da mu je svjedok Đikić bio poznat, a o čemu govori i činjenica da je njegovo saslušanje predložio u optužnici, mogao saslušati i na taj način ispoštovati procesna pravila o saslušanju svjedoka tokom istrage koji će kasnije biti saslušani tokom glavnog pretresa.

f. Dokazi replike i dodatni dokazi Tužilaštva BiH

46. Nakon okončanja postupka izvođenja dokaza odbrane, Tužilaštvo je na osnovu odredbe člana 261. tačka c) ZKP BiH, podneskom od 18.12.2017. godine, dostavilo prijedlog za izvođenje dokaza kojim pobija navode odbrane i to: saslušanje svjedoka eksperta profesora Ustavnog prava prof.dr. Kasima Trnku, svjedoka Lalić Almira i uvrštavanje u spis materijalnih dokaza i to: medicinske dokumentacije koja se odnosi na ranjavanje i boravak u bolnicama Mostar i Split, na ime Selimić Dževad, potom Izvod iz protokola bolnice Mostra na ime Burić Ismet, Humačkić Zulfo, K. Č. i O. B., Dopis Grada Mostara, Gradsko Vijeće HNK od 17.11.2017. godine, sa prilogom Odluka od 15.02.1995. godine, Presudu Kantonalnog suda Mostar, broj 07 0 K 011315 14 K od 09.12.2015. godine za optuženog Ivana Zeleniku, Spisak vojaka po abecedi, osnovni i dopunski VES, VP 1520 na ime Zelenika Ivan, te Odluku o odlikovanju Redom Hrvatskog trolista za osobite zasluge za R Hrvatsku stečene u ratu Puljić Mile, od 29.07.1997. godine.

¹⁹ Član 6. stav 1. EKLJP

47. Obrazlažući razloge iz kojih predlaže izvođenje navedenih dokaza, Tužilaštvo je istaklo da profesora Kasima Trnku, namjerava ispitati u vezi sa svim pitanjima koja su prethodno postavljena svjedoku Miljki Zovku, također ekspertu za ustavno pravo. Kada je u pitanju saslušanje svjedoka Lalić Almira, Tužilaštvo bi istog saslušalo na okolnosti odvođenja zatvorenika bošnjačke nacionalnosti iz logora Heliodrom na rad u Šantićevoj ulici u osmom i jedanaestom mjesecu '93. godine. Materijalnom dokumentacijom koja se odnosi na ranjavanje Selimić Dževada, Tužilaštvo želi dokazati da je isti ranjen u Šantićevoj ulici, te da je isti bio na liječenju u Splitu nakon otpuštanja iz bolnice u Mostaru, kao i da ostala medicinska dokumentacija ukazuje za druge da su kritične prilike bili u Šantićevoj ulici na radu i da su ranjeni. Nadalje, Dopisom grada Mostara, gradskog vijeća od 17.11.2017. godine sa prilogom odluke, Tužilaštvo želi dokazati da je došlo do preimenovanja određenih ulica koje su do 15.02.'95. godine sve nosile naziv Šantićeva ulica. Kada je u pitanju prijedlog iz tačke 7. i 9. Prijedloga - presuda Županijskog suda u Mostaru, od 09.12.2015. godine Tužilaštvo dokazuje da je optuženi Zelenika Ivan saslušan u svojstvu svjedoka na glavnom pretresu gdje je posvjedočio da je bio pripadnik 2. Bojne, te da su u zoni odgovornosti 2. bojne dovođeni zatvorenici u Šantićevoj ulici, da su radili u grupama i da je on bio s njima, da je sukob počeo 09.05.'93. godine i da je kontrolu u Šantićevoj ulici nastavila vršiti 2. bojna 2. Brigade i dr. Uz navedenu presudu se predlaže i spisak vojnika i osnovni dopunski Ves iz kojeg proizlazi ratni angažman Ivana Zelenike u smislu da je bio pripadnik 2. Bojne, a poslije komandir inženjerskog voda. Tužilaštvo je također predložilo kao dokaz replike i Odluku o odlikovanju redom hrvatskog trolista za osobite zasluge za Republiku Hrvatsku stečene u ratu na ime Puljić Mile, koje nasuprot navodima odbrane govori u prilog da je to odlikovanje za zasluge u ratu.

48. Odbrana se protivila prihvatanju dokaza replike pa tako u odnosu na predloženo saslušanje profesora Kasima Trnku, navodi da je on u vrijeme kada su donesene sporne odluke Ustavnog suda BiH bio član Ustavnog suda R BiH, da to proizilazi iz njegove biografije, te da se tome protive iz načelnog razloga da niko ne može biti ekspert u vlastitoj stvari. Što se tiče presude Kantonalnog suda u vezi Ivana Zelenike, odbrana navodi da je ta presuda ukinuta rješenjem Vrhovnog

suda Federacije BiH 25.08.2016. godine, po žalbi optuženog, tako da ista ne može biti bilo kakav dokaz, kao i prijedlog dokaza iz tačke 9 da je Zelenika bio pripadnik 2. bojne. Kada je u pitanju saslušanje svjedoka Lalić Almira odbrana ističe da je saslušanje ovog svjedoka bespotrebno s obzirom da je u toku postupka Tužilaštvo dokazivalo da je Šantićeva ulica bila u zoni odgovornosti 2. bojne 2. Brigade. U tom smislu odbrana smatra da Tužilaštvo ne može u replici pojačavati svoju optužnicu odnosno izvoditi dokaze koji su im bili dostupni i poznati u vrijeme kad je podizana optužnica, te da se u ovom slučaju uopšte ne radi dokazima replike.

49. Nakon razmatranja prijedloga Tužilaštva BiH i izjašnjenje odbrane, Vijeće je odlučilo da djelimično prihvati predložene dokaze kao dokaze replike i iste uvrsti u sudski spis.

50. U odnosu na prvi predloženi dokaz replike, a to je saslušanje svjedoka eksperta, prof. Kasima Trnke, Vijeće je odlučilo da prijedlog odbije, obzirom da ekspert Kasim Trnka ne može govoriti o umišljaju optuženog, kao što to nije mogao ni svjedok Zovko čije svjedočenje ne zadire u potpunosti u ono što je navedeno u optužnici, te Sud cijeni da bi provođenje ovakvog dokaza (komentari na navedne Odluke Ustavnog suda RBiH iz 1993. Godine) eventualno dovelo samo do razmjene političkih stavova i rješavanja političkih pitanja između pomenutih eksperata što u svakom slučaju ne spada u domen raspravljanja pred ovim Sudom. Što se tiče saslušanja svjedoka Lalić Almira, koji je naveden pod rednim brojem 2, Vijeće je prijedlog odbilo cjeneći da je u toku postupka saslušano dosta svjedoka koji su ranjeni ili su govorili o licima koja su poginuli u Šantićevoj ulici, tako da se u ovoj procesnoj situaciji svjedočenjem Lalić Almira ne bi ništa osporilo od onoga što je već provedeno kako od strane tužilaštva tako i od strane odbrane koja faktički i ne osporava ono što se desilo u Šantićevoj ulici. Što se tiče medicinske dokumentacije na ime Selimić Dževada, ovaj svjedok nije nikad saslušan u toku istrage, niti u toku ovoga suđenja, niti je bio na spisku svjedoka koje je trebalo saslušati, ili da je Tužilaštvo od istog eventualno odustalo, tako da po ocjeni Vijeća ovaj dokaz faktički i ne predstavljaju dokaz replike kojim se osporavaju navodi odbrane, pa je Prijedlog u tom dijelu odbijen. Što se tiče dopisa grada Mostara i promjene naziva ulica, Vijeće nalazi da je ovaj dokaz koji se odnosi na činjenicu koju je odbrana u toku postupka

cijelo vrijeme i tvrdila (činjenicu koje se odnose na dužinu Šantićeve ulice i mijenjanje naziva ulica koje su iz nje proistakle), tako da po ocjeni Vijeća ovo takođe ne može biti dokaz replike koji bi nešto izmijenio u odnosu na ono što je odbrana već tvrdila. Što se tiče dokaza, presude Županijskog suda u Mostaru za optuženog Ivana Zeleniku, Vijeće ukazuje da Sud u skladu sa procesnim pravilima ne može koristiti iskaze svjedoka iz tog predmeta, te se kao takav ne može ni prihvatiti. Sud ukazuje da je Tužilaštvo navedeno lice imalo mogućnost saslušati u toku istrage i predložiti njegovo neposredno saslušanje na glavnom pretresu. S obzirom da se dokumentacija o ratnom angažmanu Ivana Zelenike potiče iz tog predmeta, Sud je navedeni dokaz i odbio. Nasuprot navedenom, Sud prihvata da Tužilaštvo provede dokaz naveden pod rednim brojem 8 svog prijedloga, a to je doluka o odlikovanju optuženog Puljića.

51. Nakon što je Vijeće odbilo prijedlog dokaza replike, kako je naprijed navedeno, te nakon upita da li stranke i branilac imaju dodatnih dokaza, Tužilaštvo je svoj prethodni prijedlog izmijenilo na način da materijalne dokaze koji su odbijeni, sada predlaže kao dodatne dokaze.

52. Na upit Suda kada su predmetni materijali pribavljeni, Tužilaštvo se izjasnilo da je to učinjeno nakon podizanja optužnice. S obzirom da su dokazi pribavljeni nakon okončanja istrage, odnosno da je tužilac u odnosu na optuženog preduzimo dodatne istražne radnje, te da nema opravdanih razloga zbog kojih iste ranije nije pribavio, to Vijeće sa formalno-pravne strane predložene materijalne dokaze nije prihvatilo ni kao dodatne dokaze.

g.Odluka o prigovorima odbrane na materijalne dokaze Tužilaštva

53. Odbrana je u toku postupka, uložila prigovore autentičnosti, zakonitosti i relevantnosti na određene predložene materijalne dokaze Tužilaštva BiH navedene u optužnici.²⁰

54. Tako je odbrana uložila prigovore autentičnosti na dokaze označene u Optužnici broj 77, 90, 128, 132, 226, 314, 254, 338, 356, 357, 480- 485, 490-496, 499.²¹ Ovi prigovori se uglavnom odnose na činjenicu da dokumenti nisu potpisani, ni ovjereni, da nemaju oznaku izvora dokumenta, te da se ne može utvrditi na šta se odnose, kao da svjedocima dokumenti nisu pokazivani kako bi utvrdili autentičnost.

55. Prigovori zakonitosti odbrana je uložila na dokaze navedene u optužnici pd brojem 77., 136, 210, 268, 381, 383. Ovi prigovori se uglavnom odnose na činjenicu da dokazi nisu pribavljeni na zakonit način, te da se ne mogu koristiti u krivičnom postupku.

56. Kada su u pitanju prigovori relevantnosti, odbrana je navedeni prigovor uložila u odnosu na dokaze navedene u optužnici i to broj 77, 79, 91, 120, 121, 135, 136, 210, 201, 369, 371, 374, 377, 480-482, 497-500²² S obzirom da se radi o dokazima koji nisu relevantni za navedeni predmet, odnosno da izlaze izvan perioda obuhvaćenim optužnicom.

h. Materijalni dokazi Tužilaštva koje Vijeće nije prihvatilo²³

57. S obzirom na istaknute prigovore odbrane, Sud nije prihvatio kao dokaze predložene u optužnici pod brojevima:

58. Dokaz T- 77., pod nazivom Tabela iz Haga, cat 2. case Mostar and HVO – Falcon Documents, handover 18.12.2009. godine, jer ga je Vijeće ocjenilo nerelevantnim i neautentičnim, s obzirom da se radi o tabeli na jednoj stranici, a koja se prema navodima Tužilaštva odnosi na prenos ovog postupka iz Haga, te se ne zna ko ju tabelu sačinio, kao i zbog toga što je ista na engleskom jeziku i bez prevoda. Sud je navedeni dokaz, kao i dokaze koji slijede, prihvatio samo kao

²⁰ 2 Izjašnjenja odbrane od 10.05.2016. godine, izjašnjenje od 12.07.2016. godine, te izjašnjenje od 15.07.2016.

²¹ Na ročištu od 13.07. odbrana odustala od prigovora na dokaze broj T- 229,233,248,249,311,312

²² Na ročištu od 17.08. odbrana odustala od prigovora na dokaz broj T- 497

²³ Brojevi dokaza koji se navode u tekstu odnose se na predložene brojeve iz optužnice Tužilaštva. Nakon donošenja odluke o prihvaćanju ili odbijanju, brojevi dokaza su izmijenjeni. U tabeli uloženi materijalni dokaza se nalaze brojevi pod kojim su dokazi zavedeni.

dokument²⁴ i zavedeni su pod brojem TD– 153. Kada je u pitanju dokaz T-79 i to Rješenje Suda BiH broj S1 1 K016667 14 Krn 2 kojim se određuju mjere zaštite za svjedoke S-1, S-2, i S-3, Sud je odbio ulaganje u sudski spis jer ovaj dokument ne može biti dokaz u krivičnom postupku, s obzirom da su svjedoci koji se navedeni u ovom rješenju već svjedočili na glavnom pretresu pod mjerama zaštite i njihove mjere su konstatovane. Dokaz T-90 pod nazivom Logori u Hercegovini, po ocjeni Suda, nije autentičan, te osim činjenice da je zaprimljen od strane Haškog tribunala, nema naznake ko ga je sačinio niti je Tužilaštvo to moglo dokazati u toku postupka, pa je isti uložen u spis kao dokument DT-154. Dokaz T-91-Optužnica protiv Zelenika Ivana Tužilaštva BiH od 01.08.2014. godine, Vijeće je odbilo ulaganje ovog dokaza s obzirom da se radi o optužnici protiv drugog lica i nije relevantna za ovaj krivični postupak, niti ista kao dokaz može biti relevantna za utvrđivanje bilo čije krivične odgovornosti. Nadalje, kada je u pitanju dokaz T-120, Nepravilnosti i protupravne radnje glede useljavanja u napuštene stanove, II bojna 2. Brigada HVO-a od 15.08.1992. godine, te dokaz T-121-Zahtjev II bojna 2. Brigade HVO-a, od 07.10.1992. godine, koju potpisuje Mile Puljić, radi se o dokazima koji izlaze iz šireg vremenskog perioda u odnosu na period koji je obuhvaćen optužnicom, stoga su u tom smislu po ocjeni Vijeća nerelevantni, te su isti zavedeni kao dokumenti TD– 155 i 156.

59. U smislu autentičnosti sud nije prihvatio dokaze T128.- Odobrenja zahtjevi za odlazak na rad RZ str. 24, (uložen kao dokument TD – 157), dokaz T-132 Informacija, Izvešće o stanju u KRZ Heliodrom, (dokument TD – 158), dokaz T314 i 254 -Spiskovi maloljetnih osoba za dodatnu ishranu, (TD– 285 i 286), jer iz pomenutih dokumenata ne proizlazi kada i od strane koga su sačinjeni, pojedini dokument ne sadrži niti datum, te Tužilaštvo osim činjenice da su dokumenti bili zavedeni u Haškom tribunalu, nije moglo dokazati stvarnu autentičnost ovih dokumenta.

²⁴ Kao dokument je prihvacen iz isključivog razloga ukoliko bi tužilaštvo žalbom na presudu ukazivalo na navedeni dokument, te da bi Apelaciono vijeće u isti imalo u neposredni uvid.

60. Kada je u pitanju Dokaz T- 135-Izveštaj II Bojna II brigada HVO-a, upućen u Heliodrom dana 07.03.1994. godine, koji potpisuju Mile Puljić i Ivan Zelenika, Vijeće je našlo osnovanim prigovor odbrane da se na mjestu predviđenom za potpis optuženog nalazi potpis drugog lica koje Tužilaštvo nije pozvalo u svrhu autorizacije potpisa, te iz tog razloga nije uzelo u razmatranje ovaj dokaz koji je zaveden kao dokument TD– 159.

61. Dokaz T-338- Izveštaj o pritvorenicima od 25.08.93 godine, Vijeće nije prihvatilo s obzirom da se na istom ne vidi potpis niti naznaka imena ko je mogao potpisati ovaj dokument. Isti je zaveden kao dokument TD-286. Dokaz- Izvešće zapovjednika OZJIH brigadira Miljenka Lasića, od 31.08.1993. g. (TD– 412) sud nije prihvatio s obzirom da nema potpisa dokumenta, niti oznaku kome je upućeno. Dokaz- Izvod iz sveske evidencije iz logora Heliodrom o odvođenju pritvorenika na prinudne radove (T D– 413)- Vijeće nije prihvatilo iz razloga što isti ne sadrži ni datum, ni pečat, te se ne može sa sigurnošću utvrditi na koga se odnosi, ni na koji period. Dokaz -Službena zabilješka Državne agencije za istragu i zaštitu broj P-16-15/3-04-2-SZ-311/14 od 03.09.2014. godine (uložen kao dokument TD – 417), Vijeće je odbilo da isti uloži u spis jer iz zabilješke proizlazi da je brat oštećenog rekao da je oštećeni umro, a ova izjava nije potkrepljena drugim dokazima koji ukazuju na smrt ovog lica, niti je njegov brat na glavnom pretresu saslušan.

62. Nadalje, kada su u pitanju dokazi T- 381- Zapisnik o davanju izjave Razić Adisa, CSB broj 02-013 od 03.01.1996.g.; (dokument TD – 418) i dokaz T-382- Zapisnik o davanju izjave Husović Juse, br. 07/30-1-4/94 od 10.01.1994.g.; (dokument TD – 419), Vijeće nalazi da ovi zapisnici nisu sačinjeni u skladu sa odredbama ZKP, niti su ove osobe saslušane u toku glavnog pretresa. Razlozi za ulaganje ovih zapisnika su navodna nedostupnost ovih svjedoka, međutim Tužilaštvo u toku postupka ničim nije dokazalo da je pokušalo na bilo koji način doći do ovih svjedoka, pa je sud odbio ove dokaze.

63. Kada je u pitanju dokaz T-480-Evidencija dežurstava VP HVO-a u logoru Heliodrom Mostaru periodu 13.08.1993. – 16.12.1993.g. (dokument TD – 420), Vijeće je uvažavajući prigovor autentičnosti odbilo ulaganje ovog

dokaza, s obzirom da za ne zna izvor iz kojeg dokument potiče, radi se o ručnom pisanom tekstu sa različitim potpisima, te što tužilac nije nijednog svjedoka upitao u vezi sa činjenicama koje se navode u dokumentu, da bi se mogla potvrditi njegova autentičnost. Također radi se o kopiji i nema ovjere dokumenta.

64. U smislu autentičnosti Sud nije prihvatio ni dokaze T-481 Dnevnik rada - spiskovi logoraša koji su odvođeni na prinudni rad iz logora Heliodrom u periodu od 30.07. -06.08.1993.g. (TD- 421), dokaz T-482-Spisak logoraša koji su odvođeni na prinudni rad iz logora Heliodrom u periodu od 08.08. – 20.08.1993.g. (TD – 422), dokaz T-484-Spisak logoraša koji su odvođeni na prinudni rad iz logora Heliodrom u periodu 21.08.1993.-14.10.1993.g. (TD – 423), dokaz T-485- Spisak pritvorenika koji su odvedeni na prinudni rad za potrebe II bojne II brigade 25.10.1993. godine (TD – 424), dokaz T-490 „TEKA POGINULI“ , evidencija koja je vođena u logoru Heliodrom(TD – 425), dokaz T-491 „TEKA RANJENI“, evidencija koja je vođena u logoru Heliodrom (TD – 426), dokaz T-492 -Spisak osoba privedenih u Dretelj zatim na Heliodrom (TD – 427), dokaz T-493 -Spisak zarobljenika na lokalitetu općine Mostar pritvorenih u SVIZ Heliodrom Mostar (TD – 428) , dokaz T-494 -Spisak zarobljenika koji se pojavljuju u slučaju Heliodrom (TD – 429), te Dokaz T-496-Spisak zatočenika koji se nalaze na Heliodromu Hala 2, (TD – 431) . Naime, Vijeće nalazi da dokumenti nisu autentični, nema potpisa, naznake ko ih je sačinjavao, za koje potrebe, nema adekvatne ovjere Haškog tribunala, neki od dokaza su iskrižani, te Tužilaštvo nije obezbjedilo niti jednog svjedoka koji bi posvjedočio o čemu se tačno radi, na koji način i ko je sačinjavao ove spiskove, odnosno svjedoka koji bi potvrdili autentičnost ovih dokumenata.

65. Najzad, predložene dokaze - Popis troškova Tužilaštva BiH i primjerak Zakona o penziono- invalidskom osiguranju dokazi T-499 i 500, Sud je odbio uložiti u sudski spis s obzirom da se ne radi o dokazima kojima se dokazuju navodi iz optužnice, niti su isti u navedenoj fazi postupka bili relevantni.

i.Odluka Vijeća o prigovorima Tužilaštva na materijalne dokaze Odbrane

66. Kada su u pitanju dokazi odbrane, Tužilaštvo je na iste uložilo također

određeni broj prigovora autentičnosti, zakonitosti i relevantnosti. Analizirajući navedne prigovore i cijeneći izjašnjenje odbrane, Vijeće je odbilo u sudski spis uložiti dokaz O- 42 - Priopćenje za javnost od 09.05.93.godine, s obzirom da se radi o dokumentu koji nije potpisan, te je isti uložen kao dokument OD- 42.

j. Rješenje o prihvatanju utvrđenih činjenica

67. Vijeće je dana 02.03.2016. godine donijelo Rješenje kojim se djelimično prihvata Prijedlog Tužilaštva BiH za prihvatanje utvrđenih činjenica broj T20 0 KTRZ 0009822 14 od 18.02.2015. godine, te se činjenice utvrđene od strane pretresnog u predmetu MKSJ-a i to: *Tužilac protiv Natelića i Vinka Martinovića* br. IT-94-34-T presuda od 31. marta 2003. godine prihvataju se kao utvrđene u opsegu i redosljedom kojim su nabrojane u daljem tekstu:

1) „...Uprkos bojkotu BH Srba, u Bosni i Hercegovini je 29. februara i 01.marta 1992 .godine održan je referendum o nezavisnosti od SFRJ. Dana 03.marta 1992. godine proglašena je nezavisnost za koju se izjasnila velika većina BH Hrvata i BH Muslimana.“/T-13/²⁵

2) „Slovenija i Hrvatska su u junu 1991. proglasile svoju nezavisnost od SFRJ,“ /T-13/

3) „Nakon proglašenja nezavisnosti BH Srbi su napali dijelove Bosne i Hercegovine i dr.; BH Hrvati i njihov vođa Franjo Tuđman također su željeli neke dijelove Bosne i Hercegovine, da budu hrvatski. Već u martu 1991. godine održan je tajni razgovor između Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića o podjeli Bosne i Hercegovine. Politika Republike Hrvatske i njenog vođe Franje Tuđmana prema Bosni i Hercegovini nikada nije bila potpuno transparentna i uvijek je uključivala krajnji cilj Franje Tuđmana za proširenje hrvatskih granica.“ /T- 15/

²⁵ Označava se broj paragrafa presude *Tužilac protiv Natelića i Vinka Martinovića* br. IT-94-34-T presuda od 31. marta 2003. godine;

4) „BH Hrvati su sudjelovali u institucijama nove nezavisne Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Čak i prije referendumu o nezavisnosti osnovana je HZHB. HZHB je počela da igra važniju ulogu kao stvarni zakonodavni i upravni organ na području koja su relevantna za ovu optužnicu (grad Mostar i šire). Postojala su razna očekivanja u pogledu osnivanja HZHB, neki su je vidjeli kao privremenu instituciju koja je trebala da popuniti prazninu nastalu praktičnim raspadom državne vlasti Bosne i Hercegovine. Drugi su je vidjeli kao korak prema njenom priključenju Republici Hrvatskoj ili prema stvaranju nezavisne države. U svakom slučaju mnogi BH Hrvati su željeli preuzeti inicijativu i uspostaviti sistem odbrane od Srba.“ /T-15/

5) ..“dana 10. aprila 1992. godine predsjednik HZHB Mate Boban je izdao zapovijed kojom je osnovan HVO, postao je vrhovni zapovjednik HVO-a. To je značilo da je u tom dijelu Bosne i Hercegovine stvarnu vlast imao HZHB.“ /T-16/

6) „Tokom prvih mjeseci 1992. godine u Mostaru se pogoršalo i izbio je vojni sukob. U aprilu 1992. godine Krizni štab općine Mostar je izjavio da se općina Mostar nalazi u stanju djelimične okupacije od strane jedinica tzv. JNA idr; Krizni štab su u početku činili predstavnici raznih naroda, ali su ga srpski predstavnici napustili.“ /T-17/

7) „.....U Mostar i u okolnim opštinama odbrana je organizirana pod okriljem HVO-a. Iako je HVO bio vojna formacija Hrvata, u ovom razdoblju su ga činili i Hrvati i Muslimani. Muslimani su osnovali vlastite jedinice koje su se borile pod općim zapovjedništvom HVO-a.“ /T-18/

8) „U januaru 1993. godine pokrenuta je mirovna inicijativa u obliku Vance-Owenovog plana, prema kojem je u BiH trebalo uspostaviti 10 provincija. Plan je bio da u toku prelaznog prioda pojedninim provincijama upravljaju zajedno sve tri grupe, ali najbrojnija grupa da postavlja guvernera. BH Hrvati bi bili u većini u tri provincije, koje su u planu označene brojevima 3.8 i 10. Provincija 8 je obuhvaćala sljedeće općine: Čitluk, Čapljina, Grude, Konjic, Ljubuški, Mostar, Neum, Posušje, Prozor, Stolac te dijelove Trebinja.“ /T-19/

9) U ime BH Hrvata Vance –Owenov plan je 02.januara 1993. godine potpisao Mate Boban, Plan tada nisu potpisali predstavnici BH Srba niti BH Muslimana. Uprkos

tome što su znali da druge strane nisu potpisale, ali uzdajući se da imaju podršku svjetske javnosti, BH Hrvati su pokušali unilateralno sprovesti Vance-Owenov plan. Taj događaj doveo je do dramatičnog povećanja napetosti između BH Hrvata i BH Muslimana /T-20/

10) ...Predsjednik Izetbegović je 25.marta 1993. godine potpisao plan u ime BH Muslimana. Predstavnici Srba još uvijek se nisu složili sa planom /T-21/

11) U Vance-Owenovom planu se navodi da će i Bosanska i armija i HVO biti razmještena u provincijama 5,8,9 i 10 u skladu sa međusobno dogovorenim uvjetima. TO znači da su u provinciji 8 BH Hrvati i BH Muslimani ostvarili dogovor. Nakon što su BH Hrvati potpisali Vance-Owenov plan, stav Hrvata je u pogledu dogovora vezanih za vojne snage bio jasan, Mate Boban je sastavio prijedlog zajedničke izjave za koju je zamislio da je potpiše Alija Izetbegović i on, u kojem je opisao kako će snage jedne i druge strane djelovati u pojediniim provincijama. Međutim, Alija Izetbegović nije potpisao tu izjavu, što znači da nije nikakda bilo zajedničke izjave, nego samo Bobanova izjava. U svojoj izjavi Mate Boban je ponovio zahtjev BH Hrvata da se u hrvatskim provincijama sve jedinice Armije BiH trebaju potčiniti HVO-u. /T-22/

12) Politika pretvaranja ovih područja u hrvatska područja bila je dvojaka: a) da se ustanovi vojna fronta između hrvatskih provincija 8 i 10 i muslimanske provincije 9 i b) da se eliminira otpor Muslimana u tim provincijama kako bi BH Hrvati imali punu vojnu kontrolu nad svojim provincijama. BH Muslimani su odbacili želje izražene u Bobanovoj izjavi, međutim BH Hrvati su nakon toga preuzeli kontrolu nad ovim područjima. /T-23/

13) Incidenti između BH Hrvata i BH Muslimana krajem 1992. godine i u proljeće 1993. godine uticali su na formiranje i sastav oružanih snaga Bosne i Hercegovine... došlo je do razdvajanja i jasnije podjele: BH muslimani su ili napuštali jedinice HVO-a i sa sobom odnosili oružje da bi se pridružili većem broju jedinica BH Muslimana, ili su bili otpušteni i izbacivani iz svojih jedinica HVO-a. /T-24/

14) Napetost je i dalje rasla, a sredinom aprila 1993. godine pretvorila se u pravi

sukob između HVO-a i ABiH u srednjoj Bosni i na područjima optužnice. /T-25/

15) Mostar je najveći grad u jugoistočnoj Bosni i Hercegovini, i i historijski glavni grad Hercegovine. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, općina Mostar je imala 126 628 stanovnika, od kojih je ukupno bilo 34.6 % Musliman, 33,9% Hrvata i 18.8% Srba. Ostali su bili Jugosloveni i ostali. Usljed sukoba 1992. godine između BH Hrvata i BH Muslimana na jednoj stran, Srba na drugoj strani, većina Srba je otišla ili je bila istjerana iz Mostara. U maju 1993. godine između 16000 i 20000 civila BH Muslimana se sklonilo u Mostar bježeći od rata u drugim dijelovima BiH. Dolaskom izbjeglica BH Muslimana iz mjesta izvan Mostara, stvorena je muslimanska većina. Vlast HZHB su tu muslimansku većinu smatrale demografskom agresijom te su poduzele mjere u cilju ekspanzije Hrvata u Zapadnom Mosatru. U Mostaru su BH Hrvati imali političku premoć. Vojnu vlast je u Mostaru vršio HVO, a civilinu HZHB, no te su institucije bile usko povezane. /T-37/

16) Mostar je bio podijeljen na zapadni dio koji je kontrolirao HVO i istočni dio kojem je uglavnom bila koncentriratna ABiH... ...HVO je kontrolirao ulaze u Mostar, a međunarodnim organizacijama nije bio dozvoljen pristup. Na radiju Mostar objavljeno je da svi Muslimani moraju na prozorima istaknuti bijele zastave. Napad HVO-a je bio dobro pripremljen i planiran. /T-39/

17)..dana 09.05.1993. godine krenulo se sa akcijom protiv civilnog BH muslimanskog stanovništva Mostar. Od otprilike 05.00 sati naoružane jedinice HVO-a okružile su stambene zgrade i kuće te su iz njih izvele i okuple civile BH Muslimane. Iz nekih su zgrada u kojima su živjeli i BH Mislimani i BH hrvati, istjerani samo BH Muslimani. Žene, djeca muškarci i stariji ljudi su istjerani iz svojih kuća. /T-42/

18) Ured za prognanike i izbjeglice HVO-a i HZHB izdaje odluku kojom se 09.05.1993. godine utvrđuje kao rok za ljude koji su se sklonili u napuštene stanove u Mostaru nakon izbijanja ratnih dejstava u istočnoj Bosni i Hercegovini (tj. BH Muslimane) da ih napuste, a da pri tom nije osigurao alternativni smještaj. Osim toga uskraćeno im je pravo na humanitarnu pomoć, koja se daje izbjeglicama. Ovom odlukom pogođeno je otprilike 10000 BH Muslimana. /T-43/

19) Svjedoci su opisali kako ih je probudila paljba i kako su gradom počele prolaziti kolone ljudi. Na stadion Veleža su odvođene na stotine ljudi. Većina ih je završavala na Heliodromu, u Roduču, zapadno od Mostar, koji je postao glavni zatočenički centar HVO-a na tom području. Toga dana je okupljeno i u zatočeničkom centru Heliodrom zatočeno ukupno 1500 do 2500 civila Muslimana /T-45/

20) Međunarodni posmatrači su posvjedočili da su imali prilike da vide zatvorenike na Heliodromu i da sa njima razgovaraju. Kada su ih hapsili nije im dat razlog niti im je rečeno zašto ih zatvaraju. Vlasti BH Hrvata su tvrdili da su ljudi preseljeni zbog vlastite bezbjednosti. Međunarodni posmatrači su posvjedočili da je većina zatočenika bila muslimanske nacionalnosti te da se budući da nije bilo zatočenih BH Hrvata to ne može opravdati njihovom bezbjednošću. Svjedoci su također posvjedočili da je na Heliodrom bilo starijih muškaraca i malodobnih dječaka. /T-46/

21) ..nakon 09.05.1993. godine uslijedile su teške i ogorčene borbe između HVO-a i ABiH: te dvije vojske razdvajao je Bulevar, glavna mostarska ulica. Boreći se za svaki metar i za svaku zgradu obje strane su neprestano bile na oprezu očekujući napad i paljbu druge strane. Položaji suprotstavljenih strana bili su tako blizu da su se mogli dovikivati. /T-49/

22) Veliki broj BH Muslimana prešao je na istočnu stranu. Stanovništvo istočnog Mostara se od 29.06.1993. godine povećalo otprilike sa 30000 na 55000. .. u izvještaju PMEZ-a iz juna 1993. godine stoji kako je HVO pokušao da ostvari punu kontrolu nad Mostarom, i da mu je cilj bio da „očisti zapad od svih nehrvata” /T-50/

23) Krajem 1992. godine formirane su četiri operativne zone pod zapovjedništvom Glavnog stožera HVO-a. Operativna Zona Jugoistočna Hercegovina (Mostar), kojom je zapovijedao Miljenko Lasić. Načelnik Glavnog stožera HVO-a izdavao je zapovijedi zapovjednicima operativnih zona. Postojala su dva zapovjedna lanca. Opći zapovjedni lanac: zapovjednik brigade, zapovjednik bojne, zapovjednik satnije, zapovjednik jedinice. Drugi zapovjedni lanac važio je za linije fronta Glavni stožer HVO-a, zapovjednik operativne zone, zapovjednik određenog sektora linije fronta i postrojbi koje su bile potčinjene zapovjedniku sektora. /T-82/

24) Izvan zapovjednog lanca redovnih postrojbi HVO-a postojale su profesionalne

postrojbe i postrojbe za specijalnu namjenu. One su djelovale pri Glavnom stožeru HVO-a, preko Odjela održane. Postojale su četiri profesionalne jedinice : Kažnjenička bojna, postrojba Baja Kraljević, postrojba Ludvig Pavlović i postrojba Ante Bruno Bušić. .. Glavni stožer HVO-a je mogao pozvati ATG na neku izričitu potrebu, no ATG-i su uglavnom radili za svoje matične postrojbe ili lokalno, na općinskoj razini, jer su imale malen broj pripadnika. Kada bi profesionalna postrojba ili ATG-i stigli na liniju fronta nisu djelovali nezavisno, nego su bile pod zapovjedništvom zapovjednika sektora odbrane dok ne bi završile zadatak. /T-84/

25)..od jula 1993. godine jedinice HVO-a razmještene u sektor Odbrane grada Mostara bile su ATG Vinko Škrobo, ATG Beno Penavić, 4 i 9. bojna 3. brigade HVO-a, te 2. bojna 2. brigade HVO-a. /T-137/

26) Zona odgovornosti ATG Vinko Škrobo dužine oko 200 metara bila je na Bulevaru pokraj doma zdravlja, koji je bio poliklinika. Prema jugu zona odgovornosti ATG-a „Vinko Škrobo“ graničila se zonom odgovornosti ATG-a Branko Penavić, koja se protezala oko kuće dr. Aleksića na drugoj strani ulice. Zatim je slijedila zona odgovornosti 4. Bojne HVO-a „Tihomir Mišić.“ U Šantićevoj ulici koja se nastavlja prema sjeveru izmjenjivale su se razne jedinice. Ta zona je pripadala 2. bojni 2. brigade HVO-a. /T-138/²⁶

29) Kampanja protiv muslimanskog stanovništva u tom području je dostigla vrhunac nakon napada na Mostar početkom maja 1993. godine kada je nakon izbijanja neprijateljstva muslimansko stanovništvousklađenim djelovanjem istjerano iz zapadnog Mostara. Svjedočenja pokazuju kako su grupe vojnika noću silom deložirale porodice civila BH Muslimana, iz njihovih stanova, izbacujući ih doslovno na ulice i prisiljavajući ih da sve svoje stvari ostave u stanu. Nastali teror prisilio je civile BH Muslimane da u tim velikim kolonama napuštaju zapadni dio Mostara. Ono malo civila BH Muslimana koji su se kasnije imali priliku vratiti u svoje stanove ustanovili su da je njihova imovina opljačkana ili uništena. /T-239/

²⁶ Vijeće je paragraf 138 provostepene presude, navelo u cjelosti, umjesto kako je to Tužilaštvo djelimično citiralo u svom prijedlogu;

68. Sud BiH je dana 20.02.2015. godine, u skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju predmeta od strane MKSJ Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od strane MKSJ u postupcima pred sudovima u BiH (Zakon o ustupanju), zaprimio prijedlog Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ0009822 14 za prihvatanje utvrđenih činjenica, koje su utvrđene u prvostepenoj presudi MKSJ u predmetima Tužilac protiv Naletelića zv. Tuta i Vinka Martinovića zv. Štela (predmet br. IT-94-34-T, presuda od 31.marta 2003. godine). Tužilaštvo svoj prijedlog zasniva na relevantnosti istih za utvrđivanje rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno nehrvatsko stanovništvo grada Mostara u relevantnom periodu iz optuženice, cjeneći da će prihvatanje istih doprinijeti efikasnosti postupka koji se vodi protiv Mileta Puljića.

69. Branilac optuženog Mileta Puljića, advokat Senka Nožica dostavila je izjašnjenje na pomenuti prijedlog u kojem navodi da se odbrana u cjelosti protivi prihvatanju predloženih činjenica ističući da iste potiču iz prvostepene presude donesene dana 31.03.2003. godine koja nije pravomoćna. Osim toga, odbrana će usljed postojećih razlika u pravnoj kvalifikaciji djela koja su na teret satavljene osuđenima Naletiliću i Martinovuću i u ovom predmetu optuženom Miletu Puljiću, tokom ovog postupka, osporavati činjenice za koje Tužilaštvo predlaže sudu da ih prihvati.

70. Član 4. Zakona o ustupanju predmeta propisuje: „Nakon saslušanja stranaka, sud može, na vlastitu inicijativu ili na prijedlog jedne od stranaka, odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice koje su utvrđene pravosnažnom odlukom u drugom postupku pred MKSJ-om ili da prihvati pismeni dokazni materijal iz postupaka pred MKSJ-om ako se odnosi na pitanja od značaja u tekućem postupku.“

71. Zakon o ustupanju predmeta je *lex specialis* i kao takav primjenjiv u postupcima pred sudovima u Bosni i Hercegovini. Osnovna svrha člana 4. Zakona o ustupanju predmeta jeste ostvarenje principa efikasnost i ekonomičnost sudskog postupka. Efikasnost postupka podrazumjeva njegovu usmjerenost na ono što je za postupak suštinski bitno, za izvođenje dokaza strana u postupku i što eliminiše potrebu ponovnog dokazivanja činjenica koje su već ranije utvrđene u prethodnim postupcima. Davanjem diskrecionog prava sudu da prihvati “kao dokazane”

utvrđene činjenice u svrhu ekonomičnost postupka, obuhvata i promovisanje prava optuženih na suđenje u razumnom roku, te uvažavanje svjedoka na način da se smanji broj slučajeva u kojima bi morali da se pojave pred sudovima zbog ponovnog svjedočenja i tako izbjegne njihova dodatna traumatizacija. Međutim, Vijeće je svakako imalo u vidu i sa posebnom pažnjom cijeni prava optuženog u svijetlu člana 6. Evropske Konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, te i odredbe članova 3., 13., i člana 15. ZKP.

72. U smislu odredbe člana 15. ZKP Sudu je jasno da nije u obavezi svoju presudu zasnovati na bilo kojoj činjenici koja je prihvaćena kao dokazana budući da će sve one nakon okončanja krivičnog postupka biti predmetom pojedinačne ocjene i ocjene u kontekstu svih provedenih dokaza na glavnom pretresu koja će za rezultat imati odgovarajuću presudu sa ocjenom svih provedenih dokaza. Proceduralni i pravni učinak formalnog primanja na znanje utvrđene činjenice sastoji se u tome da se teret dokazivanja u osporavanju činjenice prenosi sa optužbe na odbranu²⁷. U slučaju da optuženi, u toku suđenja, želi da ospori utvrđenu činjenicu koju je sud formalno primio na znanje, optuženi ima pravo (kao garanciju pravičnosti postupka) da izvodi dokaze kojima se osporava vjerodostojnost presuđenih činjenica.²⁸

73. Imajući u vidu da ni Zakon o ustupanju, niti ZKP BiH ne sadrže kriterije koji moraju biti ispunjeni da bi se određene činjenice prihvatile kao utvrđene od strane MKSJ, vođen svojom obavezom poštivanja prava na pravično suđenje koje garantuje Evropska konvencija i ZKP BiH, Sud je primjenjivao kriterije koje je MKSJ utvrdio u predmetu *Tužilac protiv Vujadina Popovića i drugih* (predmet br. IT-05-88-T) i *Tužilac protiv Momčila Krajišnika* (predmet br. IT-00-39-T).

74. Sud je prilikom razmatranja činjenica imao u vidu da su utvrđeni kriteriji u predmetima Krajišnik i Popović, veoma slični, uočavajući tendenciju da su kriteriji u

²⁷Praksa Suda BiH: rješenje u predmetu protiv Momčila Mandića br. X-KR-05/58 od 5.2.2007; rješenje u predmetu protiv Kreše Lučića br. X-KR-06/298 od 27.3.2007.

Praksa MKSJ: Odluka o presuđenim činjenicama u predmetu protiv Vujadina Popovića i drugih br. IT-05-88-T od 26.9.2006. kojom se dalje razrađuju kriteriji navedeni u dvjema odlukama MKSJ o presuđenim činjenicama u predmetu protiv Momčila Krajišnika br. IT-00-39-T od 28.2.2003. i 24.3.2005. godine.

predmetu *Popović* još dalje razrađeni. Navedeni kriteriji su: činjenica mora biti jasna, konkretna, da se može identifikovati, odnosno da je precizna, relevantna za neko pitanje u postupku koji je u toku, ograničena na činjenični nalaz i ne smije sadržavati karakterizaciju pravne prirode, da je dijelom presude koja nije osporavana žalbom, odnosno koja je utvrđena pravosnažnom odlukom u žalbenom postupku, pobijana u postupku i čini dio presude koja se trenutno osporava po žalbi, ali spada u pitanja koja u žalbenom postupku nisu sporna. Takođe, činjenica ne smije potvrđivati krivičnu odgovornost optuženog, odnosno, ne smije se odnositi na djela, postupke, ili duševno stanje optuženog, te se ne može zasnivati na sporazumu o priznanju krivnje u ranijim predmetima i uticati na pravo optuženog na pravično suđenje, činjenica nije predmetom racionalnog spora između strana u postupku.

75. Predložene činjenice koje je ovo Vijeće prihvatilo i navelo u dispozitivu zadovoljavaju sve naprijed navedne kriterije. Iako se prijedlog Tužilaštva odnosi na činjenice iz prvostepene presude *Tužilac protiv Natelića i Vinka Martinovića* br. IT-94-34-T, Vijeće nakon izvršenog uvida u Presudu donesenu u žalbenom postupku,²⁹ nalazi da sadržaj činjenica prihvaćenih i navedenih u dispozitivu rješenja nije doveden u pitanje tokom žalbenog postupka, tako da se u konkretnom slučaju, nasuprot prigovoru odbrane radi o činjenicama koje su pravomoćno presuđene.

76. Također primjenjujući gore navedene kriterije, Vijeće odbilo određene činjenice koje je predložilo Tužilaštvo. U tom smislu Vijeće je činjenicu iz presude *Tužilac protiv Natelića i Vinka Martinovića* br. IT-94-34-T označenu u paragrafu 297,³⁰ cjenilo nepreciznom, potom činjenice označene u paragrafima 242,³¹ 243,³²

²⁸ Član 6. stav 2. ZKP BiH i član 6. stav 3. tačka d) Evropske konvencije.

²⁹ Presuda pred žalbenim vijećem, broj IT-98-34-A od 3. maja 2006. godine;

³⁰ *Činjenica glasi; ... Iz dokaza slijedi da je Šantićeva ulica bila u zoni odgovornosti 2. boje 2. brigade HVO-a... /T-297/.*

³¹ *Vijeće je nadalje osvjedočeno da je Mladen Naletelić znao za napad. U svojoj ulozi zapovjednika KB Mladen Naletelić se kretao između Sovića, Doljana i Mostar i u različito vrijeme je bi o prisutan na svim tim lokacijama. Ne postoji razumna mogućnosot da nije znao za situaciju u kojoj se našlo bosansko-muslimansko stanovništvo na tim područjima. /T-242/*

³² *Vijeće je također osvjedočeno da je Vinko Marinović znao za opći napad na muslimansko civilno stanovništvo u Mostaru. Zapovjedništvo ATG Vinko Škrobo, čiji je zapovjednik Vinko Škrobo, nalazilo se u Kalemovoj ulici a njegova zona odgovornosti je bio Bulevar, koji se nalazio u centru Mostara i na samoj liniji fronta između Istočnog i zapadnog dijela Mostara. Vinko Marinović se za vrijeme operacije kretao po cijelom gradu. Prema tome ne*

272,³³ cjenilo nerelevantnim za konkretan predmet, jer predstavlja činjenična utvrđenja pretresnog Vijeća koja se isključivo odnose na postojanje znanja i svijesti osuđenih Mladena Naletilića i Vinka Martinovića za određene događaje, što je nerelevantno za konkretan predmet. Nadalje, vijeće je odbilo da prihvati paragraf presude pretresnog vijeća *Tužilac protiv Natelića i Vinka Martinovića* br. IT-94-34-T pod brojem 238,³⁴ 232,³⁵240³⁶ 244,³⁷ 78,³⁸ a iz razloga što navedene činjenice u sebi sadrže karakterizacije pravne prirode.

77. Prihvatanje utvrđenih činjenica kao dokazanih prema navedenim kriterijima ne oslobađa tužioca tereta dokazivanja niti umanjuje vrijednost pretpostavke nevinosti iz

postoji nikakva razumna mogućnost da nije znao za situaciju u kojoj se našlo muslimansko stanovništvo u Mostaru. Vijeće je osvjedočeno da je Vinko Marinović znajući za napad odlučio ostvariti cilj napada i znao da su njegova djela dio tog napada. /T-243/

³³ *Vijeće konstatira da je Vinko Marinović kao zapovjednik ATG Vinko Škrobo znao da se u njegovoj zoni odgovornosti zarobljenici koriste za obavljanje protupravnog rada, a nije poduzeo nikakve mjere da takvu praksu spriječi ili da kazni one koji su za nju bili odgovorni. Vijeće smatra da je odgovornosti Vinka Martinovića najprikladnije opisana članom 7 (1) Statuta. /T-272/*

³⁴ *Vijeće je uvjeren da je u vrijeme na koje se odnosi optužnica postojao rasprostranjen i sistematski napad usmjerne protiv muslimanskog civilnog stanovništva u Mostaru, Sovićima i Doljanina. /T-238/*

³⁵ *Opći uvjeti za zločin protiv čovječnosti u više navrata su analizirani u praksi oba Međunarodna suda. Kao što je Žalbena vijeće u navedenom potvrdilo, da bi se neko djelo na osnovu člana 5 (a) do (i) Statuta okvalificiralo kao zločin protiv čovječnosti moraju biti ispunjeni sljedeći uslovi a) mora postojati napad, b) djela optuženog moraju biti dio tog napada, c) napad mora biti usmjerne protiv civilnog stanovništva bilo koje kategorije, d) napad mora biti rasprostranjen i sistematski, e) počinitelj mora znati da njegova djela ulaze u okvir obrasca rasprostranjenih ili sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog stanovništva, te da njegova djela slijede taj obrazac. /T-232/*

³⁶ *Humanitarni uvjeti na istočnoj obali Mostara bili su stravični. Istovremeno s ogromnim povećanjem broja muslimanskog stanovništva zbog intenzivnih istjerivanja sa zapadne obale, opskrba vodom i strujom je prekinuta, a humanitarnim organizacijama je tjednima uskraćivan pristup. Osnovne javne službe poput bolnice, nalazile su se na zapadnoj obali Mostara, stoga nisu bile dostupne muslimanskom civilnom stanovništvu. Sve što je arhitekturom odražavalo orijentalni uticaj kao na primjer stari Most, je uništeno. Nakon što je muslimansko stanovništvo istjerano iz zapadnog Mostara promjenjena su imena ulica. Prema tome na osnovu dokaza je utvrđeno da je na području na koje se odnosi optužnica postojao rasprostranjen napad na muslimanski dio civilnog stanovništva. Utvrđeno je osim toga, da je ta kampanja imala konkretan cilj: transformirati prethodno etnički miješano područje Mostara i oko njega u hrvatsko područje s etnički čistim stanovništvom, BH Hrvatima. /T-240/*

³⁷ *Vijeće je stoga uvjeren da su ispunjeni uvjeti iz člana 5 Statuta. /T-244/*

³⁸ *Pretresno vijeće u predmetu Kordić je zaključilo da je odgovornost nadređenog posredan oblik odgovornosti jer se ne zasniva na neposrednom sudjelovanju nadređenog u činjenju krivičnog djela, nego na njegovom propustu da spriječi ili kazni takvo djelo. Ono je prema tome bilo mišljanje da je kada nadređeni nije samo znao ili je bilo razloga da zna za djela svojih podređenih, nego ih je i planirao, poticao, naredio ili na drugi način pomagao ili podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje tih krivičnih djela, takvu vrstu odgovornosti prikladnije svrstati u polje primjene člana 7 (1) Statuta. /T-78/*

člana 3. ZKP BiH; to samo znači da je tužilac ispunio uslov izvođenja dokaza vezano za konkretnu činjenicu i da istu ne mora više dokazivati u okviru izvođenja svojih dokaza. Prihvatanje bilo koje činjenice ni na koji način ne utiče na pravo optuženog da pobija bilo koju prihvaćenu činjenicu prilikom iznošenja svoje odbrane. Također se poštuju i odredbe člana 15. ZKP BiH jer sud nije obavezan zasnovati presudu na bilo kojoj činjenici koja je prihvaćena kao dokazana.

1. Poseban osvrt Vijeća na vještaka vojne struke Tužilaštva BiH

78. U toku postupka Tužilaštvo je angažovalo vještaka vojne struke Doc.dr Zemira Sinanovića koji je sačinio svoj nalaz i mišljenje dana 03.08.2014. godine, te dopunu istog od 17.11.2014. godine³⁹ i isti iznio na glavnom prestresu dana 03.02.2016. godine. Odbrana je prigovarala najprije na stručnost vještaka (tvrdeći da vještak nema formalnu naobrazbu iz vojne oblasti), te na njegovu objektivnost i kredibilnost (s obzirom na njegov ratni angažman (pripadnik Armije BiH, čije su jedinice, u dijelu gdje se vještak jedno vrijeme nalazio, bile u sukobu sa snagama HVO-a, te njegove iznesene stavove u pogledu uloge R. Hrvatske u agresiji na BiH, ulozi katoličke crkve u sukobima i sl.), međutim, bez detaljne analize ovih prigovora i samog vještačenja, Vijeće će se osvnuti na najznačajnije okolnosti zbog kojih navedeni nalaz i mišljenje nije moglo cijeniti kao pouzdano i dato u skladu sa pravilima struke.

79. Najprije, prihvatajući primjedbe odbrane, Vijeće primjećuje da je većinu svojih tvrdnji iz nalaza vještak pronašao u predmetu Prlić i dr. koji se vodio pred Haškim tribunalom, bez oznake da se radi o navedenoj optužnici kao izvoru, te se samim tim stvorio privid da se radi o stavovima vještaka. S druge strane, Vijeće nalazi neprihvatljivim da je vještak pri izradi svog nalaza i datih stavova više puta koristio informacije dostavljene od Obavještajno sigurnosne agencije BiH (OSA), posebno dokument OSA-e od 21.03.2013. godine. Također, Tužilaštvo navedene informacije niti je uložilo u spis kao dokaz (iako same po sebi ne mogu biti dokazom u krivičnom postupku), niti je saslušalo osobe koje su iste sačinjavale, te isti po ocjeni Vijeća predstavljaju mišljenje nepoznatog autora, a time nalaz vještaka u dijelovima koji se

zanivaju na navedenim informacijama predstavljalo "mišljenje dato na osnovu mišljenja". U tom smislu, s obzirom da se stavovi vještaka dati na osnovu navedenih informacija nadopunjuju sa drugim iznesenim stavovima, Vijeće se ipak nije moglo osloniti u njihovu pouzdanost.

80. S druge strane, kada je u pitanju dopuna nalaza i mišljenja ovog vještaka, u navedenom nalazu vještak je davao komentare na iskaz optuženog Mile Puljića dat u istrazi, pa tako na svaki navod optuženog koju je dao prilikom iznošenja svoje odbrane, vještak je dao svoj komentar i mišljenje, osporavajući tvrdnje osumnjičenog, ulazeći tako u domen nadležnosti suda, odnosno domen ocjene dokaza, što je Vijeće cijeno apsolutno neprihvatljivim.

81. Također, vještak je opisujući linije sukoba u Šantićevoj ulici u Mostaru isti utvrđivao i na osnovu objekata koji se uopće ne nalaze u toj ulici, što upućuje na zaključak da dokumentaciju koju je koristio nije provjeravao na terenu kako bi utvrdio da li se radi o dokumentima koji se odnose na taj lokalitet. Također, koristeći određenu dokumentaciju vještak je pogrešno prevodeći naziv mjeseca u godini sa hrvatskog na bosanski jezik tvrdio da je srpanj ustvari mjesec maj, te na taj način utvrđivao početak sukoba na tom području.⁴⁰

82. S obzirom na sve navedeno, Vijeće nalaz i mišljenje vještaka Tužilaštva nije moglo prihvatiti kao pouzdan, odnosno da je rađen u skladu sa pravilima struke, zbog čega ga nije ni cijeno.

V. STANDARDI OCJENE I OPŠTA OCJENA DOKAZA

83. U ovome predmetu, Sud je cijeno dokaze u skladu za ZKP BiH, prevashodno primjenjujući pretpostavku nevinosti iz člana 3. ZKP BiH, koja otjelovljuje opšti princip

³⁹ Dokaz T-22

⁴⁰ T-79 Analitičko izvješće HZ H-B HVO-a broj: 05-0044/93 od 07.07.1993.godine, haški br. 01546363, (navedeno u Nalazu i mišljenju vještaka Sinanovića, str. 71, fusnota 25), (Transkript sa glavnog pretresa- unakrsno ispitivanje vještaka od 02.03.2016. godine, str.31-34).

prava prema kojem je na Tužilaštvu teret utvrđivanja krivice optuženog, a Tužilaštvo to mora uraditi van razumne sumnje.

84. Član 15. ZKP propisuje princip slobodne ocjene dokaza kao jedan od osnovnih principa. Prema odredbama ovog člana, ocjena postojanja ili nepostojanja činjenica "nije vezana ni ograničena formalnim dokaznim pravilima", te stoga, vrijednost dokaza nije unaprijed određena, ni kvalitativno ni kvantitativno. Sud je dužan cijentiti svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima i na osnovu rezultata takve ocjene izvesti zaključak o tome da li je neka činjenica dokazana ili ne. Ocjena dokaza obuhvata njihovu logičku i psihološku ocjenu. Međutim, slobodna ocjena dokaza je ograničena principom zakonitosti.

85. Član 10. ZKP BiH (zakonitost dokaza) predviđa da: *"Sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama ovog zakona."*

86. Vijeće mora biti uvjereneno da su dokazi pouzdani u smislu da su dati dobrovoljno, da su istiniti i vjerodostojni. U ovome predmetu Vijeće je u vidu imalo svaku izjavu svjedoka i izvršilo je uvid u svaki dokument, kako bi odlučilo o njegovoj pouzdanosti i dokaznoj vrijednosti.

87. Sud je dakle, razmatrao i cijenio sve izvedene dokaze. Međutim, u presudi će se osvrutati samo na one dokaze koji smatra najrelevantnijim, te obrazlagati i iznositi zaključke samo o činjenicama koje su od suštinske važnosti za odluku.

88. Ne postoji zakonska obaveza da se u presudi izlože svi pojedini dokazi. S tim u vezi nije nužno osvrutati se na svaki iskaz svjedoka ili svaki dokaz u sudskom spisu.⁴¹ Zakonska obaveza je razmatranje svih iznesenih dokaza prilikom donošenja odluke, što je Sud i učinio.

89. Ovakvo stajalište je potvrđeno i detaljno obrazloženo i u praksi žalbenog vijeća MKSJ: *Žalbeno vijeće podsjeća da svaki optuženi na osnovu člana 23. Statuta i pravila 98 ter (C) Pravilnika, ima pravo da mu se predoči obrazloženo mišljenje. Međutim, ovaj uslov se odnosi na presudu pretresnog vijeća; pretresno vijeće nije obavezno da obrazlaže svoje zaključke u vezi sa svim argumentima iznesenim na glavnom pretresu.*

90. Isti stav je iznesen od strane Žalbenog vijeća MKSJ i u predmetu Mucić i dr.: „*Pretresno vijeće nije dužno da u svojoj presudi iznosi i opravdava svoje nalaze u vezi sa svime što je izneseno tokom suđenja.*“⁴²

91. Nakon pažljive ocjene svih izvedenih dokaza, kako subjektivne tako i objektivne prirode, zasebno i u njihovoj međusobnoj vezi, kako to nalaže odredba člana 281. stav 2. ZKP BiH, Vijeće nije našlo izvan razumne sumnje dokazanim da je optuženi Mile Puljić počinio krivično djelo koja mu se stavljaju na teret, te je istog, primjenom principa *in dubio pro reo*, oslobodilo optužbe.

92. Naime, odredbom člana 3. stav 1. ZKP BiH propisano je da se svako smatra nevinim za krivično djelo dok se pravomoćnom presudom ne utvrdi njegova krivnja.

93. Odredbom istog člana stav 2. propisano je da sumnja u pogledu postojanja činjenica koje čine obilježja krivičnog djela ili o kojima ovisi primjena neke odredbe krivičnog zakonodavstva, prema odredbi člana 3. stav 2. ZKP BiH, Sud riješava presudom na način koji je povoljniji za optuženog.

94. U odgovoru na pitanje da li izvedeni dokazi na glavnom pretresu potvrđuju da je optuženi preduzeo zabranjene radnje koje mu se optužnicom Tužilaštva BiH stavljene na teret, nakon njihove svestrane analize i ocjene, Vijeće je zaključilo da izvedeni dokazi van razumne sumnje ne potvrđuju te činjenične navode s, zbog čega

⁴¹ Presuda Žalbenog vijeća u predmetu Kvočka i dr., par. 23-25

⁴² Mucić i dr., presuda Žalbenog vijeća, 20. februara 2001. godine, par. 498;

je optuženog Milu Puljića i oslobodilo od optužbe za krivično djelo koje mu se stavlja na teret.

2. Navodi iz optužnice i oblici odgovornosti

95. Optužnica Tužilaštva BiH od 02.12.2014. godine, koja je izmjenjena 06.03.2018. godine, tereti optuženog Milu Puljića za organizovanje i učestvovanje u širokom i sistematičnom napadu kao saizvršilac, te da je svojim radnjama kao zapovjednik II bojne (radnje podređenih i zahtjevi za izvođenje zatvorenika) svjesno i voljno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu, a sve u cilju proširenja HZ HB u granicama Hrvatske Banovine.

96. Vijeće nalazi da je Tužilaštvo bilo dužno tokom predmetnog postupka, za svaku tvrdnju iz optužnice ponuditi nesporne i nedvojbene dokaze.

97. U tom smislu, Vijeće konstatuje da Tužilaštvo optužnicom tereti optuženog, da je svojim radnjama učestvovao u izvršenju širokog rasprostranjenog i sistematičnog napada, kao saizvršilac, ali da je učestvovao i u udruženom zločinačkom poduhvatu. Pa se tako navodi „*da je kao zapovjednik II bojne, II Brigade HVO-a u saizvršilaštvu, i dogovoru sa zapovjednikom operativne zone Jugoistočne Hercegovine, Miljenkom Lasićem, Zlatanom Mijom Jelićem, Stankom Božićem, Ilijom Vrljićem i dr.,*”, odnosno da je svojim „*činjenjem i nečinjenjem svjesno i voljno učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu, sa zajedničkim ciljem pa je radi realizacije ovog cilja, dijeleći zajedničku zločinačku namjeru, bitno i značajno mu doprinio, skupa sa ostalim, s kojima je dijelio opisani zajednički plan*“, dakle kao saizvršilac učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu.

98. Međutim, po ocjeni ovog vijeća UZP i saizvršilaštvo, na način kako isto propisuje KZ BiH u članu 29., se međusobno isključuju i njihova koegzistencija nije moguća. Naime, članom 29. KZ BiH propisano je: „*ako više osoba, učestvovanjem u učinjenju krivičnog djela ili preduzimajući što drugo čime se na odlučujuć način doprinosi učinjenju krivičnog djela, zajednički učine krivično djelo, svaka od njih kaznit će se kaznom propisanom za to krivično djelo.*“ Kada je riječ o

zajedničkom djelovanju, saizvršilaštvu, kako ga postavlja naš zakonodavac, potrebno je utvrditi da je više osoba učestvovalo u izvršenju djela ili poduzelo nešto drugo što je imalo odlučujući doprinos za njegovo izvršenje. Dakle, prema definiciji člana 29. KZ BiH, saizvršioci su izvršioci u vlastitom djelu, i da bi se utvrdilo postojanje elemenata saizvršilaštva u radnjama optuženog, nužno je da iz činjeničnog opisa optužnice proizilazi opis radnji svakog saizvršioca ponaosob, a da navedene radnje imaju takvu težinu da bez njih krivično djelo ne bi bilo moguće izvršiti.

99. Da bi se utvrdila krivica svakog od saučesnika nužno je da iz činjeničnog opisa optužnice proizilazi jasan opis radnji svakog od njih, a kojim radnjama su učestvovali u izvršenju djela ili na drugi način znatno doprinijeli njegovom izvršenju. Međutim, po ocjeni ovog Vijeća, učešće i svojstvo svih pomenutih saizvršilaca (*Miljenko Lasić, Zlatanom Mijo Jelić, Stanko Božić, Ilija Vrljić*), ne opisuje se na adekvatan način, zbog čega je bilo nemoguće, na jasan i nedvosmislen način utvrditi ulogu svakog od njih prema ovom obliku odgovornosti.

100. Da bi osoba bila oglašena krivom kao saizvršilac, njene radnje moraju biti takve težine da su na odlučujući način doprinijele izvršenju djela. Bitan element saizvršilaštva jeste taj odlučujući doprinos, doprinos bez kojeg djelo ne bi bilo moguće izvršiti. Kod UZP-a, nasuprot tome, ne radi se o odlučujućem doprinosu, tačnije određeno lice bi moglo biti kvalifikovano kao učesnik u UZP-u iako njegova uloga i doprinos u izvršenju predmetnog djela nisu takve težine da djelo bez tih radnji ne bi bilo moguće.

101. Upravo iz navedenog razloga, UZP i saizvršilaštvo kao oblici odgovornosti međusobno se isključuju. Naime, ako su osobe krive kao saizvršioci, znači da je utvrđeno da su svojim radnjama dale odlučujući doprinos izvršenju djela, a što je znatno viši stepen učešća od onoga koje je potrebno prema teoriji i praksi kod UZP-a⁴³.

⁴³ Osoba koja učestvuje u udruženom zločinačkom poduhvatu na bilo koji od sljedećih načina može biti oglašena krivom za počinjeno krivično djela:

- (i) neposrednim sudjelovanjem u počinjenju dogovorenog zločina (kao glavni počinilac);

102. S obzirom da je Vijeće utvrdilo da u pogledu predmetnih inkriminacija, izvedeni dokazi od strane optužbe po svom sadržaju i kvalitetu nemaju potrebnu snagu uvjerljivosti da bi se van razumne sumnje mogao izvesti zaključak da je optuženi počinio krivično djelo za koje se tereti, to je primjenom načela „in dubio pro reo“, donijelo oslobađajuću presudu na osnovu člana 284. tačka c) ZKP BiH. Kod ovakvog stanja stvari Vijeće se neće upuštati u dalju elaboraciju kako bi ukazalo da se iz činjeničnog opisa optužnice i izvedenih dokaza, ne može izvesti zaključak o postojanju kako *actus reus*, tako i *mens rea* elemenata UZP-a, kao oblika izvršenja djela koji se takođe stavlja optuženom na teret.

103. Zaključak Vijeća da optuženi nije djelo počinio kao učesnik u UZP-u, ne znači *a priori* da na području opštine Mostar takav udruženi zločinački poduhvat koji je za cilj imao progon muslimanskog stanovništva sa teritorija te opštine i šire, nije ni postojao.

VI. KRIVIČNO DJELO ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI

a. Opšta obilježja krivičnog djela ratni Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH

104. Član 172. KZ BiH glasi: “Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela: a),.. b),.. c),... d)....f),.. g)...., i) prisilni nestanak osobe, j)....,k) druga nečovječna djela slične prirode, učinjena u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke i psihičke povrede ili narušenja zdravlja, e) ..., h) progon bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili

(ii) prisustvovanjem u vrijeme počinjenja zločina (sa znanjem da će se zločin počinuti ili se čini) namjernim pomaganjem ili ohrabivanjem drugog učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu da počinu taj zločin; ili

(iii) djelovanjem u potporu nekom konkretnom sistemu u kojem se zločin čini putem položaja vlasti ili funkcije optuženog, sa znanjem o karakteru tog sistema i namjerom da se on realizuje.

(Trbić, prvostepena presuda, para 218, citat iz Tužilac protiv Krnojelca, IT-97-25-T, presuda, 15.03.2002. para 81.)

drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu, u vezi sa bilo kojim krivičnim djelom iz ovog stava ovog člana, bilo kojim krivičnim djelom propisanim ovim zakonom ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine....kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.”

105. Prema tome, pored elemenata konkretnih krivičnih djela, tužilac mora primarno dokazati opšte elemente ovog djela, a to su :

- a. Postojanje napada koji je široko rasprostranjen i sistematičan
- b. Napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva
- c. Djela počinioca moraju biti dio tog napada
- d. Svijest da su radnje optuženog predstavljale dio napada i da je on bio svjestan da njegove radnje predstavljaju dio napada.

106. Mens rea optuženog koja se utvrđuje kod zločina protiv čovječnosti:

Namjera : izvršilac mora imati namjeru da počini djelo u osnovi zločina⁴⁴, Nije nužno da optuženi dijeli istu svrhu ili cilj koji su motivisali napad⁴⁵, nevažno je da li je optuženi imao namjeru da njegova djela budu usmjerena protiv civilnog stanovništva ili tek protiv žrtve⁴⁶

Znanje : Počinilac mora svjesno sudjelovati u rasprostranjenom ili sistematskom napadu, mora biti svjestan nexusa između svog djela i tog konteksta⁴⁷.

107. Ukoliko tužilac ne može van razumne sumnje dokazati postojanje bilo kojeg opšteg elementa krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, optuženi ne može biti oglašen krivim ni za pojedinačne inkriminacije u osnovi zločina.

⁴⁴Vasiljević, pretresno vijeće, 29. novembar 2002. godine, paragraf 37;

⁴⁵Kunarac, Kovači Vuković, žalbeno vijeće. 12. Jun 2002. godine paragraf 103

⁴⁶Kunarac, Kovač, Vuković, ibid paragraf 103

⁴⁷Ibid paragraf 102, Tadić, žalbeno vijeće, 15. jul 1999

b. Postojanje široko rasprostranjenog i sistematičnog napada

108. Kada je u pitanju postojanje široko rasprostranjenog i sistematičnog napada, krivični Zakon BiH ne daje definiciju istog, te se Vijeće prilikom ocjene dokaza rukovodilo do sada uspostavljenom praksom MKSJ i Suda BiH po ovom pitanju.

109. Napad se može definisati kao slijed ponašanja koje uključuje izvršenje djela nasilja.⁴⁸ U kontekstu krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH izraz napad nije ograničen na upotrebu oružane sile nego obuhvata i svako zlostavljanje civila.⁴⁹ Dakle, napad može također obuhvatiti ne samo oružana neprijateljstva već i druge situacije koje se odnose na nezakonita ponašanja prema osobama koje ne sudjeluju direktno u neprijateljstvima.

110. Zločin može biti rasprostranjen ili počinjen u širokim razmjerima zbog kumulativnog efekta nizane čovječnih djela ili zbog jedinstvenog efekta jednog jedinog djela izuzetno velikih razmjera⁵⁰. U presudi MKSJ Blaškić navodi se: "Koncept rasprostranjenog može se definisati kao masovna, česta akcija velikih razmjera sprovedena kolektivno sa znatnom ozbiljnošću i uperena protiv mnoštva žrtava"⁵¹.

111. Koncept sistematičnog se može definisati u smislu da se radi o obrascu zločina, odnosno njihovom redovnom ponavljanju koje nije slučajno sličnog kriminalnog ponašanja".⁵² I u predmetu Naletilić, Martinović je sistematičnost definisana kao organiziranost djela i mala vjerovatnoća da je to tih dijela došlo nasumice.⁵³

⁴⁸Kunarac, presuda pretresnog vijeća, 22. Februar 2001; paragraf 415

⁴⁹Vasiljević, presuda pretresnog vijeća 29. novembar 2002. godine paragraf 29,30; Vidi također: Kunarac, Kovač i Vuković, presuda žalbenog vijeća 12. Jun 2002. godine paragraf 86;

⁵⁰Kordić Čerkez, pretresno vijeće 26. Februar 2001. godine paragraf 179;

⁵¹Blaškić, prvostepena presuda, paragraf 206,

⁵²Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića, br. IT-96-23 & 23/1, presuda Žalbenog vijeća od 12.6.2002. godine, para. 94.

112. Sistematičnost napada se ogleda u tome da je poduziman po određenom ustaljenom obrazcu, i to prema civilnom stanovništvu. U kontekstu navedenog bitno je istaći da se sistematičnost napada može opisati kao slijed ponašanja koje uključuje izvršenje nasilja⁵⁴.

113. Faktori pri ocjenjivanju rasprostranjenosti i sistematičnosti dati su i u predmetu MKSJ Kunarac gdje se navodi :” U procjenjivanju šta napad čini rasprostranjenim ili sistematskim sudsko vijeće mora prvo identifikovati stanovništvo koje je objekat napada, a zatim u svjetl umetoda, sredstava, resursa i rezultata napada na to stanovništvo, ustanoviti da li je napad bio doista rasprostranjen ili sistematski. Posljedice napada po ciljano stanovništvo, broj žrtava, priroda djela, eventualno sudjelovanje zvaničnika ili predstavnika vlasti, ili bilo koji prepoznatljivi obrazac zločina mogu se uzeti u obzir kako bi se utvrdilo da li taj napad na civilno stanovništvo ispunjava jedan od uslova, odnosno da li je rasprostranjen ili sistematski ili ispunjava oba uslova.⁵⁵

114. Na osnovu provedenih dokaza, naročito iskaza svjedoka koji su u periodu proljeće/ljeto 1993. godine živjeli na širem području Mostara i okoline, zatim materijalne dokumentacije, kao i utvrđenih, od strane Vijeća, prihvaćenih činjenica iz predmeta MKSJ-a, predmet *Tužilac protiv Natelića i Vinka Martinovića* br. IT-94-34-T presuda od 31. marta 2003. godine⁵⁶, Vijeće je izvelo nesumnjiv zaključak da je u vrijeme od početka maja do početka jula 1993., dakle vrijeme djelimično obuhvaćeno optužnicom, na području Mostara postojao širok i sistematičan napad, koji je, prema dokazima izvedenim u ovom predmetu bio usmjeren protiv civilnog Bošnjačkog stanovništva opštine Mostar i okolnih područja.

115. U tom smislu, Vijeće nalazi da su saslušani svjedoci Tužilaštva BiH dali širu sliku i pregled događaja u samom gradu Mostaru kao i okolnim mjestima u navedenom vremenskom periodu kojom prilikom su opisali napad HVO vlasti na

⁵³Presuda žalbenog vijeća, 31. Mart 2003. Godina, para 236

⁵⁴Kunarac presuda pretresnog vijeća paragraf 415

⁵⁵Žalbeno vijeće 12. Jun 2002. godine para 95

⁵⁶Rješenje o utvrđenim činjenicama od 02.03.2016. godine;

zapadni dio Mostara, odnos prema bošnjačkom stanovništvu, način na koji je vršen progon, zatvaranje, protjerivanje i ubijanje civilnog bošnjačkog stanovništva. Mnogi svjedoci opisali su atmosferu straha stvorenu od strane HVO vlasti, posebno odvođenjem vojno sposobnih muškaraca u zatočeničke objekte (Stadion FK Velež, Mašinski fakultet, Heliodrom I dr.), iznenadnim upadima u stanove civila, nakon čega se nekima gubi svaki trag, protjerivanjem cjelokupnih porodica na istočnu stranu grada i sl..Isti obrazac ponašanja se desio i u susjednim opštinama Stolac, Čapljina, Počitelj, dok iz materijalne dokumentacije proizlazi i da su provedena i masovna hapšenja i na području Prozora, Tomislavgrada i sl.⁵⁷

116. O navedenim činjenicama, odnosno događajima svjedočili su mnogi saslušani svjedoci, saglasno ističući da je Mostar od strane HVO napadnut dana 09.05.1993. godine, da se pucalo iz raznih vrsta naoružanja, da je napadnut istočni dio Mostara, koji se nalazi na lijevoj obali Neretve, te da je tijekom tog napada uhićeno stotine civila, Bošnjaka iz zapadnog dijela grada. Prema iskazima svjedoka, naoružane jedinice HVO-a okružile su stambene zgrade i kuće, te iz njih izvele i okupile civile Bošnjake.

117. Maltretiranje Bošnjačkog stanovništva time što su istjerivani iz svojih stanova ili zatvarani, postalo je i prema iskazima svjedoka, uobičajena i raširena pojava, i kasnije u toku mjeseca maja i juna, posebno na dan 30.06.1993. godine, kada su nakon što je Armija BiH napala „sjeverni logor”, dosta civila na području Mostara, ali i na širem pomenutom prostoru također uhapšenom po istom obrascu. Pojedini svjedoci su naveli da su uhapšeni u dva navrata, 09.05., a potom opet 30.06.1993., odnosno početkom jula 1993. godine.

118. Jedna od posljedica napada bilo je i zarobljavanje velikog broja civila i ratnih zarobljenika, koji su odvođeni u razne zatočeničke centre na tom području. Zarobljenici su premješteni iz jednog mjesta na drugo ili iz jednog zatočeničkog centra u drugi. Najveći dio muškaraca je završio na Heliodromu, u Rodoču, zapadno od Mostara koji je postao glavni zatočenički centar HVO-a na tom području. Ranije je

⁵⁷ Dokazi T-56, T-57, T-58

Heliodrom bio kasarna JNA i činilo ga je nekoliko zgrada i hangar. Također, usljed navedenih dešavanja veliki broj Bošnjaka prešao je na istočnu stranu Mostara.

119. Pojedina svjedočenja, se pored Mostara, odnose i na druga područja koja su kontrolisale snage HVO-a, a na osnovu kojeg su na sličan način uhapšeni brojni zatočenici koji su svjedočili u ovom predmetu, što sve upućuje na osnovanost zaključaka Vijeća o širini i sistematičnosti napada na civilno bošnjačko stanovništvo.

120. U tom smislu svjedok S1, je u svom iskazu posvjedočila da su se u 5. mjesecu 1993. godine događala masovna hapšenja i kupljenja Bošnjaka, pa su tako 11.05. 1993. godine oko 23 sata u njen stan, koji se nalazio u zapadnom dijelu Mostara, došla dvojica muškaraca, u maskirnim uniformama sa oznakama HVO, naoružani puškama, jedan sa maskirnim kačketom, a drugi sa šarenom maramom oko glave i odvela njenog muža i djevera, nakon čega im se gubi svaki trag, te su prema njenom saznanju odvedeni i ubijeni na mašinskom fakultetu. Po saznanju svjedokinje uhapšeni muškarci su odvođeni na mašinski fakultet i u logor Heliodrom.

121. Svjedok N. H., koja je živjela u zapadnom dijelu Mostara, navodi da je napad bio 9. maja ujutro, u 5 sati, te da je čula eksplozije. Nije bilo načina da kontaktira supruga, s obzirom da telefoni nisu radili.

122. Svjedok L. S. je posvjedočio da je '93. godine živio u Mostaru, Bijeli Brijeg sa bratom i majkom. Nije bio pripadnik nijedne vojske. Dana 09.05. u jutro čule su se neke sirene, i najednom su po naselju hodali vojnici po zgradama i uglavnom su ljudi legitimisani i rečeno im je da idu na brdo iznad Rodoča, među njima i njegova majka, odakle su silazili pješice do logora Heliodrom, gdje su smješteni u sportsku salu. Lica koja su došla po njih bila su u maskirnim uniformama, različitih oznaka. Brzo su punili autobuse ljudima. Po dolasku na Heliodrom zatiče prilično dosta ljudi. U prostoriju u kojoj je on bio uletili su neki vojnici i udarali ih drškom od pištolja. Svjedok je boravio tu 20tak dana kada je došao UNPROFOR i oslobođeni su, da bi opet nakon 20 tak dana on i njegov brat uhapšeni i ponovo je doveden na Heliodrom.

123. Svjedok Adi Fejzić je posvjedočio je da je 93. živio u Mostaru, naselje Bijeli

Brijeg sa porodicom i da je dana 10.05.93 odveden kao civil u civilnoj odjeći u Heliodrom, drugi put 09.07.93. također odveden kao civil u Heliodrom. Na Heliodromu su bile tri glavne zgrade koje su korištene za zatvor, rešetke su bile na prozorima. Nije bio pripadnik bilo koje vojske, prvi put su ga lišili slobode pripadnici HVO koji su nosili bijele opasače i pisalo je vojna policija, a drugi put pripadnici Kažnjeničke bojne, i ATG Mrmak, a to je vidio po amblema na ruci. Prvi put je uhapšena kompletna porodica i mnoge komšije, a drugi put je uhapšen svjedok i njegova dva tetka. Prvi put je bilo i žena i djece, autobusom su odvedeni u Heliodrom, a drugi put su takođe povelili žene i djecu, ali su razdvojili posebno muškarce, posebno žene i djecu u drugi autobus. Nakon što je uhapšen odveden je na Heliodrom gdje je bio velik broj civila među kojima i njegov otac koji je uhapšen 30.06.

124. Svjedok Meho Kodro je naveo da je skupa sa porodicom živio u Gubavici sve do 8.5.1993. godine kada je u civilnoj odjeći uhapšen od strane Čapljijske bojne i izvjesnog Obradovića koji je uperio zolju u njegovu kuću. Tom prilikom je uhapšeno 70 ljudi, takođe u civilu, koje pripadnici HVO vode u zatvor u Grabovinu, a onda su 01.06. odvedenu su na Heliodrom.

125. Svjedok H.O. je posvjedočio da je živio u Mostaru i da je uhapšen u dvije prilike, prvi put 9. maja 1993. godine, a drugi put 30.6. iste godine. Prvom hapšenju je prethodio otvoreni sukob nakon čega slijedi protjerivanje muslimanskog stanovništva sa desne obale Neretve od strane pripadnika HVO-a. Svjedok je naveo da su grupe vojnika išle od zgrade do zgrade i hapsile uglavnom civile i odvodile u Heliodrom.

126. Svjedok B.A. je 1993 godine živio sa porodicom u Centru II do 20.06.1993. godine, kada su ga uniformirani vojnici HVOa ga odveli iz stana. U čitavoj zgradi su izvodili muškarce uglavnom Bošnjake. Svjedok je tada imao 16,5 godina, nije bio pripadnik vojske, bio je u civilnoj odjeći u momentu hapšenja. Skupili su ih iz više zgrada, postrojili i strpali u autobuse i odveli na Heliodrom.

127. I svjedoci Č.K. i H. K. su u svojim saglasnim izjavama posvjedočili da su do početka rata živjeli u mjestu Gubavica- u Mostaru sa porodicama sve do hapšenja

dana 08.05.'93. godine. Tom prilikom je uhapšeno oko 50-60 civila, i svi su odvedeni u Grabovinu, pa potom na Heliodrom.

128. O masovnom hapšenju bošnjaka posvjedočio je i svjedok S-11 koji je uhapšen dva puta, prvi put 09.05, od strane pripadnika HVO-a, bio je u civilnoj odjeći. Tada su uhapšeni i druge komšije iz zgrade, muslimani i Srbi, te odvedeni na stadion Velež, a odatle na Heliodrom gdje ih nakon desetak dana puštaju. Poslije toga bio u kućnom pritvoru do ponovnog hapšenja dana 01.07.1993. godine i odveden u zatvor u Dretelju, a potom u Heliodrom.

129. Svjedok S-16 je živio u svom prijeratnom boravištu u Mostaru sve do 10. ili 12. maja. 93 godine, kada je prvi put uhapšen. Nije bio pripadnik vojske. Te prilike, trojica ili četvorica vojnika su došli, tražili oružje, jedan vojnik mu je stavio pištolj u usta. Izveli su njega i ženu i rekli im da će biti zamijenjeni za Hrvate iz Zenice. Vidio je da izlaze i ostale komšije, autobusom su prevezli do Varde, a odatle pješke do Heliodroma. Nije nikoga prepoznao od onih koji su ga uhapsili, vojnici su bili maskirnim uniformama, naoružani dugim cijevima. Tu ostaju oko desetak dana, kada ih vraćaju kući, a onda su ponovo 01.07. uhapšeni. Tada su njega, brata i sve muškarce, bilo mlađe, bilo starije, autobusima odvezli na Heliodrom.

130. Nadalje, Vijeće na osnovu priloženih dokaza utvrđuje da je drugi val hapšenja bio 30.06.1993 godine, kada je Armija BiH izvršila napad na „sjeverni logor“ i zauzela određene objekte i položaje HVO-a. Uslijedile su aktivnosti masovnog hapšenja bošnjaka koji su i dalje bili na teritoriji pod kontrolom HVO-a i njihovo masovno protjerivanje koje se odigrava u nekoliko dana do prve polovine jula mjeseca 93. na širem području oko Mostara, ali se i u susjednim opštinama (Stolac, Čapljina, Ljubuški i sl.) djeluje po istom obrascu.

131. Tako svjedok M. K. navodi da je 1993. godine živio u Mostaru na Aveniji dok po njega nisu došli policajci HVO nekad u šestom mjesecu i uhapsili ga. Oni su došli u svjedokov stan i rekli mu da pođu sa njima, imali su bijele opasače i HVO oznake na ramenu u vojnim uniformama. Svjedok je bio tada bio pripadnik Armije BiH, a u momentu hapšenja je bio u civilnoj odjeći. Odatle su ga odveli na mašinski fakultet,

gdje su ga zavezali lisicama i ostavili da tako zavezan stoji, te je u nekoliko navrata ostao bez svijesti.

132. Iz pročitano g iskaza svjedoka Hasana Berića proizlazi da je prije rata živio u Mostaru sa porodicom, da je dana 30.06.1993. godine počeo sukob između HVO-a i Armije BiH. Stan svjedoka je bio u dijelu grada koji se nalazio pod kontrolom HVO-a. Tog dana u popodnevnim satima u njegov stan dolaze tri naoružana vojnika HVO-a. Vojnici nose crne kape i šarene maskirne uniforme, puške, te naređuju svjedoku i njegovim sinovima da sprem e najnužnije stvari i krenu sa njima. Kada su ih izveli supruga je krenula za njima niz stubište, a jedan ju je vojnik udario kundakom u glavu. Po izlasku iz zgrade primjećuju da su uhapšeni i ostali muslimani iz zgrade i naselja. Sve ih vode do zgrade Mostarka, gdje ih je čekao autobus. Nakon što su napunili autobus krenuli su ka Heliodromu i usput kupili ljude koje je uhapsio HVO. PO dolasku u Heliodrom zatvoreni su u učionice Vojne škole. Po procjeni svjedoka tog dana je u Heliodrom dovedeno oko 5 000 civila muslimanske nacionalnosti. Na Heliodromu su bili smješteni minobacači iz kojih su bacali granate na Armiju BiH, a kada je Armija BiH odgovorila na ove napade, jedan od pripadnika HVO je rekao da ne pucaju jer oni drže 5 000 muslimana koje će pobiti. Dva sata po dolasku počelo je prozivanje ljudi koji su odlazili do prijavnice, odakle su se nakon sat vremena vraćali vidno prebijeni. Tokom cijele noći se čulo zapomaganje i deranje. Dana 03.07.1993. godine svjedok je pušten iz logora kao i većina starijih i bolesnih logoraša. Autobusom su vraćeni u Mostar. Svjedok ostaje u svom stanu u Mostaru cijeli rat, i skoro svaku noć su dolazili vojnici HVO koji su ih pretresali i maltretirali njega i suprugu.

133. Svjedok S-13 je u svom iskazu naveo da je '93. godine živio u stanu u Rodoču, Mostar, sa porodicom sve do 30.06. kada je odveden na Heliodrom. Tada su odveli i njegovog oca i mnoge komšije Bošnjake. Kaže da je u momentu hapšenja bio civil, nisu im rečeni razlozi hapšenja „Samo ime, prezime i ako je bilo muslimansko, bošnjačko i kupili su.“

134. U tom smislu Svjedok S4 je posvjedočio da je od 02.11.1992. godine do 09.05.1993. godine bio pripadnik HVO- IV bojna i da je ista učestvovala dana

09.05. u „čišćenju“ u naselju Panjevine. Svjedok navodi da on tada 09.05. nije lišen slobode, već 30.06., a u periodu od 09.05. do 30.06. su bile svakodnevne provjere iz njegove bojne, stalna obilaženja, maltretiranja. Spomenuto „čišćenje“ Bošnjaka je nastavljeno 30.06. u prvi sumrak kada su se pojavili uniformisani, u crnim uniformama i naoružani (pod punom ratnom opremom, RP, ručni bacači, puške) vojnici koje je sa prozora vidio kako se rapoređuju ispred zgrada. Svjedok je naveo ko je sve od Bošnjaka iz njegove zgrade i iz susjedstva. Minibusom su prebačeni na Heliodrom. Posvjedočio je da mu je poznato da je Droco Ševko ubijen na Balinovcu.

135. Svjedok Ismet Idriz je živio MZ Rudnik u zapadnom Mostaru gdje ostaje sve do 30.06.93., kada dolaze HVO vojnici sa bjelo- plavim trakama koji su pokupili sve vojno sposobne muškarce, i autobusima ih prebacili na Heliodrom. Svjedoči da je on bio u civilnoj odjeći, a vojnici koji su došli po njega su bili uniformisani i naoružani. Sjeća se da su tada pokupljeni Nišić Muhamed, Islamović Salko, Gadara Halil, Nožić Mustafa. Navodi da zna da su oni iz zgrade bili u civilnoj odjeći. Smatra da je do hapšenja došlo 30.06., jer je toga dana bila deblokada sjevernog dijela grada od strane ABiH i TO.

136. Svjedok M.Č. je posvjedočila da je prije rata sa suprugom i dvoje maloljetne djece živjela u Mostaru, u ulici Dr. Ante Starčevića, sve do 30.06.1993. godine, da suprug nije bio pripadnik nijedne vojne formacije i da je kao civil uhapšen od strane nepoznatih, maskiranih i naoružanih pripadnika HVO-a kada je bilo masovno hapšenje Bošnjaka iz njihovog naselja. Čolić Emir je bio zatvoren u logoru Heliodrom do smrtnog stradanja na prisilnom radu u Šantićevoj ulici dana 13.08.1993. godine.

137. Svjedok M.L. je na glavnom pretresu istakao da je živio u svom stanu u Dubrovačkoj sve do 30.06.'93.godine. Tada ga dvojica vojnika u crnim uniformama, skupa sa oko 50 komšija, svi u civilnoj odjeći, odvođe autobusima do logora Heliodrom.

138. Svjedok Adem Vranović je živio na Buni sve do 30.06.'93 kada je kao civil uhašen od strane pripadnika HVO-a u crnim i šarenim uniformama. Tom prilikom je uhapšeno dosta Bošnjaka i odvedeni su najprije u Dretelj, pa potom u Heliodrom. Ostatak porodice je takođe uhapšen ili protjeran.

139. Svjedok Mustafa Tuće živio je u inkrimisanom periodu u naselju Rudnik u zapadnom Mostaru, sve do hapšenja u sedmom mjesecu 1993. godine, kada su naoružani uniformisani pripadnici HVO-a uhapsili muškarce Bošnjake, a žene i djecu prebacili na lijevu obalu Neretve. Svjedok navodi da su uhapšeni prebačeni u logor Heliodrom.

140. O masovnom hapšenju bošnjaka na području Stoca, Čapljine dana 30.06. i početkom jula 93.godine od strane naoružanih pripadnika HVO i njihovo odvođenje u logore Gabelu, Dretelj, te u konačnici na Heliodrom, saglasni su u svojim iskazima i svjedoci V.E., Ratkušić Šefik, B.O., Zulfo Humačkić i dr.

141. Svjedok B.O. živio u Stocu, sve do 13.07.'93. godine, kada je uhapšen od strane naoružanih pripadnika HVO. U trenutku hapšenja svjedok nije pripadnik nijedne vojske i bio je u civilnoj odjeći. Skupa sa 68 komšije Bošnjaka kamionom je odveden u logor Dretelj, pa nakon 8 dana prebačen u logor Heliodrom. Smješten je u fiskulturnu salu skupa sa 300 ljudi.

142. Svjedok Zulfo Humačkić je živio sa porodicom u Stocu, selo Pješevac sve do 01.07.'93. godine kada je kao pripadnik HVO, skupa sa svim muškarcima Bošnjacima u selu, uhapšen od strane vojnika HVO.

143. Također na osnovu iskaza svjedoka, Vijeće je utvrdilo da su u određenom broju svjedoci bili pripadnici HVO-a snaga u momentu hapšenja. U tom smislu Sud je cijenio iskaze svjedoka O.S., svjedoka S5, T.A..

144. Prednje dokaze, odnosno relevantne sadržaje iskaza svjedoka koji su govorili o dešavanjima na prostoru opštine Mostar i širem području, Vijeće nalazi saglasnim i međusobno nadopunjujućim. Vijeće primjećuje, da su svjedoci, svaki od njih u domenu svojih saznanja govorili o onome što su vidjeli, čuli, osobno preživjeli, prenoseći sliku ratnih dešavanja od maja 1993. godine pa nadalje. S druge strane, odbrana, nije dovela u pitanju pouzdanost njihovih svjedočenja, niti kredibilitete, iz kojih razloga ih Vijeće kao takve i prihvata. Osim toga, iskazi ovih svjedoka

su nadopunjujući sadržaju od strane Vijeća prihvaćenih utvrđenih činjenica, te potvrđeni sadržajem materijalnih dokaza koji dokazuju postojanja širokog i sistematičnog napada na civilno bošnjačko stanovništvo.

145. Nadalje, Sud je je cijenio i materijalne dokaze koji nedvojbeno ukazuju na poduzimanje rasprostranjenog i sistematičnog napada snaga HVO-a na području grada Mostara prema bošnjačkom stanovništvu.

146. U tom smislu, Vijeće je cijenio dokaz Tužilaštva koji je prethodio periodu napada i to Zapovijed načelnika glavnog stožera HVO-a Petković Milivoja svim postrojbama od 17.04.1993. (T-60), gdje se u tački 5. zapovijeda Operativna zona Jugoistočna hercegovina (OZ JIH) da pored linije odbrane prema Srbima, pripremi postrojbe za borbu protiv muslimanskog neprijatelja, a u tački 6., da je bila zapovijedena i hitna mobilizacija dodatnih postrojbi u Širokom Brijegu, Čitluku, Ljubuškom, Grudama i Čapljini.

147. U ovom smislu, cijeneći navedeni dokaz u vezi s iskazima svjedoka, proizlazi da je oružani sukob između Armije BiH i HVO-a u Mostaru počeo 09.05.1993. godine, kao i da do tada nije bilo otvorenih neprijateljstava između Armije BiH i HVO-a, već da se veliki broj Bošnjaka sa tog područja pridružio HVO-u i da su držali zajedno linije prema VRS-u, a što su i mnogi svjedoci posvjedočili.

148. Vijeće je cijenio i Zapovjed zapovjednika OZ JIH HVO-a od 09.05.1993. godine (O- 87) u kojem se, s obzirom na razvoj situacije u Mostaru, traži hitno slanje 120 dobro nauružanih i obučanih ljudi za Mostar, koji doveden u vezu sa iskazima svjedoka, govori u prilog o ozbiljnosti situacije u Mostaru u tom periodu i potrebom za dodatnim snagama kako bi se planirani napad što adekvatnije sproveo.

149. Nadalje, Vijeće je cijenio i dokaz Tužilaštva Zapovijed broj 02-2/1-01-1259/93 od 02.07.1993. godine (T-59) iz kojeg proizlazi da je Načelnik Glavnog stožera HVO-a, general bojnik Milivoje Petković izdao Zapovijed u odnosu na Obranu grada Mostara, naredio Zapovjedniku brigadiru Miljenku Lasiću da sa stožerom „očistiti grad Mostar“ (desna obala) od snaga MOS-a, te spriječiti snagama MOS-a prijelaz na

desnu obalu rijeke Neretve, a prema stupnju izvršenja zadaće (naših) snaga u B. Polju i na jugu (Buna, Blagaj, Gnojnica) očistiti istočni dio grada.

150. Također iz dokaza O-29, informacija sa terena Sektora sigurnosti HVO-a od 08.07.1993. godine proizlazi da se u navedenom periodu odigravalo stalno prevođenje civila muslimanske nacionalnosti od strane vojne policije HVO-a, i to preko mosta u užem dijelu grada u kasnim večernim satima (na lijevu obalu Neretve), te su jedne večeri oko navedenog datuma pokušali prevesti čak 400-500 civila. Iz navedene informacije proizlazi da su 6.07.93. u jutarnjim satima povelili oko 100 osoba, a u večernjim još oko 60 osoba muslimanske nacionalnosti.

151. Postojanje sistema logora na širem području Mostara pod kontrolom hrvatskih snaga HVO-a, u koje će uhapšeni bošnjaci biti smješteni i svrstani, posebno onog koji se odnosi na Heliodrom, pored iskaza svjedoka, nedvojbeno ukazuje i materijalna dokumentacija koju je Tužilaštvo uložilo u sudski spis, i to: Spisak osoba privedenih dana 02.07.1993. godine u SVIZ Mostar (T-71), te mnogobrojni izvještaji o predaji zatvorenika za rad, a po zahtjevu II Bojne 2. Brigade HVO-a iz Središnjeg vojno istražnog zatvora Heliodrom. Prethodno navedeno potvrđuje i dokaz T-68 i T-69 (zahtjev i zapovijed od 15.05.93. da se iz Heliodroma oslobode članovi određenih porodica čiji su članovi užih porodica bošnjaci bili pripadnici II bojne). Naime, Vijeće zaključuje da je Heliodrom bio centralni zatvor za mnoge zarobljene civile, ali i ratne zarobljenike bošnjačke nacionalnosti. Heliodrom je osnovan Rješenjem HVO-a odjela odbrane, kao centralni vojni zatvor za područje HZ HB sa lokacijom u Mostaru u sastavu vojarne heliodroma (T-37), a njegov zapovjednik u inkrimisanom periodu bio Stanko Božić, a što proizlazi iz dokaza T-38, ali i mnogobrojnih izvješća vezano za izvođenje zatvorenika.

152. Nadalje, u prilog činjenici koju su svjedoci naveli, da su provedena masovna hapšenja i pripadnika HVO, bošnjačke nacionalnosti, govori i materijalni dokaz T-140, -Izvještaj Prve brigade Knez domagoj od 14.06.1993. godine u kojem između ostalog stoji, da s obzirom na broj muslimana u njihovim postrojbama, moraju raditi na „izbacivanju“ muslimana iz tih postrojbi. Ti dokazi Tužilaštva jasno ukazuju da snage HVO-a u okviru rasprostranjenog i sistematičnog napada usmjerenog protiv

bošnjačkog civilnog stanovništva, imaju za cilj da se svi muslimani, pripadnici HVO-a izdvoje iz jedinica kojim pripadaju, a samo iz razloga njihove nacionalne pripadnosti.

153. Osim iskaza svjedoka i materijalne dokumentacije, Vijeće je tokom analize karaktera samog napada i šireg konteksta stanja na području opštine Mostar u period obuhvaćenom optužnicom, imalo u vidu i utvrđene činjenice u postupkom pred MKSJ koje su prihvaćene i u ovom postupku.

154. Pri donošenju navedenog zaključka Vijeće je imalo u vidu dio utvrđenih činjenica iz predmeta Haškog tribunala Mladen Naletilić Tuta - Vinko Martinović Štela, koje je prihvatilo prvostepeno vijeće. Za ovaj krivični postupak su osobno značajne sljedeće utvrđene činjenice:

155. Incidenti između BH Hrvata i BH Muslimana krajem 1992. godine i u proljeće 1993. godine uticali su na formiranje i sastav oružanih snaga Bosne i Hercegovine... došlo je do razdvajanja i jasnije podjele: BH muslimani su ili napuštali jedinice HVO-a i sa sobom odnosili oružje da bi se pridružili većem broju jedinica BH Muslimana, ili su bili otpušteni i izbacivani iz svojih jedinica HVO-a.⁵⁸ Napetost je i dalje rasla, a sredinom aprila 1993. godine pretvorila se u pravi sukob između HVO-a i ABiH u srednjoj Bosni i na područjima optužnice.⁵⁹ Mostar je najveći grad u jugoistočnoj Bosni i Hercegovini, i historijski glavni grad Hercegovine. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, općina Mostar je imala 126 628 stanovnika, od kojih je ukupno bilo 34.6 % Musliman, 33,9% Hrvata i 18.8% Srba. Ostali su bili Jugosloveni i ostali. Usljed sukoba 1992. godine između BH Hrvata i BH Muslimana na jednoj strani, Srba na drugoj strani, većina Srba je otišla ili je bila istjerana iz Mostara. U maju 1993. godine između 16000 i 20000 civila BH Muslimana se sklonilo u Mostar bježeći od rata u drugim dijelovima BiH. Dolaskom izbjeglica BH Muslimana iz mjesta izvan Mostara, stvorena je muslimanska većina. Vlast HZHB su tu muslimansku većinu smatrale demografskom agresijom te su poduzele mjere u cilju ekspanzije Hrvata u

⁵⁸ Rješenje Suda BiH broj S 1 1 K 017799 15 kri od 02.03.2016. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica , činjenica broj 13), /T-24/

⁵⁹ Rješenje Suda BiH broj S 1 1 K 017799 15 kri od 02.03.2016. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica , činjenica broj 14), /T-25/

Zapadnom Mosatru. U Mostaru su BH Hrvati imali političku premoć. Vojnu vlast je u Mostaru vršio HVO, a civilinu HZHB, no te su institucije bile usko povezane. ⁶⁰ Mostar je bio podijeljen na zapadni dio koji je kontrolirao HVO i istočni dio kojem je uglavnom bila koncentrirana ABiH... ..HVO je kontrolirao ulaze u Mostar, a međunarodnim organizacijama nije bio dozvoljen pristup. Na radiju Mostar objavljeno je da svi Muslimani moraju na prozorima istaknuti bijele zastave. Napad HVO-a je bio dobro pripremljen i planiran.⁶¹

156. ..dana 09.05.1993. godine krenulo se sa akcijom protiv civilnog BH muslimanskog stanovništva Mostar. Od otprilike 05.00 sati naoružane jedinice HVO-a okružile su stambene zgrade i kuće te su iz njih izvele i okupile civile BH Muslimane. Iz nekih su zgrada u kojima su živjeli i BH Muslimani i BH hrvati, istjerani samo BH Muslimani. Žene, djeca muškarci i stariji ljudi su istjerani iz svojih kuća. ⁶² Ured za prognanike i izbjeglice HVO-a i HZHB izdaje odluku kojom se 09.05.1993. godine utvrđuje kao rok za ljude koji su se sklonili u napuštene stanove u Mostaru nakon izbijanja ratnih dejstava u istočnoj Bosni i Hercegovini (tj. BH Muslimane) da ih napuste, a da pri tom nije osigurao alternativni smještaj. Osim toga uskraćeno im je pravo na humanitarnu pomoć, koja se daje izbjeglicama. Ovom odlukom pogođeno je otprilike 10000 BH Muslimana.⁶³

157. Svjedoci su opisali kako ih je probudila paljba i kako su gradom počele prolaziti kolone ljudi. Na stadion Veleža su odvođene na stotine ljudi. Većina ih je završavala na Heliodromu, u Roduču, zapadno od Mostar, koji je postao glavni zatočenički centar HVO-a na tom području. Toga dana je okupljeno i u zatočeničkom centru Heliodrom zatočeno ukupno 1500 do 2500 civila Muslimana .⁶⁴

⁶⁰ Rješenje Suda BiH broj S 1 1 K 017799 15 kri od 02.03.2016. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica , činjenica broj 15), /T-37/

⁶¹ Rješenje Suda BiH broj S 1 1 K 017799 15 kri od 02.03.2016. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica , činjenica broj 16), /T-39/

⁶² Rješenje Suda BiH broj S 1 1 K 017799 15 kri od 02.03.2016. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica , činjenica broj 17), /T-42/

⁶³ Rješenje Suda BiH broj S 1 1 K 017799 15 kri od 02.03.2016. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica , činjenica broj 18), /T-43/

⁶⁴ Rješenje Suda BiH broj S 1 1 K 017799 15 kri od 02.03.2016. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica , činjenica broj 19), /T-45/

158. Međunarodni posmatrači su posvjedočili da su imali prilike da vide zatvorenike na Heliodromu i da sa njima razgovaraju. Kada su ih hapsili nije im dat razlog niti im je rečeno zašto ih zatvaraju. Vlasti BH Hrvata su tvrdili da su ljudi preseljeni zbog vlastite bezbjednosti. Međunarodni posmatrači su posvjedočili da je većina zatočenika bila muslimanske nacionalnosti te da se budući da nije bilo zatočenih BH Hrvata to ne može opravdati njihovom bezbjednošću. Svjedoci su također posvjedočili da je na Heliodrom bilo starijih muškaraca i malodobnih dječaka.⁶⁵

159. Nakon 09.05.1993. godine uslijedile su teške i ogorčene borbe između HVO-a i ABiH: te dvije vojske razdvajao je Bulevar, glavna mostarska ulica. Boreći se za svaki metar i za svaku zgradu obje strane su neprestano bile na oprezu očekujući napad i paljbu druge strane. Položaji suprotstavljenih strana bili su tako blizu da su se mogli dovikivati. ⁶⁶Veliki broj BH Muslimana prešao je na istočnu stranu. Stanovništvo istočnog Mostara se od 29.06.1993. godine povećalo otprilike sa 30000 na 55000. .. u izvještaju PMEZ-a iz juna 1993. godine stoji kako je HVO pokušao da ostvari punu kontrolu nad Mostarom, i da mu je cilj bio da „očisti zapad od svih nehrvata” ⁶⁷

160. Kampanja protiv muslimanskog stanovništva u tom području je dostigla vrhunac nakon napada na Mostar početkom maja 1993. godine kada je nakon izbijanja neprijateljstva muslimansko stanovništvo usklađenim djelovanjem istjerano iz zapadnog Mostara. Svjedočenja pokazuju kako su grupe vojnika noću silom deložirale porodice civila BH Muslimana, iz njihovih stanova, izbacujući ih doslovno na ulice i prisiljavajući ih da sve svoje stvari ostave u stanu. Nastali teror prisilio je civile BH Muslimane da u tim velikim kolonama napuštaju zapadni dio Mostara. Ono

⁶⁵ Rješenje Suda BiH broj S 1 1 K 017799 15 kri od 02.03.2016. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica , činjenica broj 20), /T-46/

⁶⁶ Rješenje Suda BiH broj S 1 1 K 017799 15 kri od 02.03.2016. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica , činjenica broj 21), /T-49/

⁶⁷ Rješenje Suda BiH broj S 1 1 K 017799 15 kri od 02.03.2016. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica , činjenica broj 22), /T-50/

malo civila BH Muslimana koji su se kasnije imali priliku vratiti u svoje stanove ustanovili su da je njihova imovina opljačkana ili uništena. ⁶⁸

161. Dakle, cijeneći izvedene materijalne dokaze, iskaze svih svjedoka koji su svjedočili na naprijed navedene okolnosti i prihvaćene utvrđene činjenice, Vijeće je zaključilo da je napad, u vremenskom periodu početka maja do početka jula 1993. godine po svom karakteru bio širok jer, po svom opsegu, uključuje veliki broj zabranjenih radnji poduzetih prema velikom broju bošnjačkog civilnog stanovništva grada Mostara i šire, koji su postali žrtve ubistva, fizičkog zlostavljanja, protjerivanja i drugih oblika nečovječnog postupanja, koji u svojoj ukupnosti i efektima, napad čine rasprostranjenim. Osim toga, analiza karaktera i okolnosti napada, jasno upućuju na zaključak da je postojao obrazac napada na civilno stanovništvo (kako je to prethodno i obrazloženo). Takav obrazac ponašanja (odnosno napada), nije mogao biti proizvod pojedinca, niti izolovano ponašanje pojedinca, nego sistematičan i unaprijed osmišljen plan ponašanja HVO-a prema civilnom bošnjačkom stanovništvu, odnosno njihovim životima, imovini i slobodi. S tim u vezi, Vijeće nalazi dokazanim van svake razumne sumnje, da je u period od početka maja do početka jula 1993. godine, dakle u vrijeme djelimično obuhvaćeno optužnicom, na području opštine Mostar, postojao rasprostranjen i sistematičan napad, te da je isti bio usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva.

162. Nadalje, kada je u pitanju širok i sistematičan napad, posebno kada je riječ o napadu koji se odvijao 09.05.1993. godine, odbrane je tokom postupka ukazivala da je to ustvari bio protunapad snaga HVO-a u smislu zauzeća zapadnog dijela grada, te da su napadna djelovanja bila u funkciji slabljenja napadne moći snaga Armije BiH u istočnom Mostaru, kao i da su napadna djelovanja HVO trebala prinuditi Armiju BiH na prestanak napada na snage HVO-a i na hrvatsko stanovništvo na području Jablanice i Konjica.

⁶⁸ Rješenje Suda BiH broj S 1 1 K 017799 15 kri od 02.03.2016. godine o prihvatanju utvrđenih činjenica , činjenica broj 29), /T-239/

163. Neovisno o toga šta je bio cilj i svrha napada, te da li je u tom momentu bilo napadnih djelovanja i s jedne i s druge strane, Vijeće se isključivo vodilo stavovima utvrđenim u MKSJ koja ukazuje na to da: „...*prilikom utvrđivanja da li je došlo do napada na neko konkretno civilno stanovništvo, irelevantno je da je druga strana također počinila zvjerstva protiv civilnog stanovništva neprijatelja. To što je jedna strana izvršila napad na civilno stanovništvo druge strane, ne opravdava napad te druge strane na civilno stanovništvo one prve, a niti ne isključuje zaključak da su snage te druge strane zapravo svoj napad usmjerile upravo na civilno stanovništvo kao takvo. Svaki napad na civilno stanovništvo neprijatelja je protivpravan i zločini počinjeni u okviru jednog takvog napada mogu se, ako su ispunjeni i svi drugi uslovi, okvalifikovati kao zločin protiv čovječnosti.*“⁶⁹

164. Dakle, Vijeće je imajući u vidu navedene stavove iz sudske prakse na temelju provedenih dokaza nesumnjivo utvrdilo da je napad koji se odvijao na prostoru Mostara, ali i na širem području ima karakteristike i širokog i sistematičnog, čime je ispunjen prvi opšti uslov koji zahtijeva inkriminacija krivičnog djela Zločina protiv čovječnosti.

c. Cilj napada- civilno stanovništvo bošnjačke nacionalnosti

165. Drugi opšti element ovog djela podrazumijeva da je napad bio usmjeren protiv civilnog stanovništva, pa će Vijeće u daljem dijelu teksta iznijeti svoje zaključke o ispunjenosti i ovog elementa djela.

166. Kada je u pitanju status lica prema kojima su počinjene radnje, Vijeće prevashodno ukazuje na opću odredbu zajedničkog člana 3. Ženevske konvencije prema kojoj se civilima imaju smatrati “*osobe koje ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumjevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i osobe onesposobljene za borbu usljed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili*

⁶⁹ Kunarac, Kovač i Vuković, Žalbeno vijeće, presuda od 12. juna.2002. godine, para. 87-88.

iz kojeg bilo drugog uzroka⁷⁰. U slučaju sumnje da li je neka osoba civil, ta osoba smatrat će se civilom.

167. Naime, kako proizilazi iz iskaza većine saslušanih svjedoka, lica prema kojima je napad bio usmjeren bila su civili, te isti u trenutku lišenja slobode nisu bili uniformisani ili naoružani niti su bili uključeni aktivno u bilo kakav vid oružanog sukoba. Odvedeni građani su uglavnom izvedeni iz svojih kuća, u civilnoj odjeći, koji nisu pri tom pružali bilo kakav vid otpora.

168. Činjenica da su pojedinci posjedovali oružje ili imali uniforme, ne dovodi u pitanje civilni status stanovništva koje je bilo primarna meta napada, jer u tom trenutku nisu bili uključeni u bilo kakve vojne aktivnosti niti su bili organizovani u vojne ili borbene formacije.

169. Vijeće i u tom pravcu napominje da čak i činjenica da je neko lice bilo pripadnik neke od oružanih jedinica formiranih u početno vrijeme oružanog sukoba koji je dužio uniformu i naoružanje, ne lišava po automatizmu takvu osobu prava na zaštitu koju uživa u skladu sa zajedničkim članom 3. Ženevskih konvencija. Drugim riječima, formalna pripadnost jedne osobe nekoj od oružanih formacija, neće automatski isključiti pravo na zaštitu koje ta osoba uživa, za vrijeme dok ne poduzima aktivno učešće u neprijateljstvima.

170. Dakle, Vijeće je u konkretnom slučaju cijenilo civilni status žrtava u vrijeme izvršenja krivičnog djela, odnosno u vrijeme lišenja slobode istih, njihovog odvođenja i zatvaranja u zatočeničkim objektima.

171. Navedeni zaključak je opravdan i sa stanovišta sudske prakse MKSJ, gdje se smatra da *“za utvrđivanje položaja žrtve kao civila, valja uzeti u obzir prije njenu konkretnu situaciju u trenutku počinjenja zločina, nego njen status”*⁷¹ što je i

⁷⁰ Ženevska konvencija o zaštiti civilnih osoba (član 3. stav 1. tačka a). Ovim članom propisano je da će se prema ovoj kategoriji stanovništva postupati, u svakoj prilici čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju, imovnom stanju ili kojem drugom sličnom mjerilu.

⁷¹ MKSJ, predmet Blaškić, presuda pretresnog vijeća od 03.03.2000. godine, para. 214.

cijenjeno u konkretnom slučaju. U tom smislu svjedoci optužbe su naveli da su oni i drugi oštećeni, lišeni slobode u civilu na način da su izvedeni iz svojih domova, ili drugih lokacija na kojima su zatečeni, odnosno evidentno je da oštećeni u tom trenutku nisu na bilo koji način učestovali u borbama, neprijateljstvima, bili naoružani ili djelovali u okviru borbenog konteksta.

172. Vijeće u konačnici nalazi korisnim naglasiti da tokom predmetnog postupka odbrana nije ni osporavala navedeni status, odnosno nije izvodila bilo kakve dokaze u tom pravcu, pa je Vijeće kod utvrđivanja statusa žrtava, pošlo od odredbe zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija, koji je na osnovu aneksa 6. Dejtonskog mirovnog sporazuma primjenljiv u domaćem zakonodavstvu, a koji se prema praksi MKSJ smatra i dijelom običajnog prava.

173. Naime, navedeni član definira uslove pod kojima lica uživaju zaštitu Konvencija, precizirajući da se civilima imaju smatrati: "osobe koje ne uzimaju učešća u neprijateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje, ili su onesposobljeni za borbu" Ovim članom je propisano da će se prema ovoj kategoriji stanovništva postupati, u svakoj prilici, čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju ili imovnom stanju ili kojem drugom sličnom mjerilu."

174. Dakle, na temelju izvedenih dokaza, Vijeće je na nesumnjiv način utvrdilo da su lica, u momentu hapšenja i pritvaranja, uživala zaštitu života i tjelesnog integriteta u skladu sa odredbama zajedničkog člana 3. Konvencija.

d. Svijest optuženog o postojanju široko rasprostranjenog ili sistematičnog napada

175. Slijedeći opšti element ovog krivičnog djela podrazumijeva znanje (svijest) optuženog o postojanju širokog i sistematičnog napada.

176. Kada je u pitanju ovaj element Vijeće zaključuje da iz provedenih dokaza jasno proizilazi da je optuženi Puljić, kao pripadnik HVO, odnosno kao zapovjednik

2. Bojne 2 brigade HVO i stanovnik opštine Mostar, koja predstavlja relativno manju administrativnu jedinicu, u kojoj počinjene inkriminacije ne mogu ostati nezapažene, u kojoj se svakodnevno dešavaju, deportacije, odvođenja u logore njegovih komšija samo iz razloga jer su bošnjaci, bio svjestan postojanja širokog i sistematičnog napada na civilno bošnjačko stanovništvo i bio svjestan obrasca prema kojim se vrši progon bošnjačkog civilnog stanovništva, budući da su se isti dešavali svakodnevno.

177. Naime, nesporna je činjenica da je optuženi Puljić bio pripadnik HVO–a, odnosno zapovjednik II bojne II Brigade HVO u periodu 02.08.1992. – 01.03.1994. godine, a to su potvrdili sam optuženi, brojni saslušani svjedoci kako Tužilaštva, tako i odbrane, te materijalna dokumentacija i to dokaz T- 39, Personalni karton časnika, te mnogobrojni Izvještaji koje je optuženi slao u ime II bojne, kao i zapovjedi i zahtjevi za izvođenje zatvorenika, te je na taj način je otklonjena svaka sumnja u pogledu pripadnosti optuženog formacijama HVO prisutnim na području Mostara u navedenom periodu.

178. U prilog navedenoj činjenici da je optuženi bio svjestan sistematičnog lišenja sloboda i odvođenja u logore civila bošnjačke nacionalnosti potvrđuje i dokazi T-68 I T-69 (zahtjev Mile Puljića od 14.05.93. upućen Upravi zatvora Heliodrom, da se iz istog oslobode članovi određenih porodica čiji su članovi užih porodica bošnjaci bili pripadnici II bojne, te Zapovijed ravnatelja središnjeg istražnog zatvora od 15.05.1993. godine da se na intervenciju Mile Puljića otpuste navedene osobe).

e. Radnje optuženog kao dio napada

179. Kada je u pitanju element koji se odnosi na činjenicu da su radnje optuženog bile dijelom širokog i sistematičnog napada Vijeće na temelju činjenica i okolnosti koje su prezentirane tokom predmetnog postupka, nije utvrdilo postojanje veze između djela optuženog i napada, na način da su njegovi postupci i činjenja bili u direktnoj vezi sa napadom, kako je to Tužilaštvo predstavilo predmetnom optužnicom.

180. Prema teoriji i sudskoj praksi djela optuženog moraju biti „dio“ rasprostranjenog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva,

a ne da jednostavno vremenski ili prostorno koincidiraju s njim. Inkriminisano djelo ne može biti izolirano djelo. Djelo se smatra izoliranim kada je toliko daleko od samog napada da se ne može, nakon što se razmotri kontekst i okolnosti pod kojim je počinjeno, razumno reći da je isto dio napada.

181. Pored namjere da se počini osnovno djelo, optuženi mora znati za širi kontekst u kojem se radnje koje vrši nalaze, s tim da optuženi pogotovo mora znati za napad usmjeren protiv civilnog stanovništva, odnosno znati da je njegovo krivično djelo dio toga napada ili u najmanju ruku rizikovati da njegova djela postanu dio toga napada.

182. Dakle, da bi ovaj bitan element krivičnog djela zločini protiv čovječnosti bio ispunjen, potrebno je dokazati da je počinitelj, ne samo imao namjeru da počini krivično djelo ili djela u osnovi zločina, nego mora znati da njegova djela ulaze u okvir niza rasprostranjenih ili sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog stanovništva, te da se njegova djela uklapaju u taj obrazac. Počinitelj ne mora biti upoznat sa pojedinostima napada, niti mora odobravati kontekst u kojem se čine njegova djela. Dovoljno je da optuženi razumiju opšti kontekst u kome su djelovali.

183. Vijeće zaključuje da je Tužilaštvo koncept učestvovanja optuženog u širokom i sistematičnom napadu pokušalo dokazati na dva načina. Prvo da je optuženi, odnosno njegova jedinica u inkriminisanom periodu, kao sastavni dio jedinica HVO-a aktino učestvovala u napadu, a drugo da je optuženi svojim konkretnim radnjama bio dio tog napada.

184. Tužilaštvo tvrdi da je Puljić Mile kao zapovjednik II bojne znao za napad, te su on i pripadnici njegove II bojne II brigade aktivno učestvovali u njemu i to naročito dokazuje dokazima, koji su u završnom izlaganju posebno poentirani : Zapovijedi glavnog stožera HVO-a i to od 17.04.1993. godine, da se sve postrojbe HVO stave u punu borbenu gotovost i odbiju nasrtaji i agresija muslimana, te da se pristupi hitnoj mobilizaciji dodatnih snaga (dokaz T-60); Zapovijed od 02.07.1993. kojom se reguliraju zadaće raznih postrojbi u zonama odgovornosti na području Mostara (dokaz T-59). Potom Izjava Mile Puljića upućena zapovjedniku 2. brigade o dešavanju nakon 30.06.1993. odnosno nakon što su dijelove 2. Bojne napali

njeni pripadnici muslimani, u kojoj izjavi izvještava o navedenim dešavanjima (T-62), te Spisak prijedloga za Stožer zapovjedništva odbrane grada Mostar od 08.08.1993.godine u kojem zapovjednik odbrane Grada Mostara Zlatan Mijio Jelić, predlaže Glavnom stožeru HVO-a između ostalih imena i Milu Puljića za stožer zapovjedništva Odbrane Grada Mostara (T-107).

185. Pored navedenog, Tužilaštvo je zastupajući ovu tezu istaklo i druge dokaze (posebno dokaz T-43⁷²) koje se odnose na zapovijed da sve jedinice unutar odbrane grada vrše napadna djelovanja na prostorima Bijelo Polje, Vrapčići i grad Mostar, kao i da Grad Mostar treba granatirati selektivno u različitim vremenskim razmacima, iz čega se prema navodima Tužilaštva vidi da je napad na civilno stanovništvo, kao i da je taj napad dio širokog i sistematičnog napada protiv bošnjačkog stanovništva. Ujedno, Tužilaštvo tvrdi da, kao što iz dokaza proizlazi, da je Zlatan Mijo Jelić, zapovjednik Sektora odbrane grada, organizovao sastanak sa postrojbama do nivoa bojni i ostalih samostalnih postrojbi i brigada i izdati zadaće, pa samim tim se ukazuje da je Puljić Mile bio dio širokog i sistematičnog napada i udruženog zločinačkog poduhvata jer je znao za naredbu i provodio je.

186. Analizirajući naprijed navedeno, Vijeće zaključuje da Tužilaštvo, osim nesporne činjenice da je II bojna, sastavni dio II brigade HVO, pri Operativnoj zoni Jugoistočna Hercegovina, odnosno samo jedna od jedinica u čitavom sistemu odbrane HVO, na koje su se odnosile sve zapovjedi viših instanci, ničim nije dokazalo, pa ni ovim pobrojanim dokazima, odnosno uspostavilo pravno-logičku vezu sa tvrdnjom da je Puljić Mile *svojim radnjama* bio dio širokog i sistematičnog napada i udruženog zločinačkog poduhvata. Činjenica da je II Bojna bila u sistemu odbrane HVO, a čije su snage (HVO-a) kako je utvrđeno učestvovala u širokom i sistematičnom napadu na području Mostara i šire, ne znači, kako to Tužilaštvo prezentuje, da je optuženi Puljić svojim svojstvom (kao zapovjednik II bojne) automatski učestvovao u istom.

⁷² Zapovijed HZHB, Sektor Odbrane broj 02-721/93 od 08.11.1993. godine

187. Kao krucijalne dokaze da je optuženi Puljić bio u samom vrhu struktura HVO-a u odbrani grada Mostara i u njemu imao značajnu ulogu, Tužilaštvo ističe dokaze T-59 Zapovijed načelnika glavnog Štaba HVO-a od 02.07.93. godine kojom se uspostavlja odbrana grada Mostara, u čijem se stožeru navodi između ostalog osoba prezimena Puljić. Odbrana je u toku postupka osoravala činjenicu da se radio o optuženom Mili Puljiću, te tvrdila da je riječ o Slavku Puljiću zapovjedniku pješastva u HVO-u, koji je u međuvremenu preminuo. Ovo dilemu da li se zaista radi o optuženom Puljiću, Tužilaštvo nije potkrijepilo dodatnim dokazima, zbog čega Vijeće nije moglo prihvatiti dokaznu snagu ovog dokaza u pravcu kojem je Tužilaštvo težilo. S druge strane, Tužilaštvo je prezentiralo i dokaz T-107, Prijedlog zapovjednika odbrane Grada Mostara Zlatana Mije Jelića načelniku GŠ HVO-a od 08.08.93., sa spiskom prijedloga za stožer zapovjedništva Odbrane grada Mostara, gdje se među navedenim 8 osoba nalazi i Mile Puljić zapovjednik II bojne II brigade. Osim ove činjenice da je optuženi predložen u pomenuti stožer, Tužilaštvo nije pružilo dodatne dokaze da je ovakav prijedlog prihvaćen i da je isti od navedenog datuma zaista i bio u Glavnom stožeru kako je to predloženo.

188. Nadalje, Tužilaštvo niti jednim dokazom nije ukazalo da je jedinica, odnosno pripadnici 2. bojne, čiji je zapovjednik bio optuženi Puljić, hapsili civile bošnjačke nacionalnosti u inkrimisanom periodu, te osim činjenice da je nekoliko svjedoka, kako su posvjedočili uhapšeno u neposrednoj blizini komande 2. Bojne na Aveniji, odnosno naselju Rudnik, nema dokaza da li su ti vojnici bili pripadnici 2. Bojne, odnosno da li je navedeno hapšenje naredio Mile Puljić ili da li je istio imao znanje i svijest o tome.

189. Dakle, temeljiti navedeno isključivo na činjenici što je optuženi u inkriminisanom periodu bio zapovjednik II bojne, koja je u sistemu odbrane HVO-a bila samo jedna od postrojbi, je po ocjeni ovog Vijeća paušalno i bez utemeljenja na dokazima. S obzirom da je riječ o krivičnom djelu koje može biti počinjeno isključivo sa umišljajem, Tužilaštvo je navedenu svjesnu komponentu počinjenja djela bilo dužno dokazati van razumne sumnje, na temelju izvedenih dokaza, a ne samo takvo navodno znanje navesti u optužnici. Kod ovakvog stanja stvari, Vijeće nalazi bitnim istaći da upravo sama činjenica svojstva optuženog i prisustva njegove jedinice na

području Mostara u navedenom periodu, sama po sebi, nužno ne znači ni da je optuženi bio svjestan postojanja zajedničkog plana i dijelio zajedničku namjeru UZP-a.

190. Kada su u pitanju konkretne radnje optuženog Puljića, predmetnom optužnicom mu se stavlja na teret da je u okviru širokog i sistematičnog napada na civile, u svojstvu zapovjednika II bojne II Brigade HVO-a Mostar, **dopustio** neposrednim izvršiocima da čine krivična djela radi ostvarenja te zajedničke zločinačke namjere (tačka 1. Optužnice), i **zahtijevao** izvođenje civila –zatvorenika iz logora Heliodrom na prinudne radove i u živi štit, na prvu liniju između Armije BiH i HVO-a, u Mostaru, na području Šantićeve i Ričine ulice i dr., u zoni odgovornosti II Bojne, 2. Brigade, i preuzimajući rizik da zatvorenici budu ubijeni, ranjeni i izloženi svirepom i nehumanom tretmanu, usljed čega je prema navodima optužnice oko 73 zatvorenika-civila ranjeno, a 11 poginulo, dok je oko 15 njih bilo fizički zlostavljano (tačke 2-14. Optužnice)

VII. INKRIMINACIJE PO TAČKAMA OPTUŽENJA

a. Odgovornost za radnje podređenih

191. Tačkom 1. optužnice optuženi se tereti za radnje pripadnika II Bojne II Brigade HVO-a, koji su dana 11.05.1993. godine, u Mostaru, u ul. Avenija, protivpravno lišili slobode braću Drače Alicu i Drače Dragana i odveli ih u nepoznatom pravcu, a čija tijela su naknadno pronađena i identifikovana, u smislu da je Puljić Mile, kao nadređena osoba, bio dužan i mogao je znati da se ovi spremaju učiniti i da su već učinili to djelo, pa je propustio da preduzme nužne i razumne mjere da spriječi učinjenje ovog krivičnog djela, odnosno da počinioc tog djela kazni.

192. Na navedene okolnosti saslušana je S1 kao neposredni očevidac događaja, supruga jednog od odvedenih lica, opisujući vrijeme i način na koji su njen muž i djever odvedeni, koja je potom prepoznala vojnike koji su ih odveli, iznoseći svoja saznanja navodi da je od drugih čula da su najprije odvedeni do prostorija 2. bojne, a potom na mašinski fakultet gdje su ubijeni. Svjedokinja je također potvrdila

da niko osim njih dvojice te večeri nije izveden iz njihove zgrade, kao i da je postojala od ranije netrpeljivost između njenog djevera i jednog od vojnika koji su došli (izvjesni Ante), s obzirom da je Ante njenog djevera, još u prvom ratu sa Srbima, zbog psovanja prijavio vojnoj policiji i da je zbog toga proveo mjesec dana u zatvoru. Svjedokinja je izvršila i prepoznavanje navedenih lica.⁷³

193. Na navedene okolnosti su saslušani i svjedoci S2, S3, M.L., svjedok S-6, kojim je poznato da su braća Drače odvedena od strane 2 vojnika koja su bila u maskirnim uniformama sa HVO oznakama i naoružani, opisujući kako su izgledali, te je svjedok S-6 jednog od njih (Predrag Gagro) dobro poznao, a za drugog je kasnije saznao da se zvao Zovko Ante.

194. Dakle, na osnovu navedenih izjava, kojima je Vijeće poklonilo vjeru, i koji su u bitnim dijelovima međusobno saglasni i dopunjujući, Vijeće utvrđuje da su braća Drače dana 11.05.1993. godine odvedena od strane dvojice vojnika, od kojih je jedan bio pripadnik 2. Bojne, a drugi pripadnik vojne policije i raniji pripadnik 2. Bojne, te da se radilo o licima Zovko Ante i Predrag Gagro.⁷⁴ Također, Vijeće utvrđuje da su braća Drače naknadno ubijena i da je smrt nastupila usljed posljedica povreda dobijenih vatrenim oružjem što proizlazi iz nalaza i mišljenja vještaka medicinske struke (dokaz T-27) .

195. Međutim, da bi se mogla utvrditi krivica optuženog Puljića za navedene radnje, Tužilaštvo je moralo dokazati da je optuženi znao za navedeno hapšenje. Naime, temeljiti zaključak da je optuženi Puljić znao da su hapšenje vršili vojnici, kojima je bio nadređeni, isključivo na činjenici što je jedan od njih bio pripadnik II Bojne, a optuženi njen zapovjednik, je po ocjeni ovog Vijeća paušalno i bez utemeljenja na dokazima. S obzirom da je riječ o krivičnom djelu koje može biti počinjeno isključivo sa umišljajem, Tužilaštvo je navedenu svjesnu komponentu počinjenja djela bilo dužno dokazati van razumne sumnje, na temelju izvedenih dokaza, a ne samo takvo navodno znanje navesti u optužnici. Takav zaključak

⁷³ T1 i T2-Foto album sa potpisima svjedoka

⁷⁴ T-165 i T-166 dokumentacija vezana za vojni status osoba Ante Zovko i Gagro Predrag

međutim ne proizilazi iz izvedenih dokaza, posebno ako se ima u vidu da od strane Tužilaštva, kroz dokazni postupak, nije dokazano gdje se optuženi u tom trenutku nalazio, da li je do njega došla bilo kakva informacija o hapšenju navedenih lica, te da su braća Drače zaista dovedena u prostorije 2. bojne. S druge strane, iz iskaza svjedoka S1 proizilazi da je njen djever već od ranije (od prvog rata sa Srbima) imao probleme sa Zovko Antom kao jednim od lica koji ga je odveo, te da je njen djever imao konstantan strah i zbog toga je to jutro i došao kod svog brata u strahu od tog Ante, koji mu je po dolasku rekao „tu se kriješ“, a kad je Ante poveo i njegovog brata, rekao mu „s kim si takav si“. U tom smislu navedene činjenice kod Vijeća stvaraju razumnu sumnju da se u konkretnom radilo o ličnom sukobu između ubijenog Drače Alice i izvjesnog Ante, što ostavlja sumnju u bilo kakvu umiješanost optuženog Puljića u navedenom događaju.

196. Iz navedenih razloga, uslijed nedostatka dokaza, Vijeće na temelju principa *in dubio pro reo* nije našlo dokazanim krivicu optuženog za radnje prisilnog nestanka iz opisane tačke optužnice po principu komandne odgovornosti.

b. Odgovornost vezano za zahtjeve za izvođenje zatvorenika

197. Naime, tačkama 2-13 optuženom se stavlja na teret isti opis krivičnih djela sa različitim oštećenim, stoga je navedene tačke Vijeće uzelo i razmatralo kao jednu tačku optužnice, sa različitim podtačkama.

198. U tom smislu se u ovim tačkama navodi da je u periodu od 21.07. do 14.10.93. u Mostaru, na zahtjev Puljić Mile, zapovjednika II Bojne II Brigade HVO-a, upućenog upravniku logora Heliodrom, pripadnici 2. Bojne II Brigade HVO-a iz zatvora Heliodrom izveli više zatvorenika bošnjačke nacionalnosti i prisilno ih doveli na rad na prvu liniju zone odgovornosti, koju je držala ova bojna u Ričinoj-Šantićevoj ulici, te su zatvorenici prisiljavani da za potrebe ove bojne obavljaju razne poslove u svrhu utvrđivanja linija i sl., a kojom prilikom su neki od zatvorenika ranjeni, poginuli ili bili fizički zlostavljeni.

199. Kada je u pitanju tačka 14. Optužnice, kojom Tužilaštvo također

tereti optuženog vezano za zahtjeve za izvođenje zatvorenika, Vijeće nalazi da se u pomenutoj tački nalazi veliki broj različitih datuma u vremenskom periodu 24.06.1993.- 07.02.1994. godine kada je optuženi zahtijevao izvođenje zatvorenika na radove, navodeći pri tome sedam imena zatvorenika koji su izlagani opasnosti po život u uslovima neposredne razmjene vatre. Vijeće zapaža da se neki datumi iz ove tačke ponavljaju i bili su predmetom ranijih tačaka. Vijeću je nejasno koja je bila namjera Tužilaštva kada je optuženog optužilo za ovu tačku i stiče dojam da su datumi nabrojani neselektivno jer se Tužilaštvo nije odredilo šta se koji dan desilo i u odnosu na kojeg oštećenog, odnosno koje posljedice su isti imali i sl. S obzirom da ovu tačku Vijeće nalazi konfuznom, logički i pravno nedokazivom, u svom daljnjem izlaganju će se referisati na tačke 2-13 koje se odnose na pojedinačne inkriminacije i konkretne događaje vezano za izvođenje i rad zatvorenika.

200. Navedenim tačkama (2-13), opisani su događaji izvođenja pritvorenika na radove okarakterisani kao prisilni rad koji su za posljedice takvog rada imalo ranjavanje, fizičko maltretiranje i pogibiju zatvorenika.

201. Vijeće nalazi da međunarodno humanitarno pravo ne zabranjuje svako upućivanje na rad zaštićenih osoba u oružanim sukobima. Zabrana se odnosi na prisilni ili nedobrovoljni rad. Međutim, da bi se utvrdilo da li je odvođenje na takav prisilni rad bilo protivpravno, nužno je prije svega utvrditi da li to odvođenje na prinudni rad ima karakter „okrutnog postupanja“, čija zabrana je propisana članom 3. Statuta MKSJ, ali i zajedničkim članom 3. (1) Ženevskih konvencija. Kod definiranja pojma okrutnog postupanja, prema shvatanju i praksi MKSJ *„okrutno postupanje, kao kršenje zakona i običaja ratovanja, je: a. namjerna radnja ili propust [...] koja nanosi tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu, ili predstavlja ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo, b) počinjena nad osobom koja ne učestvuje aktivno u neprijateljstvima. U tom smislu, korištenje osoba koje ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima za izgradnju vojnih utvrđenja....predstavlja težak napad na ljudsko dostojanstvo..., a sukladno tome i svako naređenje kojim se zaštićene osobe prisiljavaju na kopanje rovova ili na pripremanje drugih vrsta vojnih objekata, naročito kada je takvim*

*osobama naređeno da to čine protiv vlastitih snaga u oružanom sukobu, predstavlja okrutno postupanje*⁷⁵.

202. Angažovanje civila bošnjačke nacionalnosti, u inkriminisanom periodu zatočenih u logoru Heliodrom, na obavljanju radova, nesporno je potvrđeno iskazima svjedoka, te materijalnim dokazima, kako Tužilaštva tako i odbrane. Naime, većina saslušanih svjedoka, čije iskaze je sud prihvatio, imajući u vidu njihovu međusobnu saglasnost, su potvrdili da je odvođenje na radove bilo uobičajena i redovna pojava, a mali broj je onih (svjedok O.F., Salih Razić) koji su isticali da je bilo slučajeva da se na radove odlazilo i dobrovoljno. Čak i kada je riječ o svjedocima koji su isticali da se i dobrovoljno javljalo na radove, imajući u vidu da je motiv za takav, "dobrovoljni" odlazak na radove, što su svjedoci na taj način imali priliku doći do dodatne hrane, ne umanjuje prisilni karakter navedenog rada, s obzirom da su se radovi uglavnom odnosili na kopanje rovova, tranšeja, bunkera, na prvim borbenim linijama, prisilnog rada koji ispunjava obilježja okrutnog postupanja. U svom iskazu svjedoci su opisivali proceduru izvođenja na radove, da su radovi obavljani na lokalitetima opasnim po život, te posvjedočili o vlastitom ranjavanju, te ranjavanju i pogibiji ostalih zatvorenika koji su obavljali radove.

203. Tako je svjedok Rijad Leto posvjedočio da je 05.08 ranjen u Šantićevoj ulici u lijevu podlakticu prilikom nošenja vreća za pomjeranje linije ka Armiji BiH. Prilikom izvođenja radova u Šantićevoj nalazili su se na sredini između linija HVO-a i Armije BiH i bila su stalna dejstva sa obje strane, nisu smjeli izaći iz te vatre, jer bi, kako svjedok navodi, bili ubijeni od strane HVO.

204. Svjedok Zulfo Humačkić je posvjedočio da je najviše puta je bio u Šantićevoj, gdje je bio u živom štitu, jer je linija razdvajanja tu bila najtanja. Svjedoči da je 05.08.'93. godine iz Heliodroma izvedeno najviše vojnika, od 60-100, bilo je borbenih dejstava sa obje strane i pomjerala se linija. Pritvorenici su morali raditi za vrijeme borbenih dejstava, puniti i prenositi vreće sa pjeskom.

⁷⁵ Vidjeti presuda žalbenog vijeća MKSJ u predmetu Blaškić, paragraf 595, pozivanje na presudu Čelebići, paragrafe 424-426

205. Svjedok H.O. je posvjedočio da je iz logora Heliodrom izvođen u Šantićevu tu su bili najžešći okršaji, dosta je ljudi bilo i ranjeno i poginulo. Kombi i kamioni bi obično dolazili ujutru, skupili bi ih u grupe i odvodili na rad, na radaove se išlo prisilno. U Šantićevj ulici se praktično vodila borba od zgrade do zgrade, od ulaza do ulaza. Tamo su svjedok i ostali zatvorenici pakovali pijesak i zemlju u vreće i nosili na mjesta gdje su bili otvori, prozori i vrata, da bi se to zazidalo i da bi bilo zaštićeno od borbenih dejstava. Dana 06.08.93. svjedok je radeći te poslove došao do mjesta gdje se trebaju složiti napunjene vreće i onda su se začuli udarci metaka po zidovima i tom prilikom je svjedok ranjen u prijedijelu lijeve potkoljenice. Najvjerovatnije je ranjen od metaka, jer to su bili pancirni meci koji su mogli proći čak kroz zidove.

206. O pogibiji zatvorenika Čolaković Derve dana 11.08.93. godine prilikom izvođenja radova na potezu Šantićeve ulice, proizlazi iz saglasnih izjava svjedoka V.E., Čolaković Aiše, E.H., te materijalne dokumentacije koja se odnosi na ekshumaciju, fotodokumentaciju, izvještaj o ranjavanju imenovanog I dr. (dokazi T-196, T-202-T-204).

207. Saglasnim izjavama vezano za izvođenja, stalna borbena dejstva i razmjena vatre sa obje strane, uslova u kojima su radili na potezu Šantićeve, te svjedočenjima o vlastitom ranjavanju, ranjavanju drugih i pogibiji, posvjedočili su i svjedoci Jusuf Gološ, K.Ć., V.E., S8, Ismet Idriz, Emir Šoše, Gosto Alija, Ratkušić Šefik, Salko Vrača, S-10, S-11, Ahmo Idriz, S-12, S-13, S-14, S-15, J.E. i drugi.

208. Također, da su zatvorenici stradali prilikom izvođenja radova proizlazi iz mnogobrojnih materijalnih dokaza i to izvještaja, protokola iz bolnica i sl.

209. Tako prema dokazu T-278 Izvješće Stanka Božića upravnika zatvora Heliodrom od 22.07.1993. proizlazi da je dana 21.07.1993. godine na osnovu Zahtjeva br. 04-1625/93 2. Brigade 2. Bojne ustupljeno 30 zatvorenika u svrhu izvođenja radova, te da je osiguranje pritvorenika 2. Brigade 2. Bojne izvršila ista Bojna. Iz izvještaja se vidi i da sa rada nije vraćen pritvorenik Hrnjica Merzad koji je ranjen i kome je ukazana ljekarska pomoć i prebačen u bolnicu. S druge strane, prema dokazu T-279 Izvod iz protokola Bolnice u Mostaru proizlazi da je Hrnjica

Nedžad (Nerzad), primljen na liječenje dana 21.07.1993. godine.

210. Nadalje prema dokazu T-172 Izvješće Stanka Božića br. 520/93 od 04.08.1993. g; proizlazi da je dana 03.08.1993. godine na osnovu zahtjeva 2. bojne 2. brigade kojom zapovjeda Mile Puljić istoj predato 60 zatvorenika za rad, te da je pri povratku sa rada utvrđeno da nedostaje pritvorenik Bišćević Amel, kao i da je vojni policajac izvjestio upravnika SVIZ-a da je pritvorenik ranjen i da je smješten u bolnicu.

211. Također, i iz dokaza T-186 Izvješće Stanka Božića, br. 525/93 od 07.08.1993.g.; proizlazi da je dana 06.08.1993. godine po zahtjevu 2. Brigade 2. Bojne odobreno izuzimanje 70 zatvorenika za rad. Dalje se iz Izvještaja vidi da se sa rada nije vratilo 6 zatvorenika i to: Jelin Samir, Demirović Mirso, Karić Haso, Vranović Adem, H.O. i Mustafa Tuće, te da su zbrinuti u bolnici.

212. Također, izvještaji koji govore o ranjavanju/pogibiji i maltretiranju vojnika na navedenoj liniji, te izvodi iz bolnica, proizlaze i iz dokaza T-180, T-181, T-196, T-197, T-212, T-213, T-216, T-217., T-256, T-257, T-289 i dr.

213. Temeljem interpretiranih dokaza, imajući u vidu njihovu međusobnu saglasnost, Vijeće je zaključilo da su tokom cjelokupnog inkriminisanog perioda, dakle od 21.07.93., pa nadalje, zatočeni civili u logoru Heliodrom izvođeni na radove, kao i da su ti radovi imali karakter okrutnog postupanja jer su radeći na prvim borbenim linijama, a najčešće u Šantićevoj ulici na liniji razgraničenja između HVO i Armije BiH, bili izloženi riziku da budu ranjeni ili lišeni života, a što je za posljedicu imalo da su neki od njih ranjeni, maltretirani ili smrtno stradali.

214. Dakle, jedina inkriminacija u pogledu navedenih tačaka optužnice koja se optuženom stavlja na teret je podnošenje „zahtjeva“ za izvođenje zatvorenika na radove odnosno kako to u zahtjevima stoji na obavljanje komunalnih poslova. Ta činjenica nije sporna i tačno je da je optuženi takve zahtjeve podnosio. Medjutim odmah valja napomenuti da Tužilaštvo niti jednim dokazom ne samo da nije dokazalo, nego nije ni nagovjestilo mogućnost da je optuženi podnosio

zahtjeve sa ciljem očuvanja i proširenja HZ-HB odnosno uspostavljanja hrvatske teritorije u granicama Hrvatske banovine. Ostalo je potpuno nejasno koja je to teritorija, koje su njene granice, a posebno nije dokazana bilo kakva aktivnost optuženog u tom pravcu. Optuženi je bio operativac, odnosno zapovjednik bojne, koji se nije bavio politikom, obzirom da Tužilaštvo nije dokazalo da je učestvovao na bilo kakvim skupovima na kojima se eventualno raspravljalo o tzv. Banovini.

215. Što se tiče zahtjeva koji kao dokumenti nisu sporni, o njihovoj validnosti i značenju u vojnom smislu izjasnio se vještak odbrane Milan Gorjanc, navodeći da zahtjevi nisu naredbe, da nisu obavezujuće, da su se one tek odlukom zapovjednika odbrane Mostara pretvarale u naredbe koje su realizovane od strane uprave Heliodroma. Sud je u cjelosti prihvatio nalaz navedenog vještaka jer se radi potpuno neutralnoj osobi, koja u vrijeme ratnih zbivanja nije učestvovala niti na jednoj zaraćenoj strani, za razliku od vještaka Tužilaštva koji je ne samo bio pripadnik Armije BiH, koja je bila u sukobu sa HVO, nego je svoj nalaz temeljio isključivo na obavještajnim podacima koju su opet sačinile sigurnosne službe Armije BiH i koji upravo iz tih razloga za sud neprihvatljiv i Vijeće mu nije poklonilo vjeru.

216. Nadalje, valja napomenuti da je zbog učestvovanja raznih paravojnih formacija u borbama na prvim linijama, o čemu su i govorili brojni svjedoci Tužilaštva, ostalo nejasno ko je zapravo zatvorenike rasporedjivao na radove na prvim linijama jer je izvodjenjem zatvorenika iz Heliodroma prestala efektivna kontrola optuženog nad zatvorenicama i postavlja se pitanje da li je uopšte od tog momenta optuženi imao bilo kakvu vezu sa zatvorenicima ili je to bila obaveza osobe koja je izdala „naredbu“ i čija je naredba u konačnici i relizovana.

217. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće je zaključilo da u pogledu predmetnih inkriminacija, izvedeni dokazi od strane optužbe po svom sadržaju i kvalitetu nemaju potrebnu snagu uvjerljivosti da bi Vijeće moglo van razumne sumnje zaključiti da je optuženi počinio krivično djelo za koje se tereti, iz kog razloga je Vijeće, primjenom načela „in dubio pro reo“, donijelo oslobađajuću presudu, u skladu sa članom 284. tačka c) ZKP BiH.

VIII. ODLUKA O TROŠKOVIMA I IMOVINSKOPRAVNOM ZAHTJEVU

218. Na osnovu člana 189. stav 1 ZKPBiH, optuženi se, oslobađa dužnosti plaćanja troškova postupka i paušala, te je Vijeće odredilo da troškovi postupka padaju na teret budžetskih sredstava Suda.

219. Na osnovu člana 198. stav 2. i 3. ZKPBiH, oštećeni se sa imovinskopравnim zahtjevima upućuju na parnični postupak.

Zapisničar

Pravni savjetnik

Ivana Totić

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Darko Samardžić

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude dozvoljena je žalba Apelacionom vijeću, Odjela I Suda Bosne i Hercegovine u roku od 15 (petnaest) dana po prijemu pismenog otpravka ove presude.

IX. PRILOG A DOKAZI

TUŽILAŠTVA BIH

1. Spisak svjedoka Tužilaštva :

<u>Ime svjedoka</u>	<u>Datum saslušanja</u>
1. S -1 2. S -2	08.04.2015
3. S- 3	13.05.2015
4. L. M. 5. O.B. 6. F.O.	20.05.2015
7. Rijad Leto 8. Zulfo Humačkić	27.05.2015
9. Meho Kodro 10. Mirso Demirović 11. O.H.	17.06.2015
12. Adem Vranović 13. Mustafa Tuce	01.07.2015
14. Aiša Čolaković 15. Ahmet Razić 16. Jusuf Gološ	08.07.2015
17. Č.K. 18. K. H. 19. E. V. 20. H.E.	26.08.2015
21. Šaćira Ljević 22. P.E. 23. H.N. 24. Č.M. 25. P.Z.	02.09.2015
26. S - 7 27. S - 8 28. Ibro Pajić 29. Ismet Idriz	09.09.2015
30. S - 4 31. Emir Šoš 32. Alija Gosto 33. Šefik Ratkušić 34. Salko Vrač	30.09.2015

35. S - 10 36. S - 11 37. Ahmo Idriz	07.10.2015
38. S - 12 39. S - 13 40. S - 14 41. S - 15	21.10.2015
42. S.L. 43. K.O. 44. Ć.S. 45. Nerzad Hrnjica 46. S - 16	04.11.2015
47. M.P 48. E.J 49. E.A. 50. S.Đ.	11.11.2015
51. S - 6 52. S - 5 53. S.O. 54. H.A. 55. A.T. 56. S.Dž.	09.12.2015
57. Fatima Muminagić 58. Jusuf Kevelj 59. Zlatan Alendar 60. Refik Salihović 61. Mehmedalija Ćulić	13.01.2016
62. Miralem Kreso 63. M.K. 64. A.B.	20.01.2016
65. Smajo Čevra (čitanje iskaza) 66. Salih Razić (čitanje iskaza) 67. Hasan Berić (čitanje iskaza)	27.01.2016
68. Zemir Sinanović (vještak)	03.02.2016 02.03.2016 09.03.2016 30.03.2016
69. Adnan Mušić 70. Ibro Gadara (čitanje iskaza) 71. Zijah Duranspahić (čit. iskaza) 72. Halil Mulać (čitanje iskaza)	06.04.2016
73. Hamza Žujo (vještak)	27.04.2016

2. Spisak materijalnih dokaza Tužilaštva:

Broj dokaza	Sadržaj dokaza
T - 1	Foto album broj – T 20 0 KTRZ 0000 125 08
T - 2	Foto album broj – T 20 0 KTRZ 0000 125 08
T - 3	Otpusno pismo RO Regionalni medicinski centar "Dr. Safet Mujić" Mostar br. 2132/199 od 22.11.93 na ime Rijad Leto
T - 4	Lični karton – Savez logoraša FBiH – Sarajevo broj 23/97 za Adem Vranović
T – 4a	Uvjerenje – Savez logoraša BiH broj 23/97 od 11.12.1997. godine za Adem Vranović
T – 4b	Lična/osobna karta Adem Vranović broj 318369
T – 5	Imena lica koje spominje zaštićeni svjedok S – 7 od 09.09.2015. godine (POV)
T – 6	Potvrda – International committee of the red cross, Zagreb 02.09. 1998. godine
T – 7	Otpusno pismo – Regionalna ratna botnica NVO Mostar (POV)
T – 8	Potvrda – International committee of the red cross – Zagreb, 31.12.1993. godine
T – 8a	Unija Republika BiH, Hrvatska republika Herceg – Bosna, Regionalna ratna HVO Bolnica Mostar, Odjeljenje Ambulanta "Heliodrom" za bolesnika: Ismet Idriz
T- 9	Otpusno pismo na ime Salko Vračić od 21.08.1993. godine (kopija, original dat na uvid sudiji i vraćen svjedoku)
T - 10	Papir Tužilaštva BiH sa označenom adresom svjedoka S - 11 (POV)
T – 11	Zaključak Kliničke bolnice Mostar na ime S - 14 od 27.10.1995. godine (POV)
T – 12	Potvrda Certificate International Committee of the Red Cross na ime S - 15 od 12.02.1996. godine (POV)
T – 13	Potvrda/certifikat Crvenog krsta na ime E.J. br. BAZ – 316486, Zagreb, 14.06.1994. godine
T – 14	Nalaz i mišljenje specijaliste na ime Jazvin Edin i uputnica specijalisti za slikanje na ime E.J. od 31.08.1993. godine
T – 15	Fco. lična karta crvenog krsta na ime S. O. broj 32228467
T – 16	Fco. Nalaz i mišljenje specijaliste za bolesnika H.A. od Regionalne ratne bolnice Mostar broj 5813/93 od 02.09.1993. godine
T – 16a	Dokument – tabela sačinio svjedok H. A.
T – 16b	Dokument – skica sačinio svjedok H. A.
T – 17	Fco. Nalaz i mišljenje specijaliste za bolesnika Sead Đelilović od Regionalna ratna bolnica broj: 5710 od 31.08.1993. godine
T – 18	Uputnica za bolnicu specijalisti za radiologa na ime Miralem Kreso od 31.08.1993. godine, Mostar
T – 19	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Smajo Čevra, broj: 04/1-15-4-4989/2015 od 13.10.2015. godine, HNK, Mostar
T – 19a	Zapisnik o saslušanju svjedoka Smajo Čevra, Državna agencija za istrage i zaštitu, Regionalni ured Mostar, broj: P-16-15/3-04-2-Z-222/14 od 16.10.2014. godine
T – 20	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Salih Razić, broj: 04/1-15-4-122/2015 od 14.04.2015. godine, HNK, Stolac

T – 20a	Zapisnik o saslušanju svjedoka Salih Razić Državna agencija za istrage i zaštitu, Reginalni ured Mostar, broj: P-16-15/3-04-2-Z-382/14 od 28.10.2014. godine, u prilogu medicinska dokumentacija
T – 21	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Hasan Berić, broj 05-13-29306/2015 od 09.11.2015. godine, Kanton Sarajevo, Općina Novi Grad Sarajevo
T – 21a	Zapisnik o saslušanju svjedoka Hasan Berić Državna agencija za istrage i zaštitu, Reginalni ured Mostar, broj: P-16-15/3-04-2-Z-333/14 od 22.10.2014. godine
T - 22	Nalaz i mišljenje od 03.08.2014. godine uz dopunu od 17.11.2014. godine u krivičnom predmetu protiv Puljić Mile. Vještak vojne struke: doc. dr. Zemir Sinanović, brigadir.
T – 23	Otpusno pismo Regionalne ratne bolnice HVO Mostar, potvrda od 08.05.1997 Međunarodnog crvenog krsta o registraciji.
T – 24	Zapisnik o saslušanju svjedoka Gadara Ibri u Tužilaštvu od 23.10.2014.god
T – 25	Zapisnik Državne agencije za istrage i zaštitu (regionalni ured Mostar) od 23.10.2014.god o saslušanju svjedoka Duranspahić Zijaha u njegovoj porodičnoj kući u Čapljini.
T – 26	Zapisnik Državne agencije za istrage i zaštitu (regionalni ured Mostar) od 23.10.2014.god o saslušanju svjedoka Mulać Halila u njegovom stanu u Stocu.
T – 27	Nalaz i mišljenje od 12.04.2016. godine dr. Hamza Žujo, specijalista sudske medicine, uz dopunsku dokumentaciju (kako je navedeno na podensku TBiH od 28.06.2016. godine)
T – 28	Slike logora Heliostrom, ovjerena kopija iz Haga, haški br 02034731, br 02034732, br 02034739, br 020347, br 02034730, Službena zabilješka SIPA-e broj P-16-15/3-1-04-2-sz-356/14 od 31.10.2014.godine i Mapa Mostara, ovjerena u Hagu
T – 29	Odluka o uspostavi Hrvatske zajednice Herceg-Bosna od 18.11.1991. godine, haški broj 03270528 i 03270529, ovjerena u Hagu
T – 30	Narodni listovi 1992. godine, haški broj od 03432218 do 03432658
T – 31	Odluka o oduzimanju i i prijelazu imovine okupatora u vlasništvo Hrvatske zajednice Herceg Bosna broj 436 od 03.07.1992. godine, haški broj 00446262 - 00446223
T – 32	Odluka Ustavnog Suda BiH broj 46/92 od 14.09.1992. godine, haški broj 00507532-00507534
T – 33	Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine broj 28/93 od 20.01.1994. godine, haški broj 01033660-00507534
T – 34	Odluka o proglašenju neposredne ratne opasnosti broj 01-011-301/92 od 08.04.1992. godine, Službeni list Republike BiH 1/1 od 9.4.1992.godine
T – 35	Odluka o proglašenju ratnog stanja broj 1201/92 od 20.06.1992. godine, Službeni list Republike BiH, od 20.6.1992. godine
T – 36	Mirovni sporazum o prekidu vatre koji ukučuje potpuni prestanak neprijateljstava sa stupanjem na snagu 25.02.1994. godine
T – 37	Rješenje Odjel odbrane HVO, HZHB broj 03-44/92 od 03.09.1992. godine, kojim se formira Centralni vojni zatvor Heliostrom, haški broj 015214, ovjeren u Ariv Zagreb
T – 38	Izvešće Središnji vojno-Istražni zatvor broj 203/93 od 23.03.1993. godine iz kojeg se vidi kada je Stanko Božić stupio na dužnost ravnatelja Heliostroma, haški broj 01538368, ovjerena u Hagu
T – 39	Službena zabilješka SIPA-e broj 17-13/3-1-04-2-21-185/09 od 1.10.2009. godine kojom se dostavlja Personalni karton časnika Mile Puljić broj 1902-54, ovjerena kopija, i VOB 8 za Puljić Mileta, ovjerena kopija
T – 40	Ukaz o dodjeli časničkih činova o oružanim snagama HRHB, MO-Uprava za odbranu –Mostar broj P-UK-111/96 od 27.03.1996. godine za Ilija Vrljić i Mile Puljić, sin Ivana, rođen 20.06.1954. godie Stolac, potpisano od strane Ivana Bendera VD, predsjednika Predsjedničkog Vijeća, ovjerena kopija

T – 41	Spisak Vojaka po abecedi Mile Puljić demobilisan 20.02.1994. godine. Datum stupanja u HVO 20.09.1991. godine po činu i dužnosti zapovjednik Bojne, 2. Bojna zapovjedništvo. , datum dokumenta 18.09.1999. godine, ovjerena kopija
T – 42	Pregled časničkog kadra na ključnim dužnostima u zapovjedništvima i postrojbama HVO-a, Glavni stožer HVO-a Mostar od mjeseca jula 1993. godine, iz Pregleda časničkog kadra od mjeseca jula 1993. godine se vidi da je u Glavni stožer imenovao Milivoje Petković, kao načelnik Glavnog stožera, kao i da je Zapovjednik u Zapovjedništvu OZ Jugoistočna Hercegovina bio Miljenko Lasić i dr., ovjerene kopije
T – 43	Zapovijed HZHB, Sektor Odrbane broj 02-721/93 od 08.11.1993. godine, haški broj 01524777, ovjereno u Hagu
T – 44	Zapovijed HZHB, Sektor Odbrane Mostara broj 02-922/93 od 02.12.1993. godine Iz Zapovijedi broj 02-922/93 od 02.12.1993. godine, haški broj 01524935, ovjereno u Hagu
T – 45	Zapovijed HZHB, Zborno područje Mostar broj 02-1164/93 od 03.12.1993. godine Iz Zapovijedi broj 02-1164/93 od 03.12.1993. godine, haški broj 01524933, ovjereno u Arhiv Zagreb
T – 46	Predmet Dostavljanje Infomacija HVO-OZ JiH, II Bojna 2. Brigade broj 01-2071/93 od 18.10.1993. godine, ovjereno u Arhiv Zagreb
T – 47	Zapovijed HZHB, Sektor Obrane Mostara broj 02-814/93 od 18.11.1993. godine, haški broj 01566724, ovjereno u Hagu
T – 48	Izvanredno Izvješće HZHB, Zborno područje Mostar, II Bojna II Brigada broj 01-2272/93 od 10.12.1993. godine, haški broj 01517207, ovjereno u Hagu
T – 49	Izvanredno izvješće II Bojna 2. Brugada broj 01-20/94 od 04.01.1994. godine. haški br. 01568279, ovjereno u Hagu
T – 50	Izvješće o brojnom stanju ratnih zarobljenika Konačište Heliodrom, Uprava bojne policije, Vojna pošta 1711, broj 02-12-13-216/94 od 15.03.1994. godine, haški br. 01570082 ovjereno u Hagu
T – 51	Informacija Odjel Odbrane, sektor sigurnosti broj 02-4-1-958/93 od 05.07.1993. godine OSA br. 7720016394 - 7720016398
T – 52	Zamolnica II bojna 2. Brigade HVO-a broj 04-1433/93 od 26.06.1993. godine, haški br. 01568284, ovjereno u Hagu,
T – 53	Izvješće OZ JIH , HVO, Druga brigada broj 01-004/93 od 01.07.1993. godine
T – 54	Zapovijed HZHB, Sektor Odbrane Mostara broj 02-857/93 od 23.11.1993. godine vidi se da su II bojnoj bili predpočinjeni ATG MUP PS Mostar, OSA br. 7720018119
T – 55	Predmet Sigurnosna prosudba crte bojišnice u Mostaru, Ministarstvo odbrane, Sektor sigurnosti broj 02-4-1/93 -164 od 17.12.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 56	Zapovijed HZHB OZ S/Z H broj 01-1489/93 od 06.07.1993. godine, haški br. 01553825, ovjereno u Hagu
T – 57	Dokument HZ HZ, OZ S/Z Hercegovina broj 01-5495 od 06.07.1993. godine, haški br. 01553826, ovjereno u Arhiv Zagreb
T – 58	Obavijest Uprava Vojne policije HVO-a broj 02-4/3-01-1690/93 od 19.07.1993. godine, haški br. 01553824
T – 59	Zapovijed Glavnog stožera HVO-a broj 02-2/1-01-1259/93 od 02.07.1993. godine, haški br.01518786 - 01518788, ovjereno Arhiv Zagreb
T – 60	Zapovijed Glavnog stožera HVO-a broj 02-2/1-01-646/93 od 17.04.1993. godine, ovjereno u Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar domovinskog rata Zagreb
T – 61	Dostava informacija II bojna, 2. brigada HVO-a broj 01-1827/93 od 11.08.1993. godine, haški br. 01540459, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 62	Izjava Operativna zona JIH , II bojna 2. brigada HVO-a broj 01-1667/93 od 25.07.1993 . godine, haški br. 01525522, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb

T – 63	Informacija SIS-a HVO OZ JIH broj 01-007/93 od 15.08.1993. godine, haški br. 01567254, ovjereno u Hagu
T – 64	Zahtjev za sazivanje zajedničkog sastanka II brigada HVO-a broj 04-286/92 od 14.12.1992. godine, haški br. 02803386, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 65	Potvrda, II bojna 2. Brigade HVO-a broj 06-1485/93 od 04.07.1993. godine, koju je potpisao Mile Puljić, haški br. 01525489, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 66	Zapovijed II bojne 2. Brigade HVO-a broj 02-1798/93 od 08.08.1993. godine, koju potpisuje Mile Puljić, haški br. 01525547, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 67	Zahtjev II bojna 2. Brigade HVO-a, broj 04-1891/93 od 18.08.1993. godine, koju potpisuje Mile Puljić, haški br. 01540449, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 68	Zahtjev II bojne 2. Brigade HVO-a broj 04-1083/93 od 14.05.1993. godine, koju potpisuje Mile Puljić, haški br. 01538455, ovjereno u Hagu
T – 69	Zapovijed SVIZ-a broj 365/93 od 15.05.1993. godine, haški broj 01538454, ovjereno u Hagu
T – 70	Spisak Zapovjedništva II Brigade, broj 01-226/93 od 15.01.1993. godine, pod brojem 1. Na drugoj strani je Zapovjednik II bojne Mile Puljić, haški br. 01522974, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 71	Spisak osoba privedenih dana 02.07.1993. godine u SVZ Mostar, datum spiska 02.07.1993. godine, haški br. 01536362, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 72	Izvješće o obavljenom razgovoru sa osobama u VIZ Heliodrom Mostar, broj 03-8/ od 05.07.1993. godine, haški br. 01520854, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 73	Zapovijedi za otpust ratnih zarobljenika na rad str. 16, UR. BR. 16 Registrator 16
T – 74	Pismo Međunarodnog crvenog križa broj MEG 93/18-CE/DM od 26.10.1993. godine upućen Generalu Petkoviću
T – 75	Dopis broj MEG 94/15 –CT/SS od 10.01.1994. godine
T – 76	Pismo MKCK-a broj MEG 94/74 od 18.02.1994. godine, Spisak osoba koje se nalaze na radilištima a odvedeni su 1993. godine broj 02-12-13-45/94 od 02.02.1994. godine, Službena zabilješka broj 02-12-11-2-77/94 od 31.01.1994. godine, Izvješće o kršenju Ženevskih konvencija od strane Sektora odbrane grada broj 02-4/3-12-54/94 od 20.01.1994. godine, haški br. 01544549-01544555, ovjereno u Arhiv Zagreb i u Hagu
T – 77	Spisak zatočenika Inženjerski vod II bojne 2. brigade broj -021-I/94 od 06.03.1994. godine, potpisan od strane Zelenika Ivana, koji se vraća u Heliodrom
T – 78	Rješenje HZ H-B HVO-a broj: 02-1-23/93 od 10.02.1993.godine, haški br. 01518248, ovjereno u Hagu
T – 79	Analitičko izvješće HZ H-B HVO-a broj: 05-0044/93 od 07.07.1993.godine, haški br. 01546363, ovjereno u Hagu
T – 80	Izvješće HZ H-B HVO-a broj: 02-4/3-4/2-510/93 od 15.07.1993.godine, haški br. 01026787, ovjereno u Hagu
T – 81	Izvješće HZ H-B HVO-a broj: 02-4/3-06-1770/93 od 05.07.1993.godine, haški br. 01026753, ovjereno u Hagu
T – 82	Izvješće HZ H-B HVO-a odjel odbrane broj: 02-4/3-06-1836/93 od 11.7. 1993 godine, haški br. 00995817, ovjereno u Hagu
T – 83	Zapovijed HZ H-B HVO-a odjel odbrane od 02.07.1993.godine, haški br. 01518803, ovjereno u Hagu
T – 84	Rješenje HZ H-B HVO odjel odbrane broj:02-1-874/93 od 16.7.1993.godine, haški br. 01548340, ovjereno u Hagu
T – 85	HZ H-B HVO OZ JIH broj:01-5431/93 od 4.10.1993.godine, ovjerena kopija

T – 86	Zapovijed o razrješenju HZ H-B ured predsjednika broj:00172/93 od 21.9.1993.godine, ovjerena kopija
T – 87	Zapovijed Ministarstvo odbrane HRHB broj 02-1-IX-38/93 od 03.12.1993. godine, haški br. 01520556-01520559
T – 88	Analitičko izvješće SIS-a broj 05-0046-93 od 09.07.1993. godine, haški br. 01546357-01546360, ovjereno u Hagu
T – 89	Zapovijed HZ H-B HVO-a broj: 02-2/1-01-1733/93 od 06.08.1993.godine, haški br. 01518750, ovjereno u Hagu
T – 90	Zapovijed HZ H-B HVO-a odjel odbrane broj: 02-4/13-01-2418/93 od 05.10.1993.godine, haški br. 01018413, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 91	Službena bilješka o provjeri osobe HZ H-B HVO-a broj: 02-7/2-2-459/93 od 01.12.1993.godine, haški br. 01575884-01575886, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 92	Zapovjed HZ H-B HVO-a broj: 02-359/93 od 08.10.1993.godine, haški br. 01524779, ovjereno u Hagu
T – 93	Zapovijed o postavljenju HZ H-B HVO-a odjel odbrane broj: 03-335/93 od 06.01.1993.godine, Ovjereno od strane Arhivskog depoa bivšeg 1. GZ VF BiH
T – 94	Zahtjev II bojne II brigade upućen pomoćniku ministra odbrane za sigurnost broj : 04-086/94 od 15.01.1994.godine, haški br. 01568278, ovjereno u Hagu
T – 95	Referiranja o stanju u Zborno područje Mostar broj: 01-z-0118/94 od 11.01.1994.godine, haški br. 01517182-01517202, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 96	Zapovjed HZ H-B HVO-a odjel odbrane broj: 02-2/1-01-1402/93 od 17.6.1993.godine, haški br. 01554006-01554007, ovjereno u Hagu
T – 97	Zapovijed Hrvatska republika HB HVO broj 1503-01/1-03-0868-1/94 od 15.1.1994.godine, haški br. 01524770, ovjereno u Hagu
T – 98	Zapovijed za odbranu broj 02-2/1-01-2864/93 od 7.10.1993.godine, haški br. 01518956, ovjereno u Hagu
T – 99	Zapovijed HZ H-B HVO broj: 03-0597-1 od 3.9.1993.godine, haški br. 01547789-01547795, ovjereno u Hagu
T – 100	Zapovijed HZ H-B HVO broj:02-008/93 od 03.07.1993.godine, haški br. 01524967-01524968, ovjereno Arhiv Zagreb
T – 101	Zapovijed HZ H-B HVO broj: 02-814/93 od 18.11.1993.godine, haški br. 01566724-01566725, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 102	Zapovijed HZ H-B HVO broj:01-3543/93 od 19.06.1993.godine, haški br. 01518823-01518824, ovjereno u Hagu
T – 103	Izvješće zapovjedništva I lakojušne bojne vojne policije Mostar broj: 02-4/3-04/2-779/93 od 06.8.1993.godine, haški br. 01018341, ovjereno u Hagu
T – 104	Zapovijed HR H-B HVO glavni stožer broj: 02-2/1-01-4137/03 od 02.12.1993.godine, haški br. 01502014-01502015, ovjereno u Hagu
T – 105	Zapovijed HZ H-B HVO odjel odbrane od 02.07.1993.godine, haški br. 01518803, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 106	Zapovijed HZ H-B HVO uprava vojne policije broj:02-4/3-01-1775/93 od 28.7.1993.godine, haški br. 01018394, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 107	Spisak prijedloga za Stožer zapovjedništva odbrane grada Mostar HZ H-B HVO uprava vojne policije broj:02-4/13-04/2-809/93 od 08.08.1993.godine, haški br. 01547370, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 108	Zapovijed HZ H-B HVO sektor odbrane grada broj:02-587/93 od 23.10.1993.godine, haški br. 01506933, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb

T – 109	Zapovijed HZ H-B HVO glavni stožer broj:02-2/1-01-1733/93 od 06.8.1993.godine, haški br. 01518750, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 110	Zapovijed HZ H-B HVO OZ JIH broj: 01-5073/93 od 07.09.1993.godine, haški br. 01530216, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 111	Zapovijed HZ H-B HVO OZ JIH od 08.01.1994.godine, haški br. 01523535, ovjereno Arhiv Zagreb
T – 112	Zapovijed ZP Mostar brigadir Mijenko Lasić broj:1503-11/94-19-07 od 29.04.1994.godine, haški br. 01530177, ovjereno u Hagu
T – 113	Zapovijed HR H-B HVO ZP Mostar broj: 1503-01/1-03-0891-3 od 27.01.1994.godine, haški br. 01524769, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 114	Zapovijed HZ H-B HVO OZ JIH broj:03-0683-1 od 15.10.1993.godine, haški br. 01518946, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 115	Dopis MKCK-u idr; haški broj 01506980 do 01506983, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 116	Zahtjev HZ H-B HVO OZ JIH 3. Brigada broj:01-906-12/93 od 12.05.1993.godine, haški br. 01538421
T – 117	Zapisnik o davanju izjave Dumpor Narcisa, AID broj 02-1840 od 14.05.1997. godine, haški br. 00517223-00517225, ovjereno u Hagu
T – 118	Izvjeshće Glavnog stožera HVO-a broj 01-220/93 od 29.07.1993. godine, haški br. 01014197, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 119	Zapovjed HZ H-B HVO OZ JIH broj:01-3822/93 od 02.7.1993.godine, haški br. 01518799-01518802, ovjereno u Hagu
T – 120	Analitičko izvješće HZ H-B HVO OZ JIH odsjek SIS-a broj:05-0044/93 od 07.07.1993.godine, haški br. 01546363, ovjereno u Hagu
T – 121	Zapovijed HZ H-B HVO OZ JIH broj:01-4312/93 od 22.jula.1993.godine, haški br. 01519003, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 122	Stanje borbene spremnosti ZP Mostar po elementima broj:1503-11/94-03 od 21.9.1994.godine, haški br. 01513642, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 123	Zapovijed HZ H-B HVO OZ JIH broj:01-3543/93 od 19.6.1993.godine, haški br. 01518823, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 124	Izvjeshće zapovjedništva I lakojurišne bojne VP Mostar broj:02-4/3-04/2-643/93 od 28.7.1993.godine, haški br. 01026761, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 125	Zapovjed HZ H-B HVO OZ JIH broj:01-1024/93 od 23.1.1993.godine, haški br. 01518882, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 126	Dokument broj: 01-3715/93 od 30.6.1993.godine, haški br. 01518806, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 127	Zapovijed RH H-B OZ JIH broj:01-4983/93 od 2.9.1993.godine, haški br. 01562933, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 128	Zapovijed HZ H-B HVO OZ JIH broj:01-5415/93 od 28.9.1993.godine, haški br. 01515002, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 129	Zapovijed HR H-B HVO ZP Mostar broj:03-0819/93 od 22.12.1993.godine, haški br. 01529051, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 130	Zapovijed HR H-B HVO ZP Mostar broj:03-0855-2 od 9.1.1994.godine, haški br. 01531563, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 131	Zapovijed HR H-B HVO ZP Mostar broj:03-0788-1/93 od 7.12.1993.godine, haški br. 01026688, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 132	Zapovijed HR H-B HVO ZP Mostar broj:03-0729-1/93 od 8.11.1993.godine, haški br. 01531556, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb

T – 133	Zahtjev za dostavu oružja i streljiva Odjel pravosuđa i opće uprave-okružni zatvor u Mostaru broj:217/93 od 25.5.1993.godine, haški br. 01548578, ovjereno Arhiv Zagreb,
T – 134	Potvrda HZ H-B HVO OZ JIH broj:03-161/93 od 20.7.1993.godine, haški br. 01522961, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 135	Dopis HZ H-B HVO središnji vojni-istražni zatvor broj:371/93 od 16.5.1993.godine, haški br. 01538436, ovjereno u Hagu
T – 136	Obavijest središnjeg vojno-istražnog zatvora broj:240/93 od 7.4.1993.godine, haški br. 01539326, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 137	Izvješće središnjeg vojnog zatvora broj:694/93 od 21.9.1993.godine, haški br. 01563325, ovjereno u Hagu
T – 138	Informacija Ministarstva odbrane HRHB broj 02-11-2-163/94 od 31.01.1994. godine, haški br. 01567883, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 139	Analiza smještajnih kapaciteta broj:02-4/3-06-117/93 od 17.11.1993.godine, haški br. 01522455, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 140	Izvješće HZ H-B HVO prva brigada HVO „Knez Domagoj“ broj:1100-01-01-93-28 od 14.6.1993.godine, haški br. 01567689, ovjereno u Hagu
T – 141	Izvješće Središnji vojni-istražni zatvor broj:525/93 od 7.8.1993.godine, haški br. 01538348, ovjereno u Hagu
T – 142	Zahtjev II bojna 2. Brigade HVO-a broj 04-1410/93 od 24.06.1993. godine, haški br. 01538736, ovjereno u Hagu
T – 143	Zahtjev II bojne 2. Brigade HVO-a broj 04-1428/93 od 26.06.1993. godine, haški br. 01538735, ovjereno u Hagu
T – 144	Zahtjev II bojna 2. brigada HVO-a broj 04-1443/93 od 28.06.1993. godine, haški br. 01538734, ovjereno u Hagu
T – 145	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1486/93 od 05.07.1993. godine, haški br. 01538675, ovjereno u Hagu
T – 146	Zahtjev II bojna 2. brigada HVO-a broj 04-1518/93 od 08.07.1993. godine, haški br. 01538733, ovjereno u Hagu
T – 147	Zahtjev II bojna 2. brigada HVO-a broj 04-1599/93 od 16.07.1993. godine, haški br. 01538700, ovjereno u Hagu
T – 148	Zahtjev II bojna II brigada HVO-a broj 04-1681/93 od 27.07.1993. godine, haški br. 01538665, ovjereno u Hagu
T – 149	Zahtjev II Bojna II brigada HVO-a broj 04-1779/93 od 07.08.1993. godine, haški br. 01525544, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 150	Zapovjed Ilije Vrljića, broj 02-1541/93 od 20.05.1993. godine, haški br. RR115612, ovjereno u Hagu i Arhiv Zagreb
T – 151	Zapovjed Ilije Vrljića, br. 02-1450/93 od 16.04.1993.godine, haški br. RR114124, ovjereno u Hagu
T – 152	Zapovjed za napad Ilije Vrljića, broj 02-1458/93 od 16.04.1993.godine, haški br. RR114109 – RR114113, ovjereno u Hagu
TD– 153	Tabela iz Haga, cat 2. case Mostar and HVO –Falcon Documents, handover 18.12.2009. godine
TD – 154	Logori HVO u Hercegovini - 02064768
TD– 155	Nepravilnosti i protupravne radnje glede useljavanja u napuštene stanove, II bojna 2. Brigada HVO-a broj 001-584/92 od 15.08.1992. godine, haški br. 02803434, ovjereno u Hagu
TD – 156	Zahtjev II bojna 2. Brigade HVO-a, broj 002/304/92 od 07.10.1992. godine, koju potpisuje Mile Puljić, haški br. 02803558, ovjereno u Hagu

TD – 157	Odobrenja zahtjevi za odlazak na rad RZ str. 24, ur. br. 163, registrator broj 15, Hrvatska republika Herceg – Bosna, Ministarstvo odbrane, Uprava vojne policije, Vojna pošta 17111
TD – 158	Informacija, Izvješće o stanju u KRZ Heliodrom, ovjereno u Hagu, broj: 01547110
TD– 159	Izvještaj II Bojna II brigada HVO-a broj 030/-21-I-D/94 od, upućen u Heliodrom dana 07.03.1994. godine, koji potpisuju Mile Puljić i Ivan Zelenika
T – 160	Potvrda broj: 01-2599/93 od 1.5.1993. godine, haški br.01518844, ovjereno u Hagu
T – 161	Izvod iz matične knjige umrlih za Drače Dragana broj 04/I-II-15-3-876/2008 od 07.07.2008. godine, original
T – 162	Rješenje općinskog suda II Mostar broj R-139/2000 od 15.06.2001. godine kojim se Drače Dragan proglašava umrlim, ovjerena kopija
T – 163	Izvod iz matične knjige umrlih za Drače Alica, broj 04/1-II-15-3-877/2008 od 07.07.2008. godine
T – 164	Rješenje Osnovnog suda II Mostar broj R:465/96 od 23.05.1997. godine, kojim se Drače Alica proglašava za umrlog i Rješenje o ispravci Rješenja Općinskog suda Mostar broj R.465/96-II od 02.02.2007. godine, ovjerena kopija
T – 165	Dopis SIPA-e od 28.10.2009.g. o dostavljanju dokumentacije vezano za vojni status osobe - Ante Zovko : kopija jediničnog i matičnog kartona, kopija Vob-8, kopija Personalnog kartona časnika; original se nalazi u spisu T20 0 KTRZ 0000125 08
T – 166	Dopis SIPA-e o dostavljanju dokumentacije vezano za vojni status osobu Gagro Predrag: kopija jediničnog i matičnog kartona, kopija VOB 8; originalo se nalazi u spisu T20 0 KTRZ 0000125 08
T – 167	Zahtjev Mile Puljića br 04-1622/93 od 20.7.1993.god; ovjeren u Hagu
T – 168	Zahtjev Mile Puljića br 04-1625/93 od 21.7.1993.god; ovjeren u Hagu
T – 169	Zapovijed HVO-a, broj 02-4/3-04/2-578/93 od 21.07.1993.godine, koju potpisuje Zlatan Mijo Jelić , ovjeren u Hagu
T – 170	Zahtjev II bojne 2. Brigade broj 04-1635/93 od 21.07.1993. godine, potpisuje Mile Puljić ovjeren u Hagu
T – 171	Zahtjev II bojne 2. Brigade broj 04-1640/93 od 22.07.1993. godine, potpisuje Mile Puljić ovjeren u Hagu
T – 172	Izvješće Stanka Božića br. 520/93 od 04.08.1993. g; ovjeren u Hagu
T – 173	Zahtjev Mile Puljića broj 04-1744/93 od 03.08.1993.g; ovjeren u Hagu
T – 174	Zapovjed Zlatana Mije Jelića br. 02-4/3-04/2-723/93 od 03.08.1993. g.; ovjerena u Hagu,
T – 175	Zahtjev II bojne 2. Brigade broj 04-1759/93 od 05.08.1993. godine, potpisuje Mile Puljić ovjeren u Hagu
T – 176	Zapovijed broj 02-4/3-04/2-760/93 od 05.08.1993. godine, koju potpisuje Zlatan Mijo Jelić, ovjerena u Hagu
T – 177	Izvanredno Izvješće II bojna 2. Brigada HVO-a broj 01-1778/93 od 06.08.1993. godine, koji potpisuje Mile Puljić, ovjerena u Hagu
T – 178	Izvješće Stanka Božića, broj 524/93 od 07.08.1993.g.; ovjereno u Hagu
T – 179	Zahtjev za istragu Vojne Policije HVO, br. 05/93 od 27.08.1993.g.; ovjeren u Hagu
T – 180	Izvješće Stanka Božića, br. 672/93 od 13.09.1993.g
T – 181	Izvod iz protokola bolnice u Mostaru za lice Leto Rijad
T – 182	Izvod iz matične knjige umrlih za Čolaković Velija broj 04/1-15-4-5058/2014 od 08.09.2014. godine
T – 183	Zahtjev Mile Puljića, br. 04-1759/93 od 05.08.1993
T – 184	Zapovijed Zlatana Mije Jelića br. 02-4/3-04/2.760/93 od 05.08.1993
T – 185	Zapovjed Zlatana Mije Jelića br. 02-4/3-04/2.780/93 od 06.08.1993.g
T – 186	Izvješće Stanka Božića, br. 525/93 od 07.08.1993.g.

T – 187	Izvješće II bojne 2. Brigade HVO-a broj 01-1760/93 od 06.08.1993. godine, koje potpisuje Mile Puljić, ovjeren u Hagu
T – 188	Izvod iz matične knjige umrlih za lice Krpo Vahid broj 04/1-15-4-5858/2014 od 17.10.2014. godine
T – 189	Zahtjev Mile Puljića, br. 04-1813/93 od 10.08.1993.; ovjeren u Hagu
T – 190	Spisak bolesnika Odjela fizijatrije čije liječenje nije završeno br. 2519/93 od 23.09.1993. g.
T – 191	Dopis Kliničkog Bolničkog Centra Split od 03.01.1994.g.
T – 192	Zahtjev Mile Puljića br 04-1802/93 od 09.08.1993.god; ovjeren u Hagu
T – 193	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-4/3-04/2-822/93 od 09.08.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 194	Zahtjev Mile Puljića, br. 04-1804/93 od 09.08.1993.; ovjeren u Hagu
T – 195	Zapovijed Mile Puljića, br. 02-1821/93 od 10.08.1993.; ovjeren u Hagu
T – 196	Izvješće Mile Puljića, broj 01-1841/93 od 13.08.1993.g.; ovjerena u Hagu
T – 197	Izvješće Stanka Božića, broj 549/93 od 16.08.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 198	Izvješće Zlatana Mije Jelića, broj 02-4/13-04/2-849/93 od 11.08.1993.godine
T – 199	Spisak ratnih i civilnih zarobljenika koji su poginuli na radu, 02-4/3-12-15/94 od 06.01.1994. g. haški broj 7720024687
T – 200	Dopis Kliničkog Bolničkog Centra Split, od 03.01.1994. g.
T – 201	Dokumentacija za Ljević Husu: Izvod iz Matične knjige umrlih, original, dvije fotografije Ljević Huse; OSA broj 1105001845 i 1105001844
T – 202	Zapisnik o uviđaju, Viši Sud u Mostaru, br. Kri:32/97 od 04.05.1998.g.; original, OSA broj 1107004922
T – 203	Crtež lica mjesta, MUP Mostar, br. 09/98 od 06.05.1998. g. OSA broj 1107013453
T – 204	Fotodokumentacija, MUP Mostar, broj 99/98 od 04.6.1998. g. OSA broj 1107013455 i broj 1107013456
T – 205	Fotografija Čolaković Derve, OSA broj 1107008620
T – 206	Izvješće II bojne 2. Brigade HVO-a broj 01-1832/93 od 12.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 207	Izvješće za dan 12/13.08.1993. g. Zlatana Mije Jelića, br. 02-4-13-04/2-878/93 od 13.08.1993. g.
T – 208	Izvješće Miljenka Lasića, br. 03-0587 od 13.08.1993. g.
T – 209	Zahtjev Mileta Puljića broj 04-1823/93 od 11.08.1993. godine
T – 210	Zapovijed Zlatana Mije Jelića, br. 02-4/3-01-845/93 od 11.08.1993. godine; ovjerena u Hagu
T – 211	Zapovijed Zlatana Mije Jelića, br. 02-4/3-04/2-867/93 od 13.08.1993.g; ovjerena u Hagu
T – 212	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1852/93 od 13.08.1993.g; ovjerena u Hagu
T – 213	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1855/93 od 14.08.1993.g; ovjerena u Hagu
T – 214	Izvješće Stanka Božića, br. 560/93 od 17.08.1993. g.; ovjerena u Hagu
T – 215	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1883/93 od 18.08.1993.g; ovjerena u Hagu
T – 216	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1903/93 od 20.08.1993.g.; ovjerena u Hagu
T – 217	Izvješće Stanka Božića, br. 575/93 od 21.08.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 218	Zapisnik o uviđaju broj 32/97 od 18.03.1998. g. original, OSA br.1107004949 i 1107004950
T – 219	Foto-dokumentacija - Čolić Emir, br. 53/98 od 29.05.1998.g. original, OSA broj 1107013547 i 1107013548,
T – 220	Potvrda MKCK za Čolić Emira, broj BAZ-320601 od 07.03.1994.g.; haški br. 1107008738
T – 221	Izvod iz Matične knjige umrlih za Čolić Emira, broj 04/1-15-4-4987/2015, original, Sa fotografijom Čolić Emira, haški br. 1107008601
T – 222	Zapisnik o uviđaju br. 32/97 od 19.03.1998. g.; OSA br. 1107004944 i 1107004945
T – 223	Potvrda MKCK za zaštićenog svjedoka S-8, broj BAZ-319016 od 2.12.1993. godine
T – 224	Otpusno pismo na ime zaštićenog svjedoka S-8, Regionalna ratna bolnica HVO Mostar

T – 225	Foto-dokumentacija – Šuta Elvedin, broj 55/98 od 29.05.1998. g.; OSA br. 1107013543 i 1107013544
T – 226	Izvod iz matične knjige umrlih za Šuta Elvedin od 20.10.2014.g; original
T – 227	Foto-dokumentacija – Ćimić Nermin, broj 56/98 od 29.05.1998. g. OSA br.1107013541 i 1107013542
T – 228	Rješenje o proglašenju umrlim za Ćimić Nermina, br. 1475/96 od 06.10.1997. g. ; haški br. 1107008813
T – 229	Smrtnica za Ćimić Nermina, br. 2085 od 08.12.1997. g. ; haški br.1107008811
T – 230	Izvod iz Matične knjige umrlih za Ćimić Nermina, br. 202-2085/97 od 08.12.1997.; haški br.1107008812
T – 231	Smrtnica za Ćimić Nermina, br. 1107008810; haški br.1107008810
T – 232	Zapisnik o uviđaju broj 32/97 od 04.04.1998. godine, haški br.1107004928 i 1107004929
T – 233	Foto-dokumentacija – Ćevra Hasan, br. 80/98 od 02.06.1998. g. ; haški br.1107013493 i 1107013494
T – 234	Izvod iz Matične knjige umrlih za Ćevra Hasana, haški br.13-3095/99 od 13.12.1999. g. ; haški br.1107011352
T – 235	Smrtnica za Ćevra Hasana, haški br. 1107003494
T – 236	Zapisnik o uviđaju broj 32/97 od 20.03.1998. g. ; haški br.1107004947 i 1107004948
T – 237	Foto-dokumentacija – Torlo Afan, br. 67/98 od 01.06.1998. g. ; haški br. 1107013519 i 1107013520
T – 238	Smrtnica za Torlo Afana, OSA br. 1107008696
T – 239	Izvod iz matične knjige umrlih za Torlo Afana od 20.10.2014.g; original
T – 240	Službena zabilješka Državne agencije za istrage i zaštitu broj P-16-15/3-01-04-2-SZ-349/14 od 23.10.2014. godine
T – 241	Crtež lica mjesta sa ekshumacije, broj 09/98 od 06.05.1998. g. ; haški br. 1107013453 i 1107013454
T – 242	Foto-dokumentacija za zaštićenog svjedoka S-4, od 25.01.1996. g. ; haški br. 1107013151 i 1107013152
T – 243	Foto-dokumentacija za Ratkušić Šefika, od 22.05.1996. g. ; haški br. 1107013157
T – 244	Spisak bolesnika čije liječenje nije završeno, broj 2518/93 od 23.09.1993. g
T – 245	Dopis sa KBC Split od 30.08.1993.
T – 246	Sprovodnica br. 02-4/3-06/1-2379/93 od 14.09.1993. g
T – 247	Zapovjed, br. 02-5/1-623/93 od 06.10.1993. g.
T – 248	Novinski članak „Herkul protiv Hipokrata“ haški br. 1111005302
T – 249	Dopis Kliničkog bolničkog centra Split
T – 250	Izvod iz Matične knjige umrlih za Husejnagić Salema od 21.10.2014.g;original
T – 251	Zapisnik o ekshumaciji tijela Kantonalni sud Mostar br. Kri 18/2000 od 25.10.2000. godine i službena zabilješka Kantonalnog tužilaštva Mostar A-139/14 od 3.12.2014. godine
T – 252	Izvod iz matične knjige umrlih za Kreso Hivzija broj 04/1-15-4-4328/2014 od 25.07.2014. godine
T – 253	Službena zabilješka Državne agencije za istrage i zaštitu broj P-16-15/3-1-04-2SZ-359/14 od 03.11.2014. godine
T – 254	Službena zabilješka Državne agencije za istrage i zaštitu broj P-16-15/3-1-04-2SZ-360/14 od 03.11.2014. godine
T – 255	Službena zabilješka Državne agencije za istrage i zaštitu broj P-16-15/3-1-04-2SZ-361/14 od 03.11.2014. godine
T – 256	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1867/93 od 15.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 257	Izvješće Stanka Božića, br. 567/93 od 18.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 258	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1869/93 od 16.08.1993.godine, ovjereno u Hagu

T – 259	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1878/93 od 16.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 260	Izvješće Stanka Božića, br. 568/93 od 18.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 261	Izvješće Stanka Božića, br. 568/93 od 18.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 262	Zapovijed Zlatana Miđe Jelića, br. 02-4/3-01/01-981/93 od 23.08.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 263	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1924/93 od 23.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 264	Izvješće Mile Puljić, br. 01-1925/93 od 24.08.1993. godine, ovjereno u Hagu,
T – 265	Izvješće Stanka Božića, br. 584/93 od 25.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 266	Izvješće Mile Puljića, br. 04-1931/93 od 24.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 267	Zahtjev Mile Puljića, br. 04-1946/93 od 26.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 268	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1949/93 od 26.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 269	Zapovjed Zlatana Miđe Jelića, br. 02-4/3-01/01-1033/93 od 26.08.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 270	Izvješće Stanka Božića, br. 597/93 od 27.08.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 271	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1950/93 od 27.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 272	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1957/93 od 27.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 273	Izvješće Mile Puljića, br. 01-1959/93 od 27.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 274	Zapovjed Zlatana Miđe Jelića, br. 02-4/3-01/01-1051/93 od 27.08.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 275	Izvješće Stanka Božića, br. 608/93 od 30.08.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 276	Službena zabilješka Državne agencije za istrage i zaštitu broj P-16-15/3-1-04-2SZ-353/14 od 03.10.2014. godine
T – 277	E-mail Čolić Adija od 21.10.2014. godine, sa adrese Lone Wolf lonewolf09@gmail.com
T – 278	Izvješće Stanka Božića br. 497/93 od 22.07.1993. g.; ovjeren u Hagu
T – 279	Izvod iz protokola Bolnice u Mostaru za lice Hrnjica Nerzad
T – 280	Izvod iz protokola Bolnice u Mostaru za osobu L.M.
T – 281	Izvod iz protokola Bolnice u Mostaru za lice Jelin Samir
T – 282	Izvod iz protokola Bolnice u Mostaru za lice Krpo Vahid
T – 283	Izvod iz protokola Bolnice Mostar za lice Vrač Salko i Mušić Adnan
T – 284	Izvod iz protokola Bolnice Mostar na ime zaštićenog svjedoka S-4 i Fežić Ibrahim (POV)
TD– 285	Spisak maloljetnih osoba za dodatnu ishranu, OSA broj 7720007966
TD – 286	Izvještaj HVO – OZ JIP II brigade II bojne o pritvorenima od 25.08.1993. godine
T – 287	Izvješće Zlatana Miđe Jelića br. 02-4/3-01-1115/93 od 30.08.1993. godine
T – 288	Zapovijed Zlatana Miđe Jelića br. 02-4/3-01-1115/93 od 30.08.1993. godine
T – 289	Izvješće Stanka Božića, br. 633/93 od 01.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 290	Izvod iz Protokola iz Bolnice Mostar za Lulić Sašu
T – 291	Izvod iz Matične knjige umrlih za Brković Adisa od 17.10.2014. godine
T – 292	Izvješće Zlatana Miđe Jelića, br. 02-4/3-01-1132/93 od 31.08.1993. g. original
T – 293	Izvješće Stanka Božića, br. 617/93 od 01.09.1993. g. ; ovjereno u Hagu
T – 294	Izvješće Stanka Božića, br. 618/93 od 01.09.1993. g. ; ovjereno u Hagu
T – 295	Izvješće Stanka Božića, br. 634/93 od 02.09.1993. g. ; ovjereno u Hagu
T – 296	Izvod iz Matične knjige umrlih za Berić Semira broj: 04/1-15-4-5860/2014 od 17.10.2014.g; original
T – 297	Rješenje o naknadnom upisu Berić Semira u MKU broj 07/06-202-1287/98 od 11.09.1998.g
T – 298	Potvrda o smrti za Berić Semira od 08.09.1998.g; dr. Žujo Hamza, spec.sud.med
T – 299	Potvrda MKCK za Berić Semira od 08.02.1994.g
T – 300	Smrtnica za Berić Semira P-16-12/3-1-04-2-399/07 20.10.'11.
T – 301	Izvješće Mile Puljića, broj 01-1984/93 od 31.08.1993. g.; ovjereno u Hagu

T – 302	Izvod iz matične knjige umrlih za Demirović Osmana, broj 04/1-15-4-4245/2014 od 21.07.2014. godine, original
T – 303	Službena zabilješka Državne agencije za istragu i zaštitu broj P-16-15/3-04-2-SZ-334/14 od 22.09.2014. godine
T – 304	Službena zabilješka Državne agencije za istragu i zaštitu broj P-16-15/3-04-2-SZ-313/14 od 04.09.2014. godine
T – 305	Službena zabilješka Državne agencije za istragu i zaštitu broj P-16-15/3-04-2-SZ-312/14 od 03.09.2014. godine
T – 306	Službena zabilješka Državne agencije za istragu i i zaštitu broj P-16-15/3-04-2-SZ-310/14 od 03.09.2014. godine
T – 307	Službena zabilješka Državne agencije za istragu i zaštitu broj P-16-15/3-04-2-SZ-280/14 od 07.08.2014. godine
T – 308	Izvješće Mile Puljića, br.01-1994/93 od 03.09.1993.g.; ovjereno u Hagu
T – 309	Izvješće Stanka Božića, bro.637/93 od 03.09.1993.g.; ovjereno u Hagu
T – 310	Izvješće Zlatana Mije Jelića, br. 02-4/3-01/01-1197/93 od 03.09.1993.g.; original
T – 311	Izvješće Stanka Božića br.663/93 od 10.09.1993. sa izjavama 4 pritvorenika; ovjereno u Arhivu Zagreb, haški br. 01540422-01540427
T – 312	Izvješće Mile Puljića, br. 01-2015/93 od 09.10.1993.g, ovjereno u Hagu
T – 313	Izvješće Stanka Božića, br. 755/93 od 12.10.1993.g., ovjereno u Hagu
T – 314	Izvod iz protokola Bolnice Mostar za Husović Jusufa
T – 315	Izvješće Stanka Božića, br.766/93 od 16.10.1993.g.; ovjereno u Hagu
T – 316	Izvod iz Matične knjige umrlih za Muminagić Muhameda broj 04/1-15-4-5859/2014 od 17.10.2014.g; original
T – 317	Službena zabilješka Državne agencije za istrage i zaštitu broj P-16-12/3-1-04-2-SZ-279/14 od 07.08.2014. godine
T – 318	Zahtjev II bojna 2. Brigade HVO-a broj 04-1410/93 od 24.06.1993. godine
T – 319	Zahtjev II Bojna Druge brigade broj 04-1428/93 od 26.06.1993. godine
T – 320	Zahtjev II bojna 2. brigade HVO-a broj 04-1439/93 od 27.06.1993. godine
T – 321	Zahtjev li Bojna 2. Brigda broj HVO-a 04-1443/93 od 28.06.1993. godine
T – 322	Zahtjev II Bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1451/93 od 29.06.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 323	Zahtjev II Bojna 2. Brigada broj 04-1472/93 od 03.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 324	Zahtjev li bojna 2. brigada broj 04-1476/93 od 04.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 325	Zahtjev II brigada 2. Bojne HVO-a broj 04-1486/93 od 05.07.1993. godine
T – 326	Zahtjev li bojna 2. brugade HVO-a broj 04-1498/93 od 06.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 327	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1504/93 od 06.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 328	Zahtjev II bojna 2. brigada broj 04-1506/93 od 07.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 329	Zahtjev II bojna 2. brigada HVO-a broj 04-1513/93 od 08.07.1993. godine , ovjeren u Hagu
T – 330	Zahtjev II bojna 2. brigada HVO-a broj 04-1518/93 od 08.07.1993. godine , ovjeren u Hagu
T – 331	Zahtjev II bojna 2. brigada HVO-a broj 04-1531/93 od 09.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 332	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1531/93 od 09.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 333	Zahtjev li bojna 2. brigada HVO-a broj 04-1538/93 od 10.07.1993. godine , ovjeren u Hagu
T – 334	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1544/93 od 10.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 335	Zahtjev II bojna 2. brigada HVO-a broj 04-1556/93 od 11.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 336	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1557/93 od 11.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 337	Zahtjev li bojna 2. brigada HVO-a broj 04-1570/93 od 12.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 338	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1572/93 od 12.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 339	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1573/93 od 13.07.1993. godine, ovjeren u Hagu

T – 340	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1580/93 od 13.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 341	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1594/93 od 16.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 342	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1595/93 od 16.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 343	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1599/93 od 16.07.1993. godine
T – 344	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1605/93 od 17.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 345	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1607/93 od 17.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 346	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1612/93 od 18.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 347	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1646/93 od 22.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 348	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1654/93 od 24.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 349	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1664/93 od 24.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 350	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1670/93 od 26.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 351	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1674/93 od 27.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 352	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1681/93 od 27.07.1993. godine
T – 353	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1685/93 od 28.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 354	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1687/93 od 28.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 355	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-4/3-04/2-467/93 od 12.07.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 356	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1696/93 od 29.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 357	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1705/93 od 30.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 358	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1718/93 od 31.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 359	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1719/93 od 31.07.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 360	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1726/93 od 01.08.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 361	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1735/93 od 02.08.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 362	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1746/93 od 04.08.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 363	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1749/93 od 04.08.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 364	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1779/93 od 07.08.1993. godine
T – 365	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1790/93 od 07.08.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 366	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1793/93 od 08.08.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 367	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-1797/93 od 08.08.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 368	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 07-4/3-04/2-930/93 od 17.08.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 369	Izvješće Mile Puljića broj 01-1931/93 od 24.08.1993. godine
T – 370	Izvješće Mile Puljića broj 01-1973/93 od 29.08.1993. godine, ovjeren u Hagu
T – 371	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 07-4/3-04/2-1026/93 od 25.08.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 372	Izvješće Mile Puljića broj 01-1988/93 od 01.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 373	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-12/93 od 16.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 374	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-344/93 od 18.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 375	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-64/93 od 20.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 376	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-80/93 od 21.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 377	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-101/93 od 22.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 378	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-87/93 od 22.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 379	Izvješće Mile Puljića broj 01-2106/93 od 23.09.1993. godine
T – 380	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-112/93 od 23.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 381	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-105/93 od 23.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 382	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-102/93 od 23.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 383	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-2061/93 od 16.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 384	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-636/93 od 28.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 385	Zahtjev II bojna 2. Brigada HVO-a broj 04-086/94 od 15.01.1994. godine, godine
T – 386	Izvješće Stanka Božića, od 17.01.1994. godine

T – 387	Izvješće Stanka Božića, broj 02-4/3-12-45/94 od 18.01.1994. godine
T – 388	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-124/93 od 24.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 389	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-150/93 od 26.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 390	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-156/93 od 27.09.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 391	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-230/93 od 01.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 392	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-243/93 od 02.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 393	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj od 04.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 394	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-268/93 od 04.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 395	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-296/93 od 05.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 396	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-324/93 od 06.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 397	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-325/93 od 06.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 398	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-347/93 od 07.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 399	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-383/93 od 08.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 400	Izvješće Mile Puljića broj 0-2204/93 od 08.10.1993. godine, ovjereno u Hagu
T – 401	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-396/93 od 09.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 402	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-405/93 od 10.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 403	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-424/93 od 11.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 404	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-428/93 od 12.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 405	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-438/93 od 12.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 406	Zapovijed Zlatana Mije Jelića broj 02-456/93 od 13.10.1993. godine, ovjerena u Hagu
T – 407	Naputak Josipa Praljka od 20.08.1993.
T – 408	Spisak pritvorenika koji su odvedeni na prinudni rad za potrebe II bojne II brigade HVO 02.12.1993. godine, haški br.7720000534
T – 409	Spisak pritvorenika koji su odvedeni na prinudni rad za potrebe II bojne II brigade HVO 17.1.1994. godine, haški br.7720000544
T – 410	Spisak pritvorenika koji su odvedeni na prinudni rad za potrebe II bojne II brigade HVO 07.02.1994. godine, haški br.7720000532
T – 411	Spisak pritvorenika koji su vraćeni sa prinudnih radova za potrebe II bojne II brigade 06.03.1994. godine, haški br.7720000521
TD– 412	Izvješće u 19,00 sati, zapovjednika OZJIH brigadira Miljenka Lasića, br. 03-0592/93 Mostar, 31.08.1993. g.HR HB HVO OZJIH;
T D– 413	Izvod iz sveske evidencije iz logora Heliodrom o odvođenju pritvorenika na prinudne radove
T – 414	Službena zabilješka Državne agencije za istragu i zaštitu broj P-16-15/3-04-2-SZ-350/14 od 24.10.2014. godine
T – 415	Službena zabilješka Državne agencije za istragu i zaštitu broj P-16-15/3-04-2-SZ-317/14 od 09.09.2014. godine
T – 416	Službena zabilješka Državne agencije za istragu i zaštitu broj P-16-15/3-04-2-SZ-266/14 od 18.07.2014. godine
TD – 417	Službena zabilješka Državne agencije za istragu i zaštitu broj P-16-15/3-04-2-SZ-311/14 od 03.09.2014. godine
TD – 418	Zapisnik o davanju izjave Razić Adisa, CSB broj 02-013 od 03.01.1996.g.; haški br. 1105000267 i 1105000268
TD – 419	Zapisnik o davanju izjave Husović Juse, br. 07/30-1-4/94 od 10.01.1994.g.; haški br. 1107044146-1107004148
TD – 420	Evidencija dežurstava VP HVO-a u logoru Heliodrom Mostaru periodu 13.08.1993. – 16.12.1993.g.

TD-421	Dnevnik rada - spisak logoraša koji su odvođeni na prinudni rad iz logora Heliodrom u periodu od 30.07. -06.08.1993.g, Haški broj od 7720003535-7720003592;
TD - 422	Spisak logoraša koji su odvođeni na prinudni rad iz logora Heliodrom u periodu od 08.08. - 20.08.1993.g., Haški broj od 7720003938-7720004015;
TD - 423	Spisak logoraša koji su odvođeni na prinudni rad iz logora Heliodrom u periodu 21.08.1993.- 14.10.1993.g. haški br. 7720003608 – 7720000506
TD - 424	Spisak pritvorenika koji su odvedeni na prinudni rad za potrebe II bojne II brigade 25.10.1993. godine, haški br.7720000533
TD - 425	Dokument „TEKA POGINULI“ , evidencija koja je vođena u logoru Heliodrom
TD - 426	Dokument „TEKA RANJENI“, evidencija koja je vođena u logoru Heliodrom
TD - 427	Spisak osoba privedenih u Dretelj zatim na Heliodrom, Haški broj od 772000751 8-7720007524
TD - 428	Spisak zarobljenika na lokalitetu općine Mostar pritvorenih u SVIZ Heliodrom Mostar, Haški broj od 7720007570 – 7720007585
TD - 429	Spisak imena koja se pojavljuju u slučaju Heliodom (HD), Haški broj OSA Haški broj 7720007560 - 7720007594
T - 430	Izvještaj o obavljenom razgovoru sa osobama pritvorenim u VIZ Heliodrom Mostar Haški broj 7720018150 i 7720018156
TD - 431	Spiska zatočenika koji se nalaze na Heliodromu Hala 2, Haški broj 7720004534 – 7720004539
T- 432	Podaci iz Kaznene evidencije Policijske uprave Čapljina, policijska stanica Stolac broj 02-02/6-4-04-1548/14 od 08.07.2014. godine, za Puljić Milu
T- 433	Medicinska dokumentacija na ime Adi Fejzić, Regionalna ratna bolnica Mostar, Kirurgija B., br. 388/0; Potvrda/Certifikat Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, baz 313910, Zagreb 11.01.1996. godine, na ime Adi Fejzić i Legitimacija Raseljenog lica na ime Adi Fejzić, Mostar, 14.07.2000. godine
T - 434	Službena zabilješka Tužilaštva BiH broj T20 0 KTRZ 0009822 14 od 16.08.2016. godine, u prilogu prepis medicinska dokumentacija Nalaz i mišljenje specijaliste za bolesnika Semira Đonko, broj 5695 od 31.08.1993. godine
TD- 435	Potvrda HVO Operativna zonda JIH II Bojna – 2.Brigada dj. br. 03-173/93 od 12.07.1993. godine
T - 436	Zapovijed HZHB HVO, sektor odbrane Mostara, broj 02-135/93 od 25.09.1993. godine
T- 437	Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Mile Puljić, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, broj T20 0 KTRZ 0000380 10 od 06.11.2014. godine
T - 438	Odluka o odlikovanju redom Hrvatskog trolista broj: 01-012-97-144/8 od 29.05.1997. godine

X. PRILOG B DOKAZI ODBRANE

3. Spisak svjedoka odbrane optuženog Mile Puljića:

<u>Ime svjedoka</u>	<u>Datum saslušanja</u>
1. Milan Gorjenac (vještak)	07.06.2017
2. Mario Škobić 3. Željko Mikulić	09.08.2017
4. Mario Bago	13.09.2017
5. Žarko Soldo 6. Zdenko Penava 7. Gordan Zeljko	04.10.2017.
8. Zvonko Miljko	18.10.2017.
9. optuženi Mile Puljić	08.11.2017.

4. Spisak materijalnih dokaza odbrane :

Broj dokaza	Sadržaj dokaza
O - 1	Zapisnik o saslušanju svjedoka S - 8 broj: T20 0 KTRZ 0000380 10 od 23.10.2014. godine (POV)
O - 2	Zapisnik o saslušanju svjedoka Fatima Muminagić broj: P -16-15/3-04-2-Z-223/14 od 16.10.2014. godine, Državna agencija za istrage i zaštitu – Regionalni ured Mostar
O - 3	Nalaz i mišljenje vještaka Milana Gorjanac
O - 4	Izveštaj Hrvastskog vijeća odbrane broj 03-0398 od 06.05.1993. godine na okolnosti sa strane 14. Nalaz i mišljenja vještaka, fus nota 24
O - 5	Obavještenje AR BiH Komanda 4. Korpusa broj 02-3681/93, od 06. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 14. Nalaz i mišljenja vještaka, Fus nota 24;
O - 6	Izveštaj o stanju u Mostaru, Štab VK AR BiH broj 02-3763/93, od 08. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 14. Nalaz i mišljenja vještaka, Fus nota 25
O - 7	Dnevno obavještajno izvješće br. 256/93, Glavni stožer HVO broj 03-417/93, od 13. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 14. Nalaz i mišljenja vještaka, Fus nota 26;
O - 8	Zapovijed Glavni stožer Mostar broj: 02-2/1-01-754/93, od 10. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 15. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 33
O - 9	Nalog za izuzeće, Odsjek za logistiku broj 01-2753/93, od 09. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 15. Nalaz i mišljenja vještaka, Fus nota 34
O - 10	Odgovor na upit, Glavni stožer HVO od 10. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 9. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 2;
O - 11	Dnevno obavještajno izvješće br.254/93 Glavni stožer HVO broj 03-412/93, od 09. i 10. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 9. Nalaz i mišljenja vještaka Fus nota 4
O - 12	Telegraf T 5762 na okolnosti sa stranice 9. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 5;
O - 13	Dnevno obavještajno izvješće br.252/93, Glavni stožer HVO broj 03-408/93, od 07. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 9. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 3
O - 14	Naređenje ARBiH Komanda 4.Korpusa broj 01-3191/93, od 17. 04. 1993. godine na okolnosti sa stranice 10. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 9
O - 15	Naređenje ARBiH 41. Motorizovane brigade „Slavna“ broj 501-1/93, od 05. 05. 1993.godine na okolnosti sa stranice 12 Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 16
O - 16	Sektor bezbjednosti, Ministarstvo odbrane broj 09/1-301/93, od 03. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 12. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 18
O - 17	Ministarstvo odbrane Sektor bezbjednosti broj 06-95/93 od 06. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 13 Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 19
O - 18	Zapovijed broj 01-2907/93, od 09. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 15. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 36;
O - 19	Izvešće Hrvatsko vijeće odbrane broj 03-0515, od 01. 07. 1993. godine na okolnosti sa stranice 18. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 39;
O - 20	Etničko čišćenje Hrvata od strane ekstremnih muslimanskih pobunjenika i postrojbi broj 01/I-694/93, od 15. 06. 1993. godine; stranica 19 Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 44

O – 21	Etničko čišćenje Hrvata od strane ekstremnih muslimanskih pobunjenika i postrojbi broj 01/I-769/93, od 21. 06. 1993. godine na okolnosti sa stranice 19. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 45;
O – 22	Shema Vodovodne mreža grada Mostara na okolnosti sa stranice 24. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 66
O – 23	Dnevno obavještajno izvješće br.304/93 broj 03-531/93, od 01. 07. 1993.godine na okolnosti sa stranice 22. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 54;
O – 24	Vodovodna mreža grada Mostara, Izvještaj o stanju vodoopskrbe u razdoblju od 1992-1999 godine na okolnosti sa stranice 24. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 66
O – 25	Sanitetski stožer HVO, ARBiH Komanda 4.Korpusa broj 01-22/93, od 09. 06. 1993. godine na okolnosti sa stranice 24. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 68;
O – 26	Sektor za zdravstvo broj 02-5/2-65/93 od 08. 06. 1993.godine na okolnosti sa stranice 25. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 69;
O – 27	Sektor za zdravstvo broj 02-5/1-286, od 11. 06. 1993.godine na okolnosti sa stranice 25. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 69;
O – 28	Zapovijed broj 01-4635/93, od 10. 08. 1993.godine na okolnosti sa stranice 32. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 90
O – 29	Informacija Sektor sigurnosti broj 02-4-1-985/93, od 08. 07. 1993.godine na okolnosti sa stranice 32. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 91
O – 30	Izvješće broj 4, od 30. 07. 1993. godine na okolnosti sa stranice 32 Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 92;
O – 31	Veza zapovijed, glede snaga u pričuvu dj. broj 01-4399/93 od 27. 07. 1993. godine, broj 01-311/93, od 28. 07. 1993.godine na okolnosti sa stranice 33. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 93
O – 32	Zapovijed broj 03-0300/93, od 17. 04. 1993. godine na okolnosti sa stranice 36. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 106
O – 33	Ovlaštenje 1.Brdski Bataljon (Konjički) broj 027/93, od 28. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 47. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 117;
O – 34	Informacija broj 02-4-1-853/93, od 21. 06. 1993.godine na okolnosti sa stranice 48. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 120
O – 35	Službena zabilješka o informativnom razgovoru broj 02-4/1-617/93, od 20. 04. 1993. godine na okolnosti sa stranice 48. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 122;
O – 36	Zajednička srpsko-muslimanska deklaracija na okolnosti sa stranice 26. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 73;
O – 37	Sefer Halilović Lukava strategija na okolnosti sa stranice 24. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 63;
O – 38	Shema broj 1 – Crta dodira Mostara na okolnosti sa stranice 19. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 40
O – 39	Narodni list HZ H-B na okolnosti sa stranice 30. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 80
O – 40	Naputak broj 01-819/93, od 03. 07. 1993. godine na okolnosti sa stranice 31. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 83
O – 41	Pregled nacionalne strukture pripadnika Hvo, HZHB HVO Odjel odbrane, Personalna uprava broj 44/93 od 09.06.1993. godine

Od- 42	HZHB, HVO, Odjel odbrane, Sektor za moralni odgoj broj: 02-6/1-/93, Mostar, 9.05.1993. godine
O – 43	Izveštaj tima posmatrača, posmatračka misja EZ, Tim M2 – Mostar od 30.06.1993. godine
O – 44	Karta grada Mostara
O – 45	Zapovjedništvo Unprofor Zagreb broj 01-2756, od 10. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 9. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 2
O – 46	Priopćenje broj: 01-2701/93, od 07. 05. 1993. godine na okolnosti sa stranice 9. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 3;
O – 47	Naređenje, ARBiH Prva Mostarska brigada, broj 470-2/93, od 20. 04. 1993. godine na okolnosti sa stranice 12. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 13
O – 48	Naređenje ARBiH Prva Mostarska brigada. broj 473-1/93, od 23. 04. 1993. godine na okolnosti sa stranice 13 Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 14
O – 49	Naređenje ARBiH Prva Mostarska brigada broj 470-1/93, od 20. 04. 1993.godine na okolnosti sa stranice 12. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 15
O – 50	Zapovijest za odbranu ARBiH Prva Mostarska brigada broj 470, od 19. 04. 1993.godine na okolnosti sa stranice 11. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 12
O – 51	Izveštaj HVO broj 03-0396 od 05.05.1993. godine na okolnosti sa stranice 12. Nalaza i mišljenja, fus nota 17
O – 52	Informacija o toku borbenih dejstava na teritoriji BiH za period od 24 sata dana 30. 06. 1993. godine, RBiH Štab Vrhovne komande oružanih snaga broj 02/1-182, od 01. 07. 1993.godine na okolnosti sa stranice 18. Nalaza i mišljenja vještaka , Fus nota 38
O – 53	Naređenje Glavni štab Vrhovne komande BiH od 06.09.1993. godine, na okolnosti sa stranice 19. Nalaza i mišljenja, fus nota 41,
O – 54	Stanje prilikom obilaska Komanda 4. Korpusa broj 03-81/93, od 14. 10. 1993. godine na okolnosti sa stranice 19. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 42;
O – 55	Zahtjev Regionalnog odbora SDA da opštinski odbor preda satelitski telefon od 18.03.1993. godine na okolnosti sa stranice 25. Nalaz i mišljenja, fus nota 71
O – 56	Govor Arifa Pašalića na ratnom radiu BiH 30.06.1993. godine, na okolnosti sa stranice 25. Nalaz i mišljenja, fus nota 72
O – 57	Zadaci Uprava bezbjednosti Štaba vrhovne komande R BiH broj 03/35-68 od 16.04.1993. godine, na okolnosti sa stranice 36. Nalaz i mišljenja, fus nota 102
O – 58	Situacija do 30.06.1993. godine, Situacija 30.06.1993. godine, Situacija 13.07.1993. godine, na okolnosti sa stranice 19. Nalaz i mišljenja, fus nota 46
O – 59	Izvanredni izvještaj HVO od 21.09.1993. godine, na okolnosti sa stranice 25. Nalaza i mišljenja vještaka, fus nota 70
O – 60	Zapovijed Glavni stožer HVO broj 01-542/93 od 28.03.1993. godine, na okolnosti sa stranice 31. Nalaz i mišljenja, fus nota 85
O – 61	Analiza dosadašnjeg stepena razvoja domobranstva sa prijedlogom mjera i aktivnosti HVO, Glavni stožer broj 02-2/1-11-736/93 od 06.05.1993. godine, na okolnosti sa stranice 31. Nalaz i mišljenja, fus nota 84
O – 62	Zapovijed, Glavni stožer HVO-a, broj 02-2/1-01-1250/93 od 01.07.1993. godine, na okolnosti sa stranice 32. Nalaza i mišljenja, fus nota 89
O – 63	Službena zabilješka Policijske stanice Mostar od dana 22.04.1993. godine, na okolnosti sa stranice 35. Nalaza i mišljenja vještaka, fus nota 94
O – 64	Izvanredno izvješće II bojna 2. Brigada HVO broj 01-1176/93 od 29.05.1993. godine na okolnosti sa stranice 35. Nalaz i mišljenja, fus nota 95
O – 65	Naredba broj 3191/93 od 17.04.1993. godine na okolnosti sa stranice 35. Nalaza i mišljenja vještaka, fus nota 97

O – 66	Zapovijed OZ JIH broj 01-2906/93 od 10.05.1993. godine, na okolnosti sa stranice 15. Nalaz i mišljena, fus nota 28
O – 67	Zapovijed OZ JIH broj 01-2902/93 od 09.05.1993. godine, na okolnosti sa stranice 15. Nalaza i mišljenja, fus nota 29
O – 68	Zapovijed OZ JIH broj 01-2903/93 od 09.05.1993. godine, na okolnosti sa stranice 15. Nalaza i mišljenja, fus nota 31
O – 69	Zapovijed OZ JIH broj 01-2908/93 od 10.05.1993. godine, na okolnosti sa stranice 15. Nalaza i mišljenja, fus nota 32
O – 70	Zapovijed broj 01-2910/93 od 09.05.1993. godine na okolnosti sa stranice 15. Nalaza i mišljenja vještaka fus nota 30,
O – 71	Zapovijed OZ JIH broj 01-2909/93 od 09.05.1993. godine na okolnosti sa stranice 15. Nalaza i mišljenja vještaka, Fus nota 35
O – 72	Dnevni izvještaj stožera PMEZ-a od 23.08.1993. godine na okolnosti sa stranice 20. Nalaza i mišljenja vještaka, fus nota 48,
O – 73	Izvještaj Komande 4. Korpusa, AR BiH broj 838-06 od 07.09.1993. godine na okolnosti sa stranice 20. Nalaza i mišljenja vještaka, fus nota 49
O – 74	Štab Vrhovne komande oružanih snaga broj 31-2-03-302-7/6-42/99 od 29.08.1993. godine, na okolnosti sa stranice 21. Nalaza i mišljenja, fus nota 52
O – 75	Telegram načelnika štaba vrhovne komande na okolnosti sa stranice 21. Nalaza i mišljenja, fus nota 53
O – 76	Vjesnik Zagreb, 31.01.2005. godine na okolnosti sa stranice 22. Nalaz i mišljenja, fus nota 55
O – 77	Hercegovci na ognjenim vratima Bosne – Esad Šejtanić na okolnosti sa stranice 22. Nalaza i mišljenja vještaka, fus nota 56
O – 78	Ured za prognanike i izbjeglice broj 10-102-II/93 od 10.05.1993. godine, na okolnosti sa stranice 23. Nalaza i mišljenja
O – 79	Izvešće zapovjedništva UNPROFORA Kiseljak broj 2422 G2 od 19.07.1993. godine na okolnosti sa stranice 23. Nalaza i mišljenja, fus nota 60
O – 80	Izvještaj, Odjel unutrašnjih poslova Mostar na okolnosti sa stranice 27. Nalaza i mišljenja vještaka, fus nota 75,
O – 81	Prijedlog za demobilizaciju IZ JIH broj 06-2098/93 od 18.06.1993. godine na okolnosti sa stranice 27. Nalaza i mišljenja, fus nota 77
O – 82	Zapovjed Odjela odbrane HVO broj broj 02-1-15/93 od 05.02.1993. godine na okolnosti sa stranice 30. Nalaza i mišljenja, fus nota 81
O – 83	Zapovijed HVO, OZ JIH broj 01-2388/93 na okolnosti sa stranice 36. Nalaza i mišljenja, fus nota 104
O – 84	Zapovijed OZ JIH broj 03-0300/93 od 17.04.1993. godine na okolnosti sa stranice 36. Nalaza i mišljenja, fus nota 106
O – 85	Izvešće HZ – HB broj 03-0399 od 07.05.1995. godine na okolnosti sa stranice 10. Nalaza i mišljenja, fus nota 7
O – 86	Naređenje Komanda 4. Korpusa AR BiH broj 01-1025/93 od 18.04.1993. godine na okolnosti sa stranice 11. Nalaza i mišljenja, fus nota 12
O – 87	OZ JIH broj 01-2742/93 od 09.05.1993. godine na okolnosti sa stranice 14. Nalaza i mišljenja vještaka, fus nota 27,
O – 88	Sektor Odbrana grada broj 02-814/93 od 18.11.1993. godine na okolnosti sa stranice 40. Nalaza i mišljenja, fus nota 112 nema prigovora (uložen kao T-101), GŠ HVO broj 02-2/1-01-1244/93 od 30.06.1993. godine na okolnosti sa stranice 45. Nalaza i mišljenja, fus nota 115

O – 89	Komanda 4. Korpusa broj 01-3573/93 od 02.05.1993. godine na okolnosti sa stranice 11. Nalaza i mišljenja vještaka, fus nota 11,
O – 90	Komanda 4. Korpusa broj 02/1-3200-27/93 od 22.04.1993. godine na okolnosti sa stranice 13. Nalaza i mišljenja, fus nota 21
O – 91	OZ JIH broj 01-4302/93 od 21.07.1993. godine na okolnosti sa stranice 16. Nalaza i mišljenja, fus nota 37,
O – 92	Privremene formacije domobranske satnije na okolnosti sa stranice 31. Nalaza i mišljenja vještaka, fus nota 82
O – 93	Zahtjev za streljivom broj 53-2/92 od 13.07.1992. godine
O – 94	Zahtjev za popunu streljiva, broj 897/1 od 31.10.1992. godine,
O – 95	Informacija o stanju u zoni odgovornosti Prve mostarke brigade od 05.11.1992. godine,
O – 96	Zahtjev za PTS od 12.12.1992. godine
O – 97	Informacija Štabu VK OSR BiH broj 01-1398/93 od 26.02.1993. godine
O – 98	Izveštaj o radu Kriznog štaba za BiH broj 02-290/92 od 18.10.1992. godine
O – 99	Ambasada R BiH od 15.07.1993. godine
O – 100	Nalog za izdavanje materijalnih sredstava za potrebe oružanih snaga BiH preko logističke baze Grude, broj 512-08/93-01 od 30.03.1993. godine
O – 101	Izveštaj I Lakojurišne bojne I satnije VP za dan 31.08.1993. godine
O – 102	Zapovijed broj 02-4/3-04/2-729/93 od 03.08.1993. godine
O – 103	Zapovijed broj 02-4/3-04/2-752/93 od 05.08.1993. godine
O – 104	Zapovijed broj 02-4/3-04/2-767/93 od 06.08.1993. godine
O – 105	Zapovijed broj 02-4/3-04/2-816/93 od 09.08.1993. godine
O – 106	Zapovijed broj 02-4/3-04/2-836/93 od 11.08.1993. godine
O – 107	Zapovijed broj 02-4/3-01/01-1124/93 od 31.08.1993. godine
O – 108	Zapovijed broj 02-2/1-01-1858/93 od 12.08.1993. godine
O – 109	Odluka broj 00255/93 od 10.12.1993. godine
O – 110	Sporazum o prekidu neprijateljstva u BiH zaključen između generala Milivoja Petkovića i generala Sefera Halilovića od 12.05.1993. godine
O – 111	4. Korpus Mostar broj 02-2236/13 od 24.03.1993. godine
O – 112	Ured za prognanike i izbjeglice HZ HB broj 10-100-I/93 od 24.04.1993. godine
O – 113	Ured za prognanike i izbjeglice HZ HB broj 10-98-I/98 od 23.04.1993. godine

O – 114	HVO Konjic Br. „Herceg Stjepan“ Konjic od 15.04.1993. godine
O – 115	Karta grada Mostara potpisana od strane optuženog Mile Puljića
O – 116	Pregled broja vojnika u postrojbama, Odjel odbrane broj 02-7/1-4424/93 od 18.09.1993. godine, na okolnosti sa stranice 32. Nalaz i mišljenja, fus nota 88